

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

Jurisprudence
Military sciences
National security
Economic sciences
Biological sciences
Sociological sciences
Pedagogical sciences
Physical and mathematical sciences

№30(189) 2023

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №30 (189), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**

Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE acaademician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agrotechnologii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Poławie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorski w Bydgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny Ukrainy „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarova** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor -profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Taszken

    SlideShare

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

BIOLOGICAL SCIENCES

Денисенко О. С. ГИДРОБИОЛОГИЧЕСКИЙ МОНИТОРИНГ БИОЛОГИЧЕСКИХ СООБЩЕСТВ ЭКОСИСТЕМЫ РЕКИ АГОЙ, А ТАКЖЕ РУСЛОВЫХ НЕРЕСТИЛИЩ ЛИТОФИЛЬНЫХ ВИДОВ РЫБ В ПРЕДЕЛАХ ТЕРРИТОРИЙ СЕЛА АГОЙ И АУЛА АГУЙ-ШАПСУГ ТУАПСИНСКОГО РАЙОНА КРАСНОДАРСКОГО КРАЯ.....	5
Denisenko O. S. HYDROBIOLOGICAL MONITORING OF BIOLOGICAL COMMUNITIES OF THE ECOSYSTEM OF THE AGOI RIVER, AS WELL AS CHANNEL SPAWNING GROUNDS OF LITHOPHILIC FISH SPECIES WITHIN THE TERRITORIES OF THE VILLAGE OF AGOI AND THE VILLAGE OF AGUI-SHAPSUG OF THE TUAPSE DISTRICT OF KRASNODAR KRAI	5

MILITARY SCIENCES

Лябах Д.О., Коломиєць Д.А., Копилов Е.В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ НС(Р)Д ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	12
Lyabakh D.O. Kolomiets D.A. Kopilov E.V. SEPARATE ISSUES OF THE CONDUCT OF EMERGENCY BY UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL	12

NATIONAL SECURITY

Кікізола Д.А., Киркач Д.А., Копилов Е.В. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	17
Kikizola D.A., Kirkach D.A. Kopilov E.V. CHARACTERISTICS OF THE ACTIVITIES OF CRIMINAL DEPARTMENTS IN DISCOVERING CRIMES UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL STATE	17

PEDAGOGICAL SCIENCES

Gafarova G.A. THE ROLE OF THE COMMUNICATIVE METHOD IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE	21
---	----

SOCIOLOGICAL SCIENCES

Гайсултанова М.Р., Полонкочева Ф.Я. СОЦИАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ОБЩЕСТВОМ	24
Gaisultanova M.R., Polonkoeva F.Ya. SOCIAL MANAGEMENT OF SOCIETY.....	24

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

Ротов А.В. ОСОБЕННОСТЬ РЕАЛИЗАЦИИ АВТОМАТИЧЕСКОГО ВКЛЮЧЕНИЯ РЕЗЕРВА НА ТРАНСФОРМАТОРНЫХ ПОДСТАНЦИЯХ 6- 10/0,4 КВ.....	26
Rotov A.V. FEATURES OF IMPLEMENTING AUTOMATIC RESERVE AT 6-10/0.4 KV TRANSFORMER SUBSTATIONS.....	26

ECONOMIC SCIENCES

Арчакова Х.Р., Полонкочева Ф.Я. ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА ЭКОНОМИКУ	29
Archakova Kh.R., Polonkoeva F.Ya. IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE ECONOMY.....	29
Кукаева М.С., Полонкочева Ф.Я. ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОРТФЕЛЯ И ЕГО ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ.....	32
Kukaeva M.S., Polonkoeva F.Ya. FORMATION OF AN INVESTMENT PORTFOLIO AND ITS BASIC PRINCIPLES	32
Мальсагова А.М., Полонкочева Ф.Я. ДОСТУПНОСТЬ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РОССИИ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ	36
Malsagova A.M., Polonkoeva F.Ya. ACCESSIBILITY OF HIGHER EDUCATION IN RUSSIA AT THE REGIONAL LEVEL.....	36

Нурбосынова Ж.Н. РАЗРАБОТКА СЦЕНАРИЕВ СНИЖЕНИЯ ВЫБРОСОВ ПАРНИКОВЫХ ГАЗОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ НЕФТЕГАЗОВОГО СЕКТОРА ДО 2030 ГОДА.....	38
Nurbosynova Zh.N. DEVELOPMENT OF SCENARIOS FOR REDUCING GREENHOUSE GAS EMISSIONS AT OIL AND GAS SECTOR ENTERPRISES UNTIL 2030.....	38
Симоненко О. І. АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ.....	44
Simonenko O.I. ANALYSIS OF SUNFLOWER PRODUCTION IN MODERN REALITIES.....	44
Саубетова Б.С. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ НИЗКОУГЛЕРОДНОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКИХ КОМПАНИЙ В ОБЛАСТИ НЕФТИ И ГАЗА.....	47
Saubetova B.S. STRATEGIC DIRECTIONS OF LOW-CARBON DEVELOPMENT OF KAZAKHSTANI COMPANIES IN THE FIELD OF OIL AND GAS	47

JURISPRUDENCE

Горбенко Д.А., Безкровний Є.В., Копилов Е.В. СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ СИТУАЦІЇ.....	51
Horbenko D.A., Bezkrivny Ye.V., Kopylov E.V. THE SUMMARY OF THE OPERATIONAL-ROZSHUKOV SITUATION	51
Жук А.В., Гальцова О.Є., Копилов Е.В. ВИРІШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ КОМБІНАЦІЙ	56
Zhuk A.V., Galtsova O.E., Kopylov E.V. SOLUTION OF OPERATIONAL AND TACTICAL TASKS BY CARRYING OUT OPERATIONAL COMBINATIONS	56
Дедушкевич Ю.О., Ступак А., Копилов Е.В. Науковий керівник ОБ'ЄКТИ ТА СУБ'ЄКТИ НС(Р)Д.....	60
Dedushkevich Yu.O., Stupak A.I., Supervisor Kopylov E.V. OBJECTS AND SUBJECTS OF THE NS(R)D	60
Дерезенко А.В., Іванова А.М., Науковий керівник Копилов Е.В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ ..	64
Derezenko A.V., Ivanova A.M., Supervisor Kopylov E.V. SEPARATE ISSUES OF ILLEGAL WEAPONS CIRCULATION IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW: PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM.....	64
Іванченко А.О., Малихіна А.Р., Моїсеєнко Д.М. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ТА НАСЛІДКИ ПРОПУСКУ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ	67
Ivanchenko A.O., Malikhina A.R., Moiseyenko D.M. PECULIARITIES OF THE COURSE AND CONSEQUENCES OF MISSING PROCEDURAL TERMS DURING THE PANDEMIC AND MARTIAL LAW.....	67
Карпов Р. В., Моїсеєнко Д. М. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	71
Karpov R. V., Moiseyenko D. M. DIGITALIZATION OF CIVIL JUDICIARY IN UKRAINE	71
Шинкаренко Д.О., Листопад І.С., Копилов Е.В. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРОКУРАТУРИ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	76
Shinkarenko D.O., November I.S., Kopylov E.V. CONCERNING CERTAIN ISSUES OF IMPROVING INTERACTION PROSECUTOR'S OFFICE AND OPERATIONAL UNITS DURING THE CONDUCT OF OPERATIONAL AND SEARCHING ACTIVITIES	76
Мамченко Д.В., Корецький Я.І., Копилов Е.В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	80
Matchenko D.V., Koretskyi Ya.I., Kopylov E.V. THEORETICAL FUNDAMENTALS OF OPERATIONAL AND SEARCH ACTIVITIES	80
Пашкевич О.Я., Хода О.С., Копилов Е.В. ОГЛЯД НА ДЕЯКІ ПРИЧИНИ ПРОЯВУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	84
Pashkevich O.Ya., Hoda O., Kopylov E.V. AN OVERVIEW OF SOME REASONS FOR THE MANIFESTATION OF ORGANIZED CRIME UNDER MARTIAL LAW	84

Пузанов М.В., Пугаченко С.О., Копилов Е.В. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ НС(Р)Д КРИМІНАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	87
Ruzanov N.V., Pugachenko S.O., Kopylov E.V. CONCERNING CERTAIN ISSUES OF CONDUCT OF EMERGENCIES BY CRIMINAL UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE.....	87
Таймасханов Х. С.-М., Кривулін Ю.А., Копилов Е.В. ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ ОСОБИ ТА ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ.....	91
Taimaskhanov Kh.S.M., Kryvulin Yu.A., Kopylov E.V. CONCERNING CERTAIN ISSUES OF AUDIO AND VIDEO CONTROL OF PERSONS AND VISUAL OBSERVATION	91
Чурило К.В., Яковлев Я.Е., Копилов Е.В. ЕТАПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ.....	95
Churylo K.V., Yakovlev Ya.E., Kopylov E.V. STAGES OF THE CRIMINAL PROCESS DURING THE WARTIME PERIOD	95

BIOLOGICAL SCIENCES

УДК 574.58

*Денисенко О. С.**ООО «Азово-Черноморский научный центр
рыбохозяйственных исследований»***ГИДРОБИОЛОГИЧЕСКИЙ МОНИТОРИНГ БИОЛОГИЧЕСКИХ СООБЩЕСТВ
ЭКОСИСТЕМЫ РЕКИ АГОЙ, А ТАКЖЕ РУСЛОВЫХ НЕРЕСТИЛИЩ ЛИТОФИЛЬНЫХ
ВИДОВ РЫБ В ПРЕДЕЛАХ ТЕРРИТОРИЙ СЕЛА АГОЙ И АУЛА АГУЙ-ШАПСУГ
ТУАПСИНСКОГО РАЙОНА КРАСНОДАРСКОГО КРАЯ***Denisenko O. S.**JSC «Azovo-Chernomorsky Scientific Center of Fishery Researches»***HYDROBIOLOGICAL MONITORING OF BIOLOGICAL COMMUNITIES OF THE ECOSYSTEM
OF THE AGOI RIVER, AS WELL AS CHANNEL SPAWNING GROUNDS OF LITHOPHILIC FISH
SPECIES WITHIN THE TERRITORIES OF THE VILLAGE OF AGOI AND THE VILLAGE OF
AGUI-SHAPSUG OF THE TUAPSE DISTRICT OF KRASNODAR KRAI****Аннотация.**

В рамках данной работы рассматриваются результаты мониторинговых исследований, проводимых специалистами ООО «Азово-Черноморский научный центр рыбохозяйственных исследований» в период января 2018 по июнь 2023 гг. по изучению качественных и количественных показателей развития биологических сообществ экосистемы реки Агой, а также русловых нерестилищ литофильных видов рыб в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края.

Результаты исследований необходимы для объективной оценки состояния гидробиологических сообществ, а также мест нереста литофильных видов рыб в целях проведения оценки воздействия на водные биоресурсы и среду их обитания при проведении работ в рамках проектной документации «Расчистка русла реки Агой в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края».

В результате исследований изучено современное состояние видового разнообразия гидробионтов, получены сезонные и годовые показатели численности и биомассы организмов фитопланктона, зоопланктона и зообентоса, а также данные о наличии и площадных характеристиках русловых нерестилищ литофильных видов рыб в пределах исследованной территории реки Агой до места ее впадения в акваторию Черного моря.

Abstract.

Within the framework of this work, the results of monitoring studies conducted by specialists of the Azov-Black Sea Scientific Center for Fisheries Research LLC in the period January 2018 to June 2023 on the study of qualitative and quantitative indicators of the development of biological communities of the ecosystem of the Agoi River, as well as channel spawning grounds of lithophilic fish species within the territories of the village of Agoi and the village of Agui-Shapsug Tuapse are considered. district of Krasnodar Krai.

The results of the research are necessary for an objective assessment of the state of hydrobiological communities, as well as spawning sites of lithophilic fish species in order to assess the impact on aquatic bioresources and their habitat when carrying out work within the framework of the project documentation "Clearing the riverbed of the Agoi River within the territories of the village of Agoi and the village of Agui-Shapsug of the Tuapse district of Krasnodar Krai".

As a result of the research, the current state of the species diversity of hydrobionts was studied, seasonal and annual indicators of the abundance and biomass of phytoplankton, zooplankton and zoobenthos organisms were obtained, as well as data on the presence and area characteristics of channel spawning grounds of lithophilic fish species within the studied territory of the Agoi River to its confluence with the Black Sea.

Ключевые слова: река Агой, фитопланктон, зоопланктон, зообентос, численность, биомасса, сезонная динамика, русловые нерестилища.

Keywords: Agoi River, phytoplankton, zooplankton, zoobenthos, abundance, biomass, seasonal dynamics, channel spawning grounds.

Материал и методы исследований

Отбор проб осуществлялся в зимний, весенне-летний и осенний периоды начиная с января 2022 года по январь 2023 года. Для сбора и обработки проб, а также определения таксономической принадлежности и биомассы гидробионтов были использованы стандартные методики [1-3].

Всего за период работ было отобрано и обработано 36 гидробиологических проб (фитопланктон – 12, зоопланктон – 12, зообентос – 12).

Отбор проб фитопланктона осуществлялся с использованием батометра Молчанова. Полученные пробы переливали в пластиковые ёмкости объёмом 1,5 л и фиксировали 40 % формальдегидом до достижения им 2 % концентрации. Камеральную обработку проб проводили после их отстаивания с целью обеспечения полного оседания клеток. Подсчёт водорослевых клеток проводили в камере Нажотта с последующим пересчётом их численности на 1 м³. Определение биомассы водорослей осуществляли с помощью объёмно-весового метода.

Отбор проб зоопланктона проводили стандартным сетным методом, сетью Апштейна с диаметром входного отверстия 38 см и ячейей фильтрующего сита №80 путём процеживания 100 л воды. После процеживания пробы переливали в пластиковые ёмкости объёмом 0,5 л. Полученный слив объединяли с ранее взятой пробой и фиксировали 40 % раствором формальдегида до достижения концентрации его в пробе 4 %. Камеральную обработку зоопланктонных проб осуществляли по счетно-весовой методике. Перед обработкой проб проводили их сгущение. Этот способ позволил учесть абсолютно все зоопланктонные организмы, находящиеся в пробе. Просмотр проб осуществляли с помощью стереоскопического микроскопа в камере Богорова.

Исследование таксономического состава и количественного развития зообентоса проводили по методу Шредера-Жакина. Для удобства определения площади сбора, отбор проб зообентоса по методу Шредера-Жакина. Фиксация организмов зообентоса осуществлялась в 70-градусном спирте, взвешивание проводили с помощью электронных весов с дальнейшим пересчетом численность и биомассу организмов на 1 м².

Фондовые гидробиологические данные ООО «Азово-Черноморский научный центр рыбохозяй-

ственных исследований» зарегистрированы Федеральной службой по интеллектуальной собственности в виде базы данных: «База данных показателей современного состояния гидробиологических сообществ фитопланктона, зоопланктона и зообентоса водных объектов Азово-Черноморского и Волжско-Каспийского рыбохозяйственных бассейнов». Свидетельство о регистрации базы данных. Номер регистрации (свидетельства): 2022623382. Дата регистрации: 12.12.2022 [4].

Фондовые ихтиологические данные ООО «Азово-Черноморский научный центр рыбохозяйственных исследований» зарегистрированы Федеральной службой по интеллектуальной собственности в виде базы данных: «База данных современного видового состава ихтиофауны и пространственного распределения ихтиопланктона, молоди и взрослых особей рыб в пресноводных водных объектах Азово-Черноморского и Волжско-Каспийского рыбохозяйственных бассейнов». Номер регистрации (свидетельства): 2023620369. Дата регистрации: 25.01.2023 [5].

Результаты исследований

Актуальность исследований в условиях ежегодно возрастающей антропогенной нагрузкой на водные экосистемы обусловлена недостаточным количеством или полным отсутствием современных данных о состоянии и развитии гидробиологических компонентов водных экосистем, основными составляющими которых являются представители фитопланктона, зоопланктона и зообентоса, а также местах нереста рыб в пределах акваторий водных объектов рыбохозяйственного значения.

Проведение исследований обусловлено необходимостью наличия актуальных данных для объективной оценки состояния гидробиологических сообществ, а также мест нереста литофильных видов рыб в целях проведения оценки воздействия на водные биоресурсы и среду их обитания при проведении работ в рамках проектной документации «Расчистка русла реки Агой в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края».

В административном отношении участок проектирования расположен: Краснодарский край, Туапсинский район, с. Агой и а. Агуй-Шапсуг. Обзорная схема местоположения участка проведения работ приведена на рисунке 1.

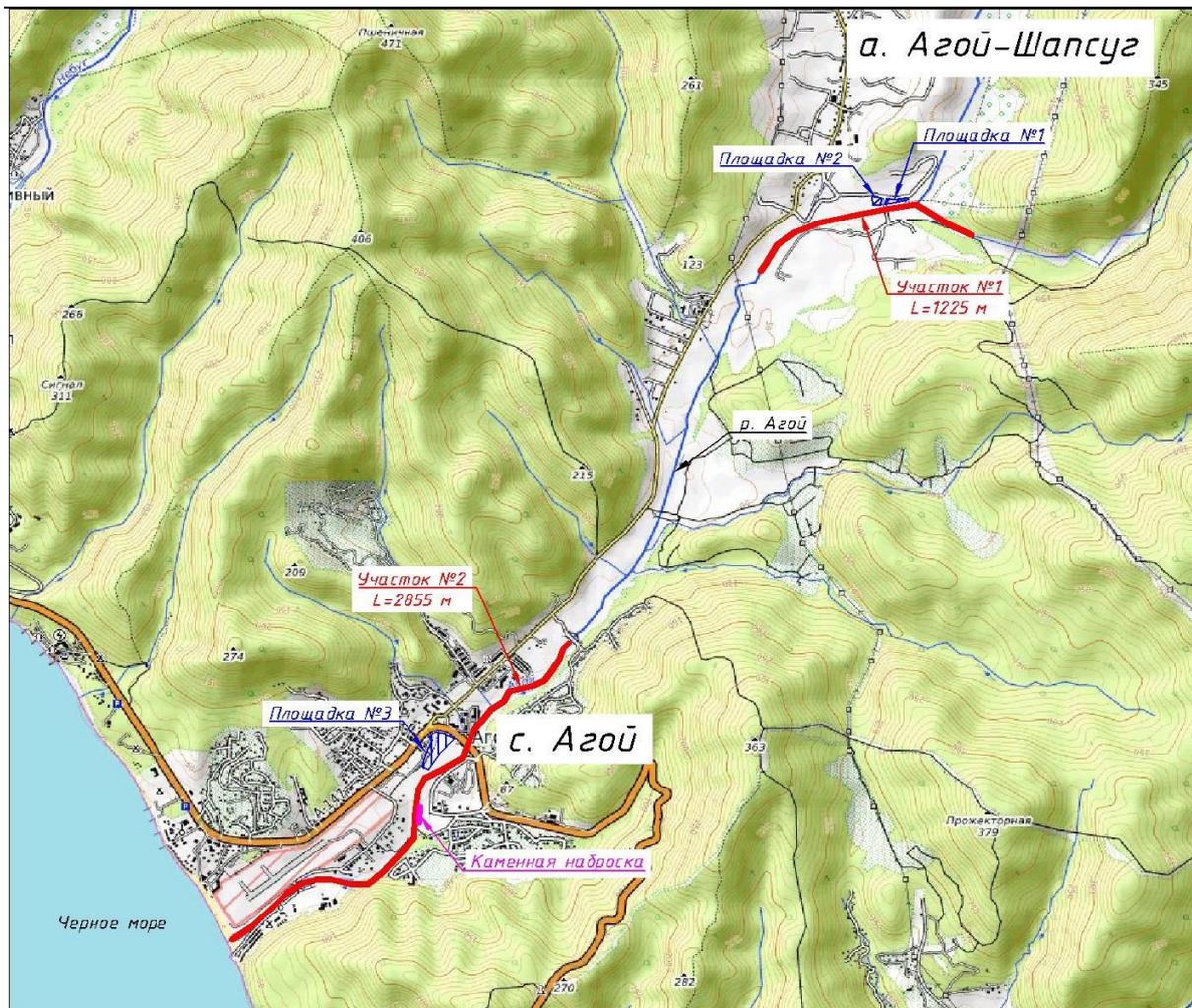

Рисунок 1 – Обзорная схема участка проведения работ

Село Агой и аул Агуй-Шепсуг расположены у черноморского побережья, на южном склоне Главного Кавказского хребта. Рельеф местности в основном холмисто-гористый, с низменными участками в пойме реки. В приморской части и в устье реки Агой колебания высот незначительные. Средние высоты на территории села составляют 15 метров. Абсолютные значения достигают 250 метров. К юго-востоку от села расположен Агойский перевал, отделяющий Агой от города Туапсе. Горы покрыты густым лесом, в котором преобладают сосны, лиственница, каштан и т. д.

Гидрографическая сеть представлена рекой Агой. Река образуется в результате слияния рек Большой и Малый Агой. За исток принята правая составляющая - р. Большой Агой. Длина реки Агой с истоком Большой Агой составляет 18 км, площадь водосбора 91,8 км². Река имеет несколько притоков, наибольшие из которых приток - реки Колихо, Суусан, Гнокопсе. Долина на обследуемом участке реки 100-200 м, трапециевидная, ассиметричная левосторонняя.

В пределах села в реку впадают его правые притоки – Щель Исламова, Щель Общественная и Щель Ковалёва, слева в Агой впадают реки – Чапрук Первый и Чапрук Второй. Пляж у села Агой состоит из хорошо обкатанной гальки и частично из

песка. Пляжная полоса имеет длину в 1 км и ширину в 20-30 метров. Дно моря у побережья ровное, без выступов и больших камней.

Долина реки преимущественно V-образная, у истоков ущелье, а в устьевой части ящикообразная, шириной от нескольких десятков метров в верховьях до 600 м в низовьях. Склоны долины крутые выпуклые, местами отвесные скалы, сильно расчлененные, сливаются со склонами окружающих хребтов, покрыты зрелым лиственным лесом. В районе а. Агуй-Шапсуг склоны террасированы Террасы шириной около 100 м, возвышаются над поймой уступом высотой 2-3 м, заняты под строения и сельскохозяйугодья.

Пойма преимущественно односторонняя, переходящая с берега на берег, шириной от 10 до 200 м, сложена галькой, щебенкой и суглинком, заросшая древесно-кустарниковой растительностью, при высоких паводках затапливается на глубину до 1 м.

Русло реки умеренно извилистое, побочного типа, шириной от 1 м до 30 м. Местами разветвленное, сложено: в верхнем течении – камни, валуны, галька; в нижнем галечно-щебенистое. Глубины обычно не превышают 2-3 м, скорости течения 4 м/с при высоких паводках.

Берега крутые, местами обрывистые, сложены галечно-щебенистым грунтом, легко размываемы, поросли редколесьем и кустарником.

От а. Агуй-Шапсуг и до устья встречаются берегоукрепительные сооружения в виде защитной дамбы высотой 2-3 м, ширина русловой части при этом достигает 75 м на устьевом участке.

Проектируемые участки реки расположены в пределах а. Агуй-Шапсуг, протяженностью 1225 м и в пределах с. Агой, протяженностью 2850 м.

Верхний участок работ на реке Агой начинается в пределах а. Агуй-Шапсуг, от улицы Заречной, расположенной на левом берегу реки Агой.

Русло реки здесь умеренно извилистое, разветвленное, характеризуется побочным типом русловых процессов, сложено камнями, галькой, валунами. Склоны долины террасированы. Террасы шириной около 100 м, возвышаются над поймой уступом высотой 2-3 м, заняты под строения и сельхозугодия.

Нижний участок реки в пределах с. Агой начинается от пешеходного моста и заканчивается впадением реки в Чёрное море. Река пересекает автомобильный мост (Федеральная трасса М27). На исследуемом участке долина реки трапециевидной формы, шириной 50 – 60 м, оба склона высокие, крутые, поросли лесом. Пойма на участке реки проявляется эпизодически, неширокая, переходящая с берега на берег.

Русло умеренно извилистое, шириной от 50 до 70 м, сложено гравием, галькой и валунами. В местах расширения в русле появляются побочники и осередки. Высота берегов 1,2-2,5 м. Местами отмечены следы локальных деформаций, подмытые деревья.

Впервые в результате исследований изучено современное состояние видового разнообразия гидробионтов реки Агой в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края, получены сезонные и годовые показатели численности и биомассы организмов фитопланктона, зоопланктона и зообентоса.

В результате натурных исследований и наблюдений определены места нереста литофильных видов рыб реки Агой в исследуемой акватории в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края, определены их площадные характеристики и процентное

соотношение к общей площади русла водного объекта.

Результаты гидробиологических исследований объединены и приведены ниже.

Водная и прибрежно-водная донная растительность

Водная и прибрежно-водная донная растительность в р. Агой в целом развита слабо. Паводковый режим реки, выражающийся в постоянных колебаниях уровня воды и высоких скоростях течения во время ливневых дождей, в сочетании с руслом и поймой, сложенными преимущественно твёрдыми горными породами, приводят к тому, что прибрежно-водная и водная донная растительность рассматриваемого водотока практически не формируется. Донная водная растительность вымывается из грунта в ходе регулярных паводков, вызываемых ливневыми дождями и сопровождающихся высокими скоростями течения, а прибрежно-водная не развита из-за постоянных колебаний уровня воды в водотоке и твёрдых грунтов.

Особо охраняемые виды растений, внесённые в Красные книги России и Краснодарского края, в составе донной прибрежно-водной и водной растительности реки Агой отсутствуют.

Фитопланктон

В систематическом плане фитопланктон реки Агой представлен четырьмя отделами водорослей: диатомовые (*Bacillariophyta*), зелёные (*Chlorophyta*), сине-зелёные (*Cyanophyta*) и золотистые водоросли (*Chrysophyta*).

Численность, биомасса планктонных микроводорослей и структурные особенности фитопланктонного сообщества реки Агой зависят от сезона года. Вегетационный период реки по температурным условиям длится с начала марта до конца октября. Но отдельные виды водорослей, преимущественно из отдела диатомовые, могут интенсивно вегетировать и в более холодное время года. В весенне-летний период средняя численность водорослей в водотоке составляет 1,7 тыс. кл./м³ при биомассе 0,006 г/м³, в осенний период – 19,2 тыс. кл./м³ при биомассе 0,069 г/м³.

Значения биомассы отдельных таксономических групп фитопланктона реки Агой представлены в таблице 1.

Таблица 1

**Показатели развития отдельных групп фитопланктона реки Агой
(в среднем за вегетационный период)**

Отдел	Численность, тыс. кл./м ³	Биомасса, мг/м ³
<i>Cyanophyta</i> – сине-зелёные	0,03	0,01
<i>Chlorophyta</i> – зелёные	6,25	0,04
<i>Chrysophyta</i> – золотистые	0,36	1,53
<i>Bacillariophyta</i> – диатомовые	8,14	8,42
<i>Итого</i>	14,78	10,0

Доминирующая роль принадлежит диатомовым водорослям – 84,2 %. Субдоминирующее положение занимают золотистые водоросли – 15,3%. Относительная биомасса зелёных и сине-зелёных водорослей составляет 0,5 %.

Среднегодовые показатели развития фитопланктонного сообщества реки характеризуются низкой биомассой – 0,01 г/м³.

Особо охраняемые виды, внесённые в Красную книгу Краснодарского края и Красную книгу России, в составе фитопланктона реки Агой отсутствуют.

Зоопланктон

Зоопланктон реки Агой в плане структурной организации представляет собой совокупность двух групп животных: облигатно-планктических форм, весь активный период жизненного цикла которых проходит в толще воды, и факультативных форм – дрефты.

Облигатные представители зоопланктона состояли из коловраток (*Rotatoria*), ветвистоусых

(*Cladocera*), веслоногих (*Copepoda*) ракообразных, а факультативные формы были представлены инфузориями (*Ciliophora*), двусторчатыми листоногими (*Conchostraca*), а также пелагическими личинками комаров (*Nematocera*) из семейства кровососущие комары *Culicidae* и отнесены в группу прочие «*Varia*» (таблица 2).

Таблица 2

Показатели развития отдельных таксономических групп зоопланктона реки Агой (в среднем за год)

Группа	Численность, тыс. экз./м ³	Биомасса, мг/м ³
<i>Rotatoria</i> – коловратки	0,361	0,9
<i>Cladocera</i> – ветвистоусые	0,167	141,7
<i>Copepoda</i> – веслоногие	0,278	33,3
<i>Varia</i> - прочие	0,392	6,6
<i>Итого</i>	1,198	182,5

Сезонная динамика плотностей организмов зоопланктона реки Агой заключается в увеличении этого показателя в реке от весенне-летнего периода к осеннему. В весенне-летний период средняя численность зоопланктона в водотоке составляет 0,667 тыс. экз./м³ при биомассе 0,068 г/м³, в осенний период – 1,728 тыс. экз./м³ при биомассе 0,298 г/м³.

Суммарная среднегодовая биомасса зоопланктона р. Агой за вегетационный период составляет 0,182 г/м³.

Особо охраняемые виды, внесённые в Красную книгу Краснодарского края и Красную книгу

России, в составе зоопланктона реки Агой отсутствуют.

Зообентос

Состав зообентосного сообщества реки Агой включает 8 таксономических групп: водяные клещи (*Hydrachnidia*), брюхоногие моллюски (*Gastropoda*), ракообразные (*Crustacea*), личинки амфибиотических насекомых – ручейников (*Trichoptera*), подёнок (*Ephemeroptera*), веснянок (*Plecoptera*), двукрылых (*Diptera*), а также личинок и имаго жесткокрылых (*Coleoptera*) (таблица 3).

Таблица 3

Показатели развития отдельных таксономических групп зообентоса реки Агой

Таксон	Численность, тыс. экз./м ²	Биомасса, г/м ²
<i>Hydrachnidia</i> – водяные клещи	0,035	0,01
<i>Gastropoda</i> - брюхоногие моллюски	0,030	0,02
<i>Crustacea</i> - ракообразные	0,045	0,33
<i>Trichoptera</i> - ручейники	0,059	1,28
<i>Ephemeroptera</i> - подёнки	0,027	0,42
<i>Plecoptera</i> - веснянки	0,015	0,38
<i>Diptera</i> – двукрылые	0,012	0,02
<i>Coleoptera</i> - жесткокрылые	0,015	0,01
Прочие	0,022	0,03
<i>Итого</i>	0,26	2,5

Наиболее широкой встречаемостью характеризовались ручейники, подёнки, веснянки, ракообразные и двукрылые. Брюхоногие моллюски были представлены реофильными формами – *Ancylus fluviatilis* и *Theodoxus euxinus*.

Среднегодовая биомасса зообентоса р. Агой составляет 2,5 г/м², средняя численность – 260 экз./м². За год значительных изменений биомассы зообентоса не наблюдается, за исключением кратковременных периодов массового вылета насекомых.

Особо охраняемые виды, внесённые в Красную книгу Краснодарского края и Красную книгу России, в составе зообентоса реки Агой отсутствуют.

Продукционные характеристики

Согласно Приложению к приказу Росрыболовства от 6 мая 2020 г. № 238 и приложению № 1 к приказу Министерства сельского хозяйства России от 31 марта 2020 г. № 167, биопродукционные процессы в реках черноморского побережья (Азово-Черноморский рыбохозяйственный бассейн) характеризуются следующими показателями:

- *фитопланктон*: годовой Р/В коэффициент – 150; кормовой коэффициент – 40; показатель использования кормовой базы рыбами – 10 %.

- *зоопланктон*: годовой Р/В коэффициент – 18; кормовой коэффициент – 11; показатель использования кормовой базы рыбами – 20–50 %.

- *зообентос*: годовой Р/В коэффициент – 5; кормовой коэффициент – 6,5; показатель использования кормовой базы рыбами – 30–70 %.

Ихтиологическая характеристика

Река Агой (Агуй), в верховьях которой нерестится представитель семейства лососёвые (Salmonidae) – анадромная (проходная) форма черноморской кумжи (*Salmo trutta labrax*) и обитает её резидентная (жилая) форма – ручьевая форель, согласно «Положению об отнесении водного объекта или части водного объекта к водным объектам рыбохозяйственного значения и определении категорий водных объектов рыбохозяйственного значения», утвержденному постановлением Правительства РФ от 28 февраля 2019 г. № 206, относится к водным объектам высшей рыбохозяйственной категории. Высшая категория рыбохозяйственного значения р. Агой (Агуй) утверждена актом АЧТУ Росрыболовства от 19.10.2015 г. №20.

Современная ихтиофауна р. Агой (Агуй) включает представителей 9 видов рыб (без учёта временно заходящих в устьевую зону морских видов:

Отряд 1. Cypriniformes – Карпообразные

Семейство 1. Cyprinidae – Карповые

1. *Alburnoides bipunctatus fasciatus* (Nordmann, 1840) – южная быстрянка

2. *Leuciscus cephalus orientalis* (Nordmann, 1871) – кавказский голавль

3. *Barbus tauricus escherichii* (Steindachner, 1897) – колхидский усач

4. *Chondrostoma colchicum* (Derjugin, 1899) – колхидский подуст

5. *Gobio caucasicus* (Kamensky, 1901) – кавказский пескарь

6. *Phoxinus phoxinus colchicus* (Berg, 1910) – колхидский голянь

7. *Chalcalburnus chalcoides mento* (Agassiz, 1832) – черноморско-азовская шема

Отряд 2. Salmoniformes – Лососеобразные

Семейство 2. Salmonidae – Лососевые

8. *Salmo trutta labrax* Pallas, 1814 – черноморская кумжа (жилая форма)

Отряд 3. Perciformes – Окунеобразные

Семейство 3. Gobiidae – Бычковые

9. *Neogobius rhodioni* (Vasiljeva et Vasiljev, 1994) – речной бычок Родиона

По числу видов в р. Агой (Агуй) абсолютно преобладает семейство карповых – 77,8 %.

Основу ихтиофауны составляют туводные (постоянно обитающие в реке) виды рыб. Непосредственно в нижнем течении реки обитают такие представители этой группы как южная быстрянка, кавказский голавль, колхидский усач, колхидский подуст, кавказский пескарь, колхидский голянь, черноморско-азовская шема и речной бычок Родиона.

Жилая форма черноморской кумжи – ручьевая форель, в нижнем и среднем течении р. Агой (Агуй) не встречаются.

В устьевой части реки встречаются эвригалинные виды рыб – кефали (сингиль, лобан, пиленгас), барабуля, черноморская атерина, а также бычки – песочник и кругляк. Вверх по руслу они не поднимаются, придерживаясь зоны перемешивания реч-

ных и морских вод. Нерест и зимовка перечисленных эвригалинных видов рыб в р. Агой (Агуй) не происходят.

Редкие охраняемые виды рыб

Из редких охраняемых таксонов рыб в реке Агой (Агуй) обитают анадромная (проходная) форма черноморской кумжи, а также черноморско-азовская шема (жилая форма), внесённые в Красные книги России [2001 и Краснодарского края [2017].

Виды рыб, отнесённые приказом Минсельхоза России от 23.10.2019 № 596 «Об утверждении Перечня особо ценных и ценных видов водных биологических ресурсов» к числу особо ценных и ценных видов, объектов рыболовства – черноморская кумжа (форель).

Продуктивность, места нереста и зимовки.

Рыбопродуктивность русловых нерестилищ литофильных видов рыб реки Агой может быть оценена по аналогии с другими черноморскими реками Северо-Западного Кавказа с идентичным гидрологическим режимом на уровне 0,005 т/га.

Пойменные нерестилища фитофильных видов рыб в реке Агой (район работ), из-за отсутствия прибрежно-водной растительности, отсутствуют. Литофильные виды рыб в соответствии со своими биологическими особенностями на пойменной зоне не нерестятся.

Зимовка туводных видов рыб, обитающих в реках, происходит в наиболее глубоких участках рек – плёсах. В последние годы, вследствие достаточно тёплых зим, типичная зимовка рыб в реках не наблюдается. Из-за достаточно высоких температур воды и отсутствия ледостава, большинство видов активны всю зиму, несколько снижая интенсивность перемещений и питания в наиболее холодные дни и активно откармливаясь в более тёплые. Официально установленные Правилами рыболовства для Азово-Черноморского рыбохозяйственного зимовальные ямы отсутствуют.

В месте осуществления хозяйственной деятельности отсутствуют пойменные и русловые нерестилища фитофильных видов рыб в связи с отсутствием субстрата для нереста рыб, а также отсутствием в составе ихтиофауны реки Агой в месте производства работ фитофильных видов рыб. Литофильные виды рыб на пойменных участках в соответствии с их биологическими особенностями никогда не нерестятся.

На исследуемом участке реки Агой присутствуют русловые нерестилища для литофильных видов рыб, что связано со сложившимся гидрологическим режимом и морфологией русла, незначительными глубинами и наличием плёсов.

Рыбопродуктивность русловых нерестилищ реки Агой по аналогии с другими реками идентичным гидрологическим режимом на уровне 0,005 т/га.

Нерестовыми биотопами обитающих в реке Агой литофильных видов рыб являются участки русла, представляющие собой сочетание перекатплес.

В результате натурных исследований и наблюдений определены места нереста литофильных видов рыб реки Агой в исследуемой акватории в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края, также были определены их площадные характеристики и процентное соотношение к общей площади русла водного объекта.

Инженерные изыскания в рамках проектной документации «Расчистка русла реки Агой в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края» показали, что площадь дна в пределах исследуемых участков реки Агой на участке №1 в а. Агуй-Шапсуг с ПК0+00 по ПК12+25 составляет 54586 м² и на Участке №2 в с. Агой с ПК0+00 по ПК28+55 составляет 100972 м².

При этом площадь акватории реки Агой, на которой отмечены и задокументированы нерестовые биотопы литофильных видов рыб в виде участков русла, представляющих собой сочетание перекат-пес, составляют: на участке №1 в а. Агуй-Шапсуг с ПК0+00 по ПК12+25 составляет 6200 м² (11,36 % от общей площади дна на данном участке) и на Участке №2 в с. Агой с ПК0+00 по ПК28+55 составляет 1208 м² (1,20 % от общей площади дна на данном участке). При этом участки расположены по центру русла реки Агой на значительном отдалении от берега. Таким образом на рассматриваемых участниках реки Агой для нереста литофильных видов рыб в качестве нерестовых биотопов может использоваться не более 7408 м² площади дна реки Агой.

Заключение

В результате проведенных комплексных гидробиологических исследований, а также исследований нерестовых биотопов литофильных видов рыб в реке Агой в пределах территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края нами было изучено современное состояние видового разнообразия гидробионтов, получены сезонные и годовые показатели качественного и количественного состава фитопланктона, зоопланктона и зообентоса, а также площади нерестовых биотопов литофильных видов рыб, которые потенциально могут использоваться для нереста ихтиофауны реки Агой. Для реки Агой в пределах

территорий села Агой и аула Агуй-Шапсуг Туапсинского района Краснодарского края полученные данные являются уникальными, так как исследования на них никогда не проводились.

Полученные результаты планируются использоваться для дальнейшего проведения работ по оценке воздействия на водные биологические ресурсы и среду их обитания и дальнейшего согласования хозяйственной деятельности с Федеральным агентством по рыболовству в соответствии с действующим законодательством Российской Федерации в области рыболовства и сохранения водных биологических ресурсов.

Список литературы

1. Кутикова Л.А., Старобогатов Я.И. Определитель пресноводных беспозвоночных Европейской части СССР: планктон и бентос. Л.: Гидрометеиздат, 1977. 511 с.
2. Голлербах М. М., Косинская Е.К., Полянский В.И. Определитель пресноводных водорослей СССР. М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1951–1986. Т. 1. 420 с.
3. Цалолыхин С.Я., Пржиборо А.А., Кияшко П.В., Ципленкина И.Г., Березина Н.А., Иванова Л.В., Гонтарь В.И., Туманов Д.В., Курашов Е.А., Степаньянц С.Д., Богатов В.В., Солдатенко Е.В., Винарский М.В. Определитель зоопланктона и зообентоса пресных вод европейской России. Москва, Санкт-Петербург, 2016. Том 2. Зообентос. 510 с.
4. Денисенко О.С., Добрица К.В. База данных показателей современного состояния гидробиологических сообществ фитопланктона, зоопланктона и зообентоса водных объектов Азово-Черноморского и Волжско-Каспийского рыбохозяйственных бассейнов». Свидетельство о регистрации базы данных. Номер регистрации (свидетельства): 2022623382. Дата регистрации: 12.12.2022.
5. Денисенко О.С., Добрица К.В., Добрица М.О. «База данных современного видового состава ихтиофауны и пространственного распределения ихтиопланктона, молоди и взрослых особей рыб в пресноводных водных объектах Азово-Черноморского и Волжско-Каспийского рыбохозяйственных бассейнов». Номер регистрации (свидетельства): 2023620369. Дата регистрации: 25.01.2023.

MILITARY SCIENCES

УДК: 351.74

Лябах Данііл Олегович,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Коломиєць Дмитро Андрійович,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-12-16](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-12-16)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ НС(Р)Д ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Lyabakh Daniil Olegovich,
3rd year cadet FPFPPK
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Kolomiets Dmytro Andriyovych,
3rd year cadet FPFPPK
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Kopilov Eduard Volodimirovich
Vykladach of the Department of Operational and Sound Activity
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

SEPARATE ISSUES OF THE CONDUCT OF EMERGENCY BY UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE STATE OF MARTIAL

Анотація.

Стаття присвячена висвітленню питань проведення негласних слідчих (розшукових) дій підрозділами, що проводять оперативно-розшукову діяльність в умовах воєнного стану. Завдяки ним слідчі та розшукові органи можуть збирати конфіденційну інформацію та здійснювати розслідування ефективно, захищаючи при цьому права та інтереси всіх сторін, задіяних у кримінальному процесі. В умовах воєнного стану порядок проведення дій органами досудового слідства, практично не відрізняється від загального порядку, окрім деяких особливостей, які передбачені статтею 615 Кримінального процесуального кодексу під назвою «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану».

Abstract.

The article is devoted to the coverage of the issues of covert investigative (research) actions by units conducting operational and investigative activities under martial law. Thanks to them, investigators and investigative bodies can collect confidential information and carry out investigations effectively, while protecting the rights and interests of all parties involved in the criminal process. In the conditions of martial law, the procedure for conducting actions by pre-trial investigation bodies is practically no different from the general procedure, except for some features, which are provided for in Article 615 of the Criminal Procedure Code under the title "Special regime of criminal proceedings in conditions of martial law".

Ключові слова: процесуальна дія, конфіденційність, розшукові органи, наукові розробки, приватне спілкування, воєнний стан, судовий контроль.

Keywords: procedural action, confidentiality, investigative bodies, scientific developments, private communication, martial law, judicial control.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, негласні слідчі (розшукові) дії є окремим видом слідчих (розшукових) заходів, інформація про які підлягає суворій конфіденційності, за винятком випадків, передбачених самим Кодексом [1].

Згідно з цими положеннями, деталі та методи проведення негласних слідчих (розшукових) дій є конфіденційними і не можуть бути розголошені.

З моменту початку повномасштабної війни проведення негласних слідчих (розшукових) дій

стало складним завданням, що супроводжується ризиками для життя та здоров'я осіб, які уповноважені здійснювати цю процесуальну дію. Це пов'язано з частковою або повною втратою контролю над територіями, де наразі тривають бойові дії та які були окуповані, а також через масштабні руйнування інфраструктури, включаючи адміністративні будівлі правоохоронних органів, судів тощо.

Наукові дослідження в цьому напрямку розглядалися як до повномасштабного вторгнення рф

на територію України, так і після нього. До 24 лютого 2022 року основною темою для досліджень в галузі кримінального процесуального права були положення Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції», прийнятого 12 серпня 2014 року після подій на сході України. Проте пізніше проведено більше досліджень щодо проведення досудового розслідування в цілому, а також негласних слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану.

Враховуючи зміну ситуації та зростання ризиків, наукове співтовариство продовжує активно працювати над вдосконаленням правового регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах конфлікту та воєнного стану з метою забезпечення безпеки уповноважених осіб і ефективного розслідування правопорушення. Наукові розробки проблемних питань здійснювали: І. В. Гловюк, В. А. Завтур, О. В. Капліна, А. Г. Каткова, О. В. Лазук.

Негласні слідчі (розшукові) дії (далі - НСРД) представляють собою особливий вид дій, здійснюваних слідчими та розшуковими органами в рамках проведення кримінального розслідування. Важливо відзначити, що інформація щодо факту виконання таких дій та їхні методи залишаються конфіденційними та не підлягають розголошенню в загальному доступі [6].

Це правило про негласні слідчі дії передбачено в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі - КПК України), зокрема в статті 246 цього закону. Згідно з цією статтею, інформація про проведення НСРД може бути розкрита лише у випадках, які виражено передбачені в самому КПК України.

Саме завдяки цим негласним слідчим діям слідчі та розшукові органи можуть збирати конфіденційну інформацію та здійснювати розслідування ефективно, захищаючи при цьому права та інтереси всіх сторін, задіяних у кримінальному процесі. Розголошення деталей та методів НСРД може спричинити серйозні наслідки для успішного завершення розслідування та може порушити справедливість судового процесу. Тому, збереження конфіденційності в цих справах є важливим елементом правопорядку [7].

Дослідження будь-якого питання варто розпочинати з розгляду основних визначень. Таким чином, поняття негласних слідчих розшукових дій (далі - НС(Р)Д) було вперше закріплено на законодавчому рівні у чинному Кримінальному процесуальному кодексі (далі - КПК). До цього моменту ці дії розглядалися як виключно заходи оперативно-розшукової діяльності, проведення яких передбачалося для досягнення зовсім інших цілей [3]. Згідно з частиною 1 статті 246 КПК, негласні слідчі (розшукові) дії означають різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факти та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом [1].

На відміну від Кримінального-процесуального кодексу 1960 року, у чинному КПК закріплено чіткий перелік НС(Р)Д та визначено конкретні підстави для їх проведення. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року навіть містить окрему Главу 21, присвячену негласним слідчим (розшуковим) діям. Серед таких дій можна виділити: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260); наложення арешту на кореспонденцію (ст. 261); огляд та вилучення кореспонденції (ст. 262); зняття інформації з електронних комунікаційних мереж (ст. 263); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267); встановлення місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268); спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269); аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270); контроль за вчиненням злочину (ст. 271); виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272); негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274) [1].

Проаналізувавши положення Глави 21 КПК, серед умов проведення НСРД варто виокремити наступні:

- проводяться тільки, якщо вчинено тяжкий чи особливо тяжкий злочин;
- фіксація процесу та результатів проведення НСРД відповідає загальним правилам фіксації кримінального провадження;
- метою проведення є збирання доказів чи перевірка вже отриманих;
- рішення про проведення НСРД приймають слідчий, прокурор, керівник органу досудового розслідування;
- особам щодо яких здійснюються такі дії не повідомляється про факт їх проведення;
- проводяться лише тоді, коли відомості про злочин чи особу неможливо отримати в інший спосіб [2].

Однією з особливостей негласних слідчих розшукових дій (НС(Р)Д) є можливість їх класифікації за суб'єктом, який приймає рішення про їх проведення:

НС(Р)Д, щодо яких рішення приймає слідчий суддя після отримання клопотання від прокурора або після погодження з прокурором клопотання від слідчого. Це стосується НС(Р)Д, пов'язаних з втручанням у приватне спілкування (ст. 260–264 КПК), обстеженням недоступних для громадськості місць, житла або іншого володіння особи (ст. 267 КПК), встановленням місцезнаходження радіообладнання (радіоелектронного засобу) (ст. 268 КПК), спостереженням за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК), моніторингом банківських рахунків (ст. 269 КПК), аудіо- та відеоконтролем місця (ст. 270 КПК), контролем за вчиненням злочину з необхідністю тимчасового обмеження конституційних прав особи (ч. 8 ст. 271 КПК) та негласним отриманням зразків для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) [6, 10].

НС(Р)Д, рішення про застосування яких приймає прокурор, особливо щодо контролю за вчиненням злочину (ст. 271 КПК).

НС(Р)Д, щодо яких рішення приймає слідчий після погодження з керівником органу досудового розслідування або за постановою прокурора, зокрема в разі виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК) [8].

НС(Р)Д, рішення про проведення яких приймається слідчим або прокурором. Це стосується отримання інформації з електронних інформаційних систем або їх частин, доступ до яких не обмежений власником, володільцем або утримувачем і не вимагає подолання системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК) [9, 10].

Крім того, у випадках, передбачених ч. 1 ст. 250 КПК, спостереження за особою може розпочинатися на підставі постанови слідчого або прокурора без вироку слідчого судді [3, с. 472].

Як було вказано раніше, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України у 2014 році було прийнято Закон України під назвою «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану або надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції» № 1631-VII від 12.08.2014 року [4].

Відповідно до цього закону, Кримінальний процесуальний кодекс України був розширений новим розділом IX-1, який отримав назву «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного стану, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції».

Подальшим важливим кроком у вдосконаленні положень Кримінального процесуального кодексу, які стосуються проведення кримінальних розслідувань в умовах воєнного стану, стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку проведення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 2201-IX від 14.04.2022 року.

Цим законом були внесені нові положення до вищезгаданого розділу КПК та змінено його назву на «Особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану» [5]. Ці зміни також мають значущий вплив на виконання своїх функцій органами досудового слідства, які, згідно з положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», не можуть припинити свою діяльність під час введення воєнного стану [6].

З урахуванням вищезазначеного, важливо зауважити, що в умовах воєнного стану порядок проведення дій органами досудового слідства, які включаються до Національного бюро розслідувань України, практично не відрізняється від загального порядку, окрім деяких особливостей, які передбачені статтею 615 Кримінального процесуального кодексу під назвою «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану».

Додаткові особливості також регламентовані Інструкцією про порядок превентивного затримання осіб, які мають відношення до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного стану, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції, затвердженою Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України та Служби безпеки України № 872/88/537 від 26.08.2014 року [7].

Крім цих положень, важливо зазначити, що на порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій також поширюються положення глави 5 Кримінального процесуального кодексу України, яка стосується фіксації кримінального провадження. Згідно з частиною 1 статті 252 КПК України, фіксація процесу та результатів негласних слідчих (розшукових) дій має відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим у цьому Кодексі.

Таким чином, після проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого за потреби додаються додатки (частина 1 статті 104 КПК). Крім того, згідно з частиною 2 статті 253 КПК, проведення негласних слідчих (розшукових) дій може фіксуватися за допомогою технічних та інших засобів [1].

Також слід відзначити, що для забезпечення безпеки учасників негласних слідчих (розшукових) дій та забезпечення оперативності їх проведення в умовах воєнного стану, законодавець передбачив виняток зі статті 106 Кримінального процесуального кодексу України в абзаці 2 пункту 1 частини 1 статті 615 КПК України [3].

Цей виняток дозволяє слідчому або прокурору, які проводять відповідну процесуальну дію, фіксувати її технічно, а після її завершення скласти протокол протягом не більше ніж 72 годин, коли неможливо відразу скласти процесуальні документи щодо ходу та результатів негласних слідчих (розшукових) дій або інших процесуальних дій [6]. Законодавець не вказує на конкретну форму фіксації за допомогою технічних засобів (фотографування, аудіозапису, відеозапису), але наголошує на можливості використовувати доступні технічні засоби, які дозволяють зберігати інформацію, важливу для кримінального провадження, та які забезпечують належне складання протоколу огляду місця події. Важливо зазначити, що цей спосіб фіксації застосовується не лише до негласних слідчих (розшукових) дій, але і до інших процесуальних дій загалом [5].

Відповідно до частини 6 статті 246 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України), слідчий чи прокурор можуть приймати рішення про залучення інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій відповідно до процедури, визначеної в статті 275 КПК України. Згідно зі статтею 275 КПК України, слідчий має право залучати до проведення НСПД лише тих осіб, які мають право доступу до державної таємниці [7].

Пункт 2 частина 1 статті 615 КПК важливо розширює повноваження прокурора, передаючи йому

окремі повноваження, які зазвичай мали б слідчі судді, щодо прийняття рішень щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, включаючи видання дозволу на їх проведення (відповідно до статей 246–248 і 250 КПК України) [10].

Важливо відзначити, що ці повноваження може надавати не будь-який прокурор, а лише керівник відповідного органу прокуратури на вимогу прокурора або слідчого. Повноваження прокурора, які були наведені, активуються в ситуаціях, коли слідчий суддя фактично не в змозі виконати свої функції в строк і працюють тільки під час періоду воєнного стану. Тимчасовість цих повноважень не виключає можливого зловживання ними прокурором, оскільки виникає проблема відсутності судового контролю над забезпеченням прав, свобод і інтересів осіб, які перебувають під кримінальним розслідуванням на етапі до суду [8]. Разом з тим, прокурорський нагляд за підрозділами, що проводять оперативно-розшукову діяльність в умовах воєнного стану має важливе значення для впорядкування й удосконалення організації й діяльності оперативних підрозділів поліції. Взаємодію Прокуратури України та підрозділів, що здійснюють НСРД, передбачено в КПК України, законах України «Про прокуратуру» та «Про оперативно-розшукову діяльність», декількох міжвідомчих нормативно-правових актах, проте в жодному з них не передбачено дієвого та сучасного механізму, здатного усунути інформаційний вакуум стосовно спільних об'єктів розробки для різних суб'єктів оперативно-розшукової діяльності й таким чином забезпечити дотримання прав і свобод людини, гарантованих законодавством [11]. Аналіз Конституції України свідчить, що вищезазначені питання та їх забезпечення потребують негайного вдосконалення та уточнення [12].

Відповідно до статті 55 Конституції України, права і свободи людини і громадянина гарантуються судом, і кожному надається право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [9]. Тому пункт 4 статті 615 КПК передбачає можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності прокурора.

За цими правилами, такі скарги розглядає слідчий суддя суду, який має юрисдикцію щодо досудового розслідування на території свого суду. У випадках, коли це неможливо з об'єктивних причин, суддя може передавати розгляд таких справ найближчому до нього суду, який має юрисдикцію для проведення судових слухань, або іншому суду, визначеному відповідно до законодавства [1].

Таким чином, введення воєнного стану на території України створило специфічні умови для функціонування державних органів, правоохоронних структур і більшості громадських інституцій. Це вимагало термінового удосконалення існуючих положень Кримінального процесуального кодексу, які стосуються кримінального слідства, досудового розслідування і судового розгляду справ. В результаті цього процесу було додано новий розділ IX-

до КПК, який регулює особливості проведення НСРД під час воєнного стану.

Слід відзначити, що також були внесені конкретні зміни в проведення НСРД під час воєнного стану. По-перше, повноваження прокурора були значно розширені шляхом делегування йому функцій слідчого судді, які визначені у КПК. По-друге, зазвичай всі процесуальні дії фіксуються у відповідних процесуальних документах та за допомогою технічних засобів, але в умовах воєнного стану може бути неможливим здійснювати таку фіксацію. Ці нововведення є позитивними, оскільки вони сприяли адаптації кримінального процесуального законодавства до сучасних реалій воєнних конфліктів і забезпечили можливість проведення досудового розслідування, включаючи НСРД, в умовах воєнного часу.

Для якісного та чіткого виконання покладених на органи та підрозділи Національної поліції України нових функцій потребує зміни й існуюча система їх підготовки та нормативне забезпечення їх діяльності [13 с. 40-41].

Таким чином, нормативно-правове регулювання НСРД в умовах особливого режиму досудового розслідування – це процес прийняття, зміни або скасування правових норм, які регламентують підготовку та проведення НСРД під час воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ та/або інших держав проти України, що характеризується рядом факторів дестабілізуючого характеру, які унеможливають ведення досудового розслідування в межах існуючого нормативно-правового регулювання.

Література:

1. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. 03 травня 2022. С.80.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Tet> (дата звернення 17.10.2023).
3. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 774 с.
4. Лоскутов, Т. О. Загальні питання правового регулювання особливого порядку кримінального провадження, обумовленого правовим режимом воєнного стану. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. 2022.С.3.
5. Панченко М. Особливості підстав проведення НСРД та визнання недопустимими їх результатів. Advokat post. URL: <https://advokatpost.com/osoblyvosti-pidstav-provedennia-nsrd-ta-vyznannia-nedopustymymy-ikh->

rezultativ-advokat-maksym-panchenko-2/ (дата звернення 21.10.2013).

6. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : Закон України від 12.08.2014 р. № 1631-VII.

7. Про внесення змін до кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. № 2201-IX.

8. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015.

№ 389-VIII : станом на 31 берез. 2023.

9. Хоменко, І. В. Правове забезпечення проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах особливого режиму досудового розслідування. Київський часопис права 4 2022 р. 194-202 с.

10. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. No 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. No 9–10, No 11–12, No 13. Ст. 88.

11. Копилов Е. В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46.

12. Копилов Е. В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450 2022. С. 34-36.

13. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

NATIONAL SECURITY

УДК: 343

*Кікізола Денис Андрійович,**курсант 3 курсу ФПФПКП**Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ**Киркач Дар'я Андріївна,**курсант 3 курсу ФПФПКП**Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ**Копилов Едуард Володимирович**викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності**Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-17-20](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-17-20)

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ В РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Kikizola Denis Andriyovych,**3rd year cadet FPFPKP**Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs**Kirkach Dar'ya Andriivna,**3rd year cadet FPFPKP**Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs**Kopilov Eduard Volodimirovich**Vykladach of the Department of Operational and Sound Activity**Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

CHARACTERISTICS OF THE ACTIVITIES OF CRIMINAL DEPARTMENTS IN DISCOVERING CRIMES UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Анотація.

Умови воєнного стану можуть включати у себе міжнародні аспекти, такі як злочини військових або терористичні дії. Кримінальні підрозділи повинні співпрацювати з міжнародними партнерами та використовувати міжнародні інструменти правопорядку для розкриття та припинення таких злочинів. Воєнний стан є складним періодом у житті будь-якої країни. У таких умовах суспільство стикається з багатьма викликами, зокрема із зростанням злочинності та порушеннями громадського порядку. Важливою складовою забезпечення безпеки та справедливості в цей період є робота кримінальних підрозділів.

Abstract.

Martial law conditions may include international aspects such as war crimes or acts of terrorism. Criminal units must work with international partners and use international law enforcement tools to uncover and stop such crimes. Martial law is a difficult period in the life of any country. In such conditions, society is faced with many challenges, in particular with the growth of crime and violations of public order. An important component of ensuring security and justice during this period is the work of criminal units.

Ключові слова: воєнний стан, територіальна цілісність, громадський порядок, координаційні дії, закон, професійна етика, кримінальні підрозділи, збройна агресія, учасники конфлікту.

Keywords: martial law, territorial integrity, public order, coordination actions, law, professional ethics, criminal units, armed aggression, participants in the conflict.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації

фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України.

Підрозділи кримінальної поліції є одним з основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції, адже від результатів їх діяльності залежить стан розкриття більшості неочевидних кримінальних правопорушень, забезпечення проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальними провадженнями, підслідними органам досудового розслідування Національної поліції, а також превенція кримінальних правопорушень, що готуються.

Для якісного та чіткого виконання покладених на органи та підрозділи Національної поліції України нових функцій потребує зміни й існуюча система їх підготовки та нормативне забезпечення їх діяльності [1 с. 40-41].

Воєнний стан - це особливий правовий режим, який може бути введеним в Україні на всій її території чи в окремих її місцевостях, у випадках збройної агресії або ж загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Такому правовому режиму властиві наступні ознаки: надання додаткових повноважень представникам окремих державних органів (зокрема, наприклад, органам виконавчої влади, військовим командуванням); можливість обмеження конституційних прав і свобод громадянина у встановлених законом виключних випадках та порядку; настання особливого періоду для проведення мобілізації; початок дій окремих норм Кримінального Кодексу України, властивих військовому періоду тощо [2].

Воєнний стан є складним етапом у житті країни. У таких умовах суспільство стикається з багатьма викликами, зокрема із зростанням рівня злочинності та порушенням громадського порядку. Важливою складовою забезпечення безпеки в цей період є безпосередньо робота кримінальних підрозділів. У воєнний період співпраця між різними правоохоронними службами стає особливо важливою. Кримінальні підрозділи співпрацюють з армією, розвідувальними службами та іншими структурами з метою обміну інформацією та координації спільних дій. В цей час кримінальні підрозділи виконують важливу функцію у забезпеченні правопорядку та безпеки населення. Умови воєнного стану ставлять перед ними низку специфічних завдань, які вимагають високого рівня підготовки та координації з іншими військовими і цивільними службами. У цій статті ми розглянемо окремі питання, пов'язані з діяльністю кримінальних підрозділів у воєнних умовах.

На сьогодні до підрозділів кримінальної поліції відносяться наступні підрозділи:

- підрозділи Департаменту карного розшуку;
- підрозділи Департаменту міграційної поліції;
- підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами;
- підрозділи Департаменту боротьби з наркозлочинністю;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу; підрозділи Департаменту оперативної служби;
- підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів;
- підрозділи Департаменту кримінального аналізу;
- підрозділи Департаменту захисту інтересів суспільства і держави;

- підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань;
- підрозділи Департаменту кіберполіції;
- підрозділи Департаменту внутрішньої безпеки;
- відділи (сектори) кримінальної поліції територіальних підрозділів поліції.

Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність зазначених підрозділів показав, що до завдань та функцій вказаних підрозділів не входить протидія воєнним злочинам. Крім того, не було знято обов'язки вказаних підрозділів виявляти та документувати кримінальні правопорушення підслідність за якими покладена за органами досудового розслідування Національної поліції, а також здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень, які знаходяться у провадженні органів досудового розслідування Національної поліції. Однак обставини війни зумовлюють необхідність мобілізації усіх без виключення ресурсів нашої держави з метою протистояння збройній агресії російської федерації та деокупації території України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [1 с. 49].

Однією з основних функцій кримінальних підрозділів є розслідування злочинів, вчинених під час збройного конфлікту. До них відносять злочини військових проти цивільного населення, військовополонених чи жертв бойових дій.

Кримінальні підрозділи активно працюють над запобіганням злочинності. Це включає в себе попередження злочинів та співпраця з громадськістю. В умовах постійної загрози вони вдосконалюють навички та методи роботи. Освіта та тренінги є ключовими елементами підготовки.

Умови воєнного стану вимагають змін в чинному законодавстві. Зріст злочинності вимагає її постійний системний аналіз та прогнозування. Використання сучасних технологій та аналітики дає змогу своєчасно реагувати на зміни в ситуаціях, що склалися.

У воєнний період бувають випадки, коли свідки злочинів та учасники конфлікту опиняються в небезпеці через тиск, інтимидацію або погрози помсти. Кримінальні підрозділи вживають дієвих заходів для захисту їх прав та безпеки [4].

Розглянемо більш широкий аналіз діяльності кримінальних підрозділів в умовах воєнного стану, звертаючи увагу на різні аспекти та завдання, які їм доводиться виконувати в таких ситуаціях:

1. Забезпечення правопорядку та безпеки: умови воєнного стану характеризуються підвищеною загрозою для безпеки громадян і інфраструктури. Кримінальні підрозділи в цих умовах виконують завдання забезпечення громадського порядку та захисту населення від можливих злочинів.

2. Розслідування воєнних злочинів: умови воєнного стану можуть супроводжуватися

воєнними злочинами, такими як вбивства цивільних осіб, руйнування міст та інфраструктури, викрадення воєннопонених і багато інших. Кримінальні підрозділи виконують функцію розслідування цих злочинів та приймання відповідних заходів щодо притягнення винних до відповідальності перед міжнародними та національними судами.

3. Захист прав людини: в умовах конфлікту можуть порушуватися права людини та громадянські свободи. Кримінальні підрозділи мають завдання захищати ці права та запобігати їхньому порушенню, як, наприклад, виявлення та припинення актів тортури чи незаконних арештів.

4. Співпраця зі спеціальними службами та армією: ефективна робота кримінальних підрозділів у воєнних умовах вимагає тісної співпраці зі спеціальними службами, військовими підрозділами та іншими військовими структурами. Ця співпраця полягає в обміні інформацією, спільному плануванні та виконанні спеціальних операцій.

5. Спеціальні операції та контртероризм: у воєнних умовах можуть зніматися питання щодо боротьби з тероризмом і проведенням спеціальних операцій для запобігання можливим терористичним актам.

6. Гуманітарна допомога та рятувальні операції: кримінальні підрозділи можуть брати участь у гуманітарних операціях, таких як пошук та рятування, розподіл гуманітарної допомоги і допомога в переселенні біженців.

7. Медіація та врегулювання конфліктів: в умовах воєнного стану кримінальні підрозділи можуть виступати як посередники та учасники процесу медіації для вирішення конфліктів та досягнення миру.

8. Співпраця з міжнародними партнерами: міжнародна співпраця є важливою в умовах воєнного стану. Кримінальні підрозділи можуть співпрацювати з іншими країнами, міжнародними організаціями та міжнародними спеціалізованими агентствами для розслідування та протидії транскордонним злочинам.

9. Військово-цивільна координація: кримінальні підрозділи повинні ефективно координуватися з цивільними органами влади для забезпечення безпеки та порядку в зоні конфлікту.

10. Ведення документації та моніторинг ситуації: важливою частиною роботи кримінальних підрозділів в умовах воєнного стану є документування подій та злочинів. Вони ведуть облік і зберігають важливі дані щодо виявлених порушень, обставин їхнього вчинення та відомостей про підозрюваних або винних осіб. Ця інформація може бути корисною для подальших розслідувань та судових процесів.

11. Навчання та підготовка: підготовка та навчання співробітників кримінальних підрозділів є надзвичайно важливою. Вони повинні бути готові до роботи в екстремальних умовах і діяти згідно з вимогами міжнародного та національного права. Регулярні тренінги та навчання допомагають

підтримувати високий рівень професійної компетенції.

12. Інформаційна безпека та кіберзахист: у сучасних умовах, крім фізичних загроз, існує серйозна кіберзагроза. Кримінальні підрозділи повинні бути готові до виявлення та відстеження кіберзлочинів, а також забезпечувати інформаційну безпеку у воєнних умовах.

13. Громадська підтримка та співпраця: кримінальні підрозділи повинні здійснювати активну роботу щодо взаємодії з громадськістю та залучення їх до спільних зусиль у забезпеченні безпеки і врегулюванні конфліктів. Громадська підтримка може бути важливою для успішної роботи в умовах воєнного стану.

14. Міжнародний гуманітарний стандарт: у роботі кримінальних підрозділів слід дотримуватися міжнародних гуманітарних стандартів та норм. Це включає в себе забезпечення захисту цивільних осіб, недопущення надмірного застосування сили та дотримання принципів гуманності.

15. Спостереження за воєнними та військовими злочинами: один із головних завдань кримінальних підрозділів - це спостереження за можливими воєнними злочинами, які включають в себе вбивства, жорстоке поводження з воєннопоненими, незаконні захоплення та знищення майна і багато інших. Ця діяльність важлива для забезпечення відповідальності та справедливості.

16. Реабілітація та відновлення: після закінчення воєнного стану кримінальні підрозділи можуть брати участь у міжнародних програмах реабілітації та відновлення осіб, які постраждали від війни [3].

Робота кримінальних підрозділів в умовах воєнного стану вимагає високого професіоналізму, відповідальності та гнучкості, оскільки відіграє важливу роль у забезпеченні правопорядку, захисті прав людини. Вона є складною та багатогранною. Крім попередження та розслідування злочинів, вона включає в себе співпрацю з іншими військовими підрозділами та підрозділами органів внутрішніх справ, цивільними структурами, вимагає дотримуватися міжнародних гуманітарних стандартів та норм, взаємодіяти з громадськістю та міжнародними партнерами.

Важливою складовою роботи кримінальних підрозділів є адаптація до змін у загрозах та суспільних потребах.

Підводячи підсумок слід зазначити, що умови сьогодення вказують на необхідність перегляду нормативно-правового забезпечення діяльності органів та підрозділів Національної поліції, залучених до виявлення та розслідування воєнних злочинів. Крім того, на сьогодні існує необхідність запровадження відповідних курсів підвищення кваліфікації працівників таких органів та підрозділів [1 с. 51].

Література:

1. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph.

Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

2. Копилов Е.В. Деякі аспекти здійснення прокурорського нагляду за проведенням оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції України в умовах воєнного стану. Colloquium-journal № 17 (176) 2023. С. 33-37.

3. Кравець І. Кримінальні правопорушення під час збройного конфлікту. ДонДУВС.2022.С. 104-106.

4. Мирошниченко Анна Діяльність підрозділів національної поліції у системі національного супротиву URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/12/zbirnyk_konferenciya_27_10_onovlenyj.pdf. С. 49-51

PEDAGOGICAL SCIENCES

UDC37.091.3

Gafarova Gulnar Abulfaz
teacher

Ganja State University
Ganja, Azerbaijan

Orcid 0000-0002-5076-6528

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-21-23](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-21-23)

THE ROLE OF THE COMMUNICATIVE METHOD IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE

Abstract.

The communicative method is based on the fact that speech development occurs through active communication and the use of language in real situations. The main purpose of this method is to develop students' ability to communicate effectively and competently in a foreign language.

The basic principles of the communicative method include:

Communication orientation: the educational process is aimed at developing communication skills in the language, and not only at mastering grammatical rules and vocabulary.

Realistic situations: Students face real tasks and communicative situations that they may encounter in real life.

Active use of language: Students should actively use language to express their thoughts, ideas and emotions.

Functional Grammar: Grammar is studied in the context of real communication, students learn grammatical constructions necessary for specific communicative purposes.

Development of listening and speaking skills: this method focuses on the development of students' listening skills and the ability to freely and competently express their thoughts orally.

As a result of the application of the communicative method, students will be able to communicate freely and confidently in a foreign language and apply their skills competently in everyday life or in the professional sphere.

Keywords: *Communicative method, Collaborative learning method, situational learning method, vocabulary learning.*

Introduction: The communicative method in teaching a foreign language is an approach based on the active interaction of students with each other and with the teacher in the target language. It aims to develop communication skills and the ability to apply language in real communication situations.

The basic principles of the communicative method include:

Focus on using language in real situations — lessons are built around communicative tasks that require students to use language to achieve specific goals.

Active participation of students — students actively participate in discussions, role-playing games, dialogues and other communicative activities. The teacher acts as a facilitator, helping students develop skills.

The importance of context — language is taught in the context of real life situations, so that students can use the language taking into account socio-cultural and pragmatic aspects.

Task orientation - learning tasks are organized around the performance of specific tasks that require the use of language. This can be, for example, discussing a problem, solving a problem, conducting a study, etc.

Error as an integral part of the process — students' mistakes are recognized and treated as a normal part of the learning process, which helps students improve their skills.

The advantages of the communicative method include the active use of language, the development of communicative and socio-cultural skills, the preparation of students for real situations of communication in a foreign language.

However, this method may be ineffective for students with a low level of a foreign language, as well as for those who need to quickly master specific vocabulary or grammar. In addition, it requires a large amount of practice time and can be difficult to assess the progress of students.

The main part: The emergence and development of the communicative method in the works of various linguists can be traced over many years. This method is based on the idea that the main goal of language learning is to achieve communicative competence, that is, the ability to communicate fluently in a language.

One of the founders of the communicative method in language teaching is Wilhelm Wundt. His works are devoted to the study of the psychology of language and communication. Wundt noted that communication and language are inextricably linked concepts, and it is impossible to develop language skills without taking into account communicative aspects.

In the following decades, the communicative approach to language learning was developed and supplemented by other linguists. In 1950-1960, A.N. Leontiev proposed the concept of communicative psychology,

where the emphasis was on the practical use of language and interaction within the framework of a communicative situation.

In the 1970s and 1980s, the communicative method was actively developed within the framework of the functional-communicative approach. Linguists such as J. Hillier, M. Heller, H.L.

In recent years, the communicative method has remained one of the main directions in language teaching. Linguists and methodologists continue to actively study and develop this approach, adapting it to different conditions and needs of students. It finds its application both in school and university education, as well as in adult education.

The main advantage of the communicative method is that it focuses on the development of practical communication skills in students. Unlike traditional methods that focus on grammar and formal rules, the communicative approach puts an emphasis on using language for real communication.

The communicative method is one of the main approaches in teaching a foreign language. It includes the active use of language in speech situations, promotes the development of communication skills in students.

However, the communicative method is not self-sufficient and can be effective when integrated with other methods and approaches. Some of them are discussed below:

Grammar-translation. This method is focused on the study of grammar and focuses on the translation of texts. The integration of the communicative method with the grammar-translation method allows students to apply their knowledge of grammar in communicative situations.

The method of situational learning. He suggests the use of communicative situations for language teaching. Combining the communicative method with situational learning allows students to apply language skills in the context of real situations.

The method of joint learning. As part of this method, students work in groups on assignments and projects. The integration of the communicative method with collaborative learning promotes active interaction between students and the creation of communicative situations for language practice.

Technologies in training. Using interactive technologies, such as computer programs, mobile applications, online resources, it is possible to create communicative situations and provide students with more opportunities to practice a foreign language.

Conclusion: The communicative method promotes the development of oral and written communication, and integration with other methods and approaches makes it possible to use language skills more effectively and increase the overall effectiveness of teaching a foreign language.

The basis of learning is the practical use of language: the communicative method helps students develop speaking, writing, reading and listening skills through real communication situations. Students learn to use language to communicate, not just to memorize grammatical rules.

Active participation of students: the communicative method implies active interaction of students. They learn to work in pairs or groups, discuss and analyze information, apply the knowledge gained in practice, which helps them develop teamwork skills and independent thinking.

Orientation to real communication situations: The communicative method aims to teach students to use language in real communication situations that they encounter in everyday life. This helps them develop practical skills that will be useful for communicating with native speakers.

Emphasis on the functional use of language: Instead of focusing only on grammar, the communicative method pays great attention to the functional use of language. Students learn how to use language for specific purposes, such as expressing their thoughts and ideas, asking questions, etc.

The communicative method of teaching Russian as a foreign language (RCT) has several disadvantages that limit its effectiveness:

Focusing on the practical use of the language can lead to insufficient grammar acquisition. As a result, students may have a weak sentence structure and incorrect use of time forms. To correct this shortcoming, you can use additional grammatical exercises that will help consolidate the theoretical base.

Lack of systematic study of vocabulary. Within the framework of the communicative method, attention is shifted to the development of the ability to communicate, and sometimes not enough time is given to expanding the vocabulary. To improve this area, techniques of repetition and systematic study of new words can be applied.

Insufficient attention to pronunciation and intonation. The communicative method is more focused on developing the ability to understand and speak the language, rather than focusing on correct pronunciation. To correct this shortcoming, it is necessary to integrate special pronunciation exercises and correct intonation into classes.

Limited opportunities for self-study. The communicative method involves active interaction with the teacher and other students, which can make it difficult to learn the language independently. To improve this area, you can use additional online resources, language applications and self-help books.

In general, the communicative method is an effective means of learning RCT, but its shortcomings can be eliminated by improving and additional techniques that pay more attention to grammar, vocabulary, pronunciation and independent language learning.

List of used literature:

1. Е.И. Пассов Н.Е. Кузовлева Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования. МОСКВА 2010

2. И.А. Пугачев, Н.Г. Карапетян ОБУЧЕНИЕ ОСНОВАМ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО СТУДЕНТОВ-НЕФИЛОЛОГОВ Учебное пособие Москва Российский университет дружбы народов 2018

3. М.П. ЧЕШОКОВА МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА КАК ИНОСТРАННОГО. Второе издание, переработанное. МОСКВА МАДИ 2015

4. О.Н. МАРТЫНОВА РУССКИЙ ЯЗЫК КАК ИНОСТРАННЫЙ. С А М А Р А Издательство Самарского университета 2020

5. Н. Л. ШИБКО МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС ДЛЯ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ НЕФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ Минск БГУ 2011

6. Методика обучения русскому языку как иностранному: Курс лекций/Л.В. Московкин и др.— Спб., 1997; 2000.

7. Методика преподавания русского языка как иностранного для зарубежных филологов-русистов (включенное обучение)/Под ред. А.Н. Щукина.— М., 1990

Reference

1. E.I. Passov N.E. Kuzovleva Osnovy` kommunikativnoj teorii i tehnologii inoyazy`chnogo obrazovaniya. MOSKVA 2010

2. I.A. Pugachev, N.G. Karapetyan OBUChENIE OSNOVAM METODIKI PREPODAVANIYa RUSSKOGO YaZYKA KAK INOSTRANNOGO STUDENTOV-NEFILOLOGOV Uchebnoe posobie Moskva Rossijskij universitet druzhby` narodov 2018

3. M.P. ChESNOKOVA METODIKA PREPODAVANIYa RUSSKOGO YaZYKA KAK INOSTRANNOGO. Vtoroe izdanie, pererabotannoe. MOSKVA MADI 2015

4. O.N. MARTYNOVA RUSSKIJ YaZYK KAK INOSTRANNYJ. S A M A R A Izdatel'stvo Samarskogo universiteta 2020

5. N. L. ShIBKO METODIKA OBUChENIYa RUSSKOMU YaZYKU KAK INOSTRANNOMU UChEBNO-METODICHESKIJ KOMPLEKS DLYa STUDENTOV-INOSTRANCEV NEFILOLOG-ICHESKIX SPECIAL`NOSTEJ Minsk BGU 2011

6. Metodika obucheniya russkomu yazy`ku kak inostrannomu: Kurs lekcij/L.V. Moskovkin i dr.— Спб., 1997; 2000.

7. Metodika prepodavaniya russkogo yazy`ka kak inostrannogo dlya zarubezhny`x filologov-rusistov (vkluchennoe obuchenie)/Pod red. A.N. Shhukina.— М., 1990

SOCIOLOGICAL SCIENCES

*Гайсултанова Милана Руслановна,
студентка 2-го курса филологического факультета
Полонкочева Фердоус Яхиевна
к.э.н., доцент кафедры цифровой и отраслевой экономики,
Ингушский государственный университет*

СОЦИАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ОБЩЕСТВОМ

*Gaisultanova Milana Ruslanovna,
2nd year student of the Faculty of Philology
Polonkoeva Ferdous Yakhievna
Ph.D., Associate Professor, Department of Digital and Industrial Economics,
Ingush State University*

SOCIAL MANAGEMENT OF SOCIETY

Аннотация.

Статья рассматривает важность общественного управления в современном мире. В ней анализируются основные принципы и методы социального управления, его влияние на формирование общественных отношений и решение социальных проблем. Также рассматриваются различные подходы к социальному управлению, его роль в устойчивом развитии общества и в достижении социальной справедливости.

Abstract.

The article examines the importance of public administration in the modern world. It analyzes the basic principles and methods of social management, its impact on the formation of public relations and the solution of social problems. Various approaches to social management, its role in the sustainable development of society and in achieving social justice are also considered.

Ключевые слова: *социальный менеджмент, социология, управление, общество.*

Keywords: *social management, sociology, management, society.*

Социальное управление обществом играет важную роль в современном мире. Оно направлено на создание условий для устойчивого развития общества, обеспечение социальной справедливости и решение социальных проблем.

Основной целью социального управления является создание условий для удовлетворения потребностей общества и его членов, а также налаживание эффективных механизмов управления социальными процессами.

Основные принципы социального управления включают в себя прозрачность, открытость, участие граждан в процессе принятия решений, а также учет интересов всех слоев общества. Методы социального управления могут быть различными – от разработки социальных программ и проектов до мониторинга и оценки их эффективности.

Одним из ключевых аспектов социального управления является его влияние на формирование общественных отношений. Правильно построенная система управления способствует укреплению доверия между гражданами и властью, а также способствует развитию гражданского общества.

Существует несколько подходов к социальному управлению. Некоторые из них акцентируют внимание на регулировании социальных процессов, другие – на участии граждан в принятии решений. Важно найти баланс между этими подходами, чтобы обеспечить эффективное функционирование системы социального управления.

Социальное управление играет также важную роль в устойчивом развитии общества. Оно способствует созданию условий для сохранения природных ресурсов, развитию экономики, обеспечению социальной защиты населения и поддержанию стабильности в обществе.

Однако современное социальное управление сталкивается с вызовами, такими как быстрое изменение социально-экономической ситуации, разнообразие потребностей и интересов населения, а также необходимость адаптации к новым технологиям и изменениям в мировой политике. Для успешного преодоления этих вызовов необходимо постоянное совершенствование системы социального управления и поиск новых подходов к решению социальных проблем.

В целом, социальное управление играет ключевую роль в формировании общества и его развитии. Оно способствует созданию условий для улучшения качества жизни граждан, обеспечивает стабильность и процветание общества. Поэтому важно продолжать развивать и совершенствовать систему социального управления, чтобы обеспечить устойчивое и гармоничное развитие общества.

Список литературы

1. Гомола А. И. Социальное управление : учеб. для студ. сред. проф. учеб. заведений / А. Гомола, И. А. Гомола. - М. : Издательский центр «Академия», 2009. - 176 с.

2. Волков Ю.Е. Социальное управление как вид управленческой деятельности в общественных системах // Социально-политический журнал. – 1997. – № 3. – С. 71.

3. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента. – М.: «Дело ЛТД», 1994. – С. 38.

4. Василенко И.А. Управление / Новая философская энциклопедия. Т. 4. – С. 144.

5. Дыльнова Т. В. К вопросу о понятии «система социального управления обществом» // Известия Саратовского университета. 2012. Т. 12. Сер. Социология. Политология, вып. 2. — С. 42.

6. Алехин А. П., Кармолицкий А. А., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации. Учебник. М.: Издательство ЗЕРЦАЛО, 1996. С. 4-5.

7. Государственное управление: основы теории и организации. Учебник. В 2 т. Т. 1/ Под ред. В.А. Козбаненко. М.: «Статут», 2002. С.14.

8. Бахрах Д.Н. Основные понятия теории социального управления. Пермь, 1978. С. 6.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

УДК 621.316

Ротов А.В.

Донской государственный технический университет

DOI: [10.24412/2520-6990-2023-30189-26-28](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-26-28)

ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ АВТОМАТИЧЕСКОГО ВКЛЮЧЕНИЯ РЕЗЕРВА НА ТРАНСФОРМАТОРНЫХ ПОДСТАНЦИЯХ 6-10/0,4 КВ

Rotov A.V.

Don State Technical University

FEATURES OF IMPLEMENTING AUTOMATIC RESERVE AT 6-10/0.4 KV TRANSFORMER SUBSTATIONS

Аннотация.

В статье рассмотрены основные схемы автоматического включения резерва, в частности – схемы АВР на трансформаторных подстанциях 6-10/0,4 кВ. Проведён анализ алгоритма действия АВР. Проведена оценка действия АВР при устойчивом коротком замыкании.

Abstract.

The article discusses the main schemes for automatic switching on of a reserve, in particular – ATS schemes at 6-10/0.4 kV transformer substations. An analysis of the AVR operation algorithm was carried out. The action of the automatic transfer switch during a stable short circuit was assessed.

Ключевые слова: автоматическое включение резерва, явное резервирование, неявное резервирование, устойчивое короткое замыкание, автоматический выключатель, логика АВР.

Keywords: automatic switching on of a reserve, explicit reservation, implicit reservation, stable short circuit, circuit breaker, ATS logic.

Автоматический ввод резервного питания (АВР) – это устройство восстановления питания потребителей электроэнергии путем автоматического присоединения резервного питания при отключении рабочего источника питания. Определение АВР и рекомендации по его реализации изложены в ПУЭ [1].

По способу реализации схемы АВР можно условно разделить на две группы: АВР с явным резервированием и АВР с неявным резервированием [3]. В обоих случаях алгоритм срабатывания АВР одинаков: при отключении питания основного

источника для бесперебойного электроснабжения потребителей включается питание от резервного источника. Однако в случае АВР с явным резервированием таким источником питания служит обесточенное в нормальном состоянии оборудование (например, линия электропередачи или трансформатор), в то время как при АВР с неявным резервированием оба источника питания (и основной, и резервный) находятся под нагрузкой, а восстановление питания обесточенных потребителей осуществляется при помощи включения, например, секционного выключателя или иного коммутационного оборудования.

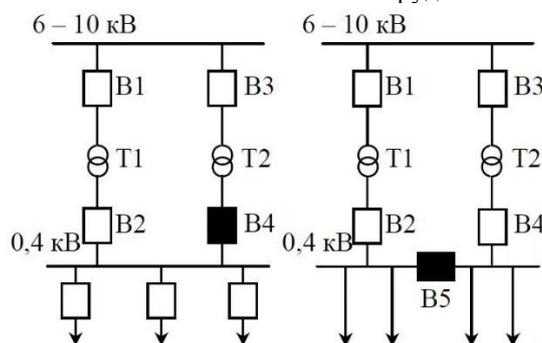

Рисунок 1. АВР с явным (слева) и неявным (справа) резервированием

В качестве коммутационного аппарата для переключения между основным и резервным источником питания в распределительном устройстве 0,4 кВ могут быть использованы автоматические выключатели нагрузки, оборудованные электроприводом, выключатели нагрузки (пакетные выключатели) с электроприводом, контакторы, пускатели и

др. В распределительном устройстве 6-10 кВ могут быть использованы вакуумные выключатели, вакуумные контакторы, выключатели нагрузки с электроприводом и др. В общем случае для реализации схем АВР применяются коммутационные аппараты, устройства контроля источников питания и логические элементы системы управления.

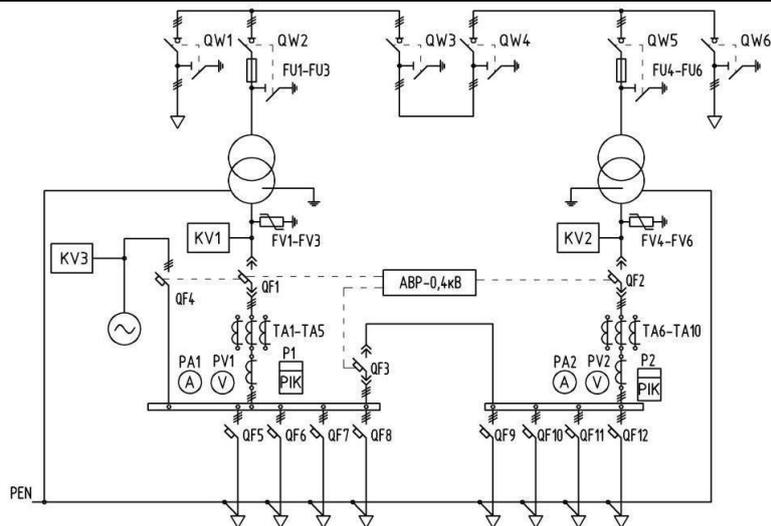

Рисунок 4 – АВР для двухтрансформаторных подстанций с питанием от двух независимых, взаимно резервирующих источников, на две системы шин с секционированием одним автономным источником питания

При проектировании АВР необходимо учитывать основные требования, предъявляемые к данным устройствам [2, 3]. Один из главных недостатков АВР заложен в одном из требований, а именно - схема АВР должна приходить в действие в случае исчезновения напряжения на шинах потребителей по любой причине, в том числе при коротком замыкании на шинах потребителя.

Рассмотрим последствия вышеуказанного случая на примере схемы, приведённой на рисунке 1. При исчезновении напряжения со стороны трансформатора Т1 по какой-либо причине срабатывает АВР и через определённую выдержку времени включается секционный выключатель, подключая тем самым обесточенных потребителей к трансформатору Т2.

Предположим, на первой секции шин произошло устойчивое короткое замыкание. При этом действием релейной защиты отключится вводной выключатель и, соответственно, снимется напряжение с первой секции шин, что, в свою очередь, является определённым сигналом для устройства АВР о необходимости включения резервного источника питания. Таким образом, схема АВР включает секционный выключатель на устойчивое короткое замыкание (далее секционный выключатель

отключится действием релейной защиты). Исходя из вышесказанного можно сделать следующие выводы: выключатель АВР, резервный трансформатор и другое оборудование подвергаются воздействию больших токов короткого замыкания, которые оказывают определённое термическое и динамическое воздействие на неповреждённое оборудование. Так, первая секция шин, первоначально подвергшаяся действию тока короткого замыкания, после включения секционного выключателя вновь подвергается к подобному воздействию, что может привести к повреждению секции шин.

Список литературы

1. Правила устройства электроустановок: 7-е издание (ПУЭ)/ Главгосэнергонадзор России. М.: Изд-во ЗАО «Энергосервис», 2007. – 610 с.
2. Андреев В.А. Релейная защита и автоматика систем электроснабжения: Учебник для вузов. 4-е изд. перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 2006. – 639 с.
3. Овчаренко Н.И. Автоматика электрических станций и электроэнергетических систем: Учебник для вузов / Под ред. А.Ф. Дьякова. – М.: Изд-во НЦ ЭНАС, 2000. – 504 с.

ECONOMIC SCIENCES

*Арчакова Хяди Руланбековна,
студентка 2-го курса филологического факультета
Полонкочева Фердоус Яхиевна
к.э.н., доцент кафедры цифровой и отраслевой экономики,
Ингушский государственный университет*

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА ЭКОНОМИКУ

*Archakova Khyadi Rulanbekovna,
2nd year student of the Faculty of Philology
Polonkoeva Ferdous Yakhievna
Ph.D., Associate Professor, Department of Digital and Industrial Economics, Ingush State University*

IMPACT OF DIGITALIZATION ON THE ECONOMY

Аннотация.

Сегодня цифровая трансформация экономики приводит к кардинальным изменениям в обществе, привнося передовые технологии и инновационные подходы во все сферы деятельности. С каждым днем воздействие цифровизации на экономику становится все более заметным и значимым, привнося важные изменения в организацию, функционирование и развитие бизнеса. В данной статье раскрывается, как сильно и каким образом цифровизация влияет на современную глобальную и отечественную экономику.

Abstract.

Today, the digital transformation of the economy is leading to fundamental changes in society, bringing advanced technologies and innovative approaches to all areas of activity. Every day the impact of digitalization on the economy becomes more visible and significant, bringing important changes in the organization, functioning and development of business. This article reveals how much and how digitalization affects today's global and domestic economy.

Ключевые слова: экономика, цифровые технологии, цифровизация, бизнес, IT, научное и экономическое развитие.

Keywords: economy, digital technologies, digitalization, business, IT, scientific and economic development.

Современный этап мирового развития экономики и общества можно охарактеризовать как переход к социально-экономической системе, которую часто именуют «цифровой экономикой».

Цифровая экономика – это новое понятие, которое стало актуальным в последние годы. Она описывает экономический рост и развитие, основанные на использовании цифровых технологий и информационных систем. Цифровая экономика является главным фактором экономического роста национальных экономик, отраслей и предпринимательских структур. Она пронизывает все аспекты общества, включая то, как взаимодействуют люди, экономический ландшафт, навыки, необходимые для получения хорошей работы, и даже принятие политических решений. Развивающаяся цифровая экономика обладает потенциалом генерировать новые научные исследования и прорывы, подпитывая рабочие места и экономический рост.

Сегодня цифровые технологии используются практически во всех сферах деятельности: от производства до продажи товаров и услуг. Это создает новые возможности для предпринимателей, но также усиливает конкуренцию между компаниями. Одной из главных причин этого явления стало развитие интернета и технологических инноваций.

Именно благодаря им появилась возможность создавать новые продукты и услуги, а также оптимизировать процессы в рамках организации.

В качестве технологий, которые могут оказать наибольшее воздействие на экономику, называются: технологии искусственного интеллекта, аналитика «больших данных», облачные вычисления, интернет вещей, робототехника, автономные транспортные средства, производство кастомизированной продукции и 3D-печать, социальные сети и другие виды сетевых цифровых платформ. Следует отметить, что, по мнению ряда ведущих экспертов, цифровые технологии не столько заменят существующие виды экономической деятельности, сколько "высвободят" их скрытый экономический потенциал. Денежный эквивалент такого высвобождения оценивается в несколько триллионов долларов. То же самое относится и к рабочим местам. Несомненно, цифровые технологии приводят к значительным изменениям в сфере занятости. Однако они не только и не столько приводят к либерализации занятости, сколько создают спрос на новые, более высококвалифицированные рабочие места. При этом проблема снижения социальной напряженности, сопровождающей такие изменения, становится все более актуальной и начинает волновать власти ряда стран. В целом, однако, можно сказать, что цифровая экономика стала

неотъемлемой частью современного развитого мира.

Сегодня цифровая революция охватила большинство стран, отраслей и видов экономической деятельности, о чем свидетельствует распространение цифровых технологий (ИКТ) в торговле, транспорте, финансах, промышленности, образовании, здравоохранении, ЖКХ и государственном секторе. Цифровизация кардинально меняет не только жизнь людей, но и способы ведения бизнеса.

Цифровая экономика дает множество преимуществ. Она снижает стоимость платежей и открывает новые источники доходов. Стоимость онлайн-услуг ниже, чем в традиционной экономике (в основном за счет снижения затрат на маркетинг), а сами услуги, как государственные, так и коммерческие, более доступны. Кроме того, товары и услуги в цифровом мире могут быстро стать глобальными и доступными для людей во всем мире. Предлагаемый продукт может быть практически мгновенно адаптирован к новым ожиданиям или потребностям потребителей. Цифровая экономика предлагает гораздо более разнообразный контент в виде информации, образования, науки и развлечений - быстрее, качественнее и удобнее.

Технологии цифровизации в последние годы успешно внедряются в России. В Российской Федерации уделяется большое внимание развитию цифровых технологий в различных сферах деятельности и цифровой экономики в целом, что находит отражение в официальных документах, целевых государственных программах, бизнес-аналитике и деловой практике. В первую очередь цифровизация затронула ИТ-сектор и деятельность финансовых институтов, а в обрабатывающую промышленность, маркетинг, здравоохранение и другие отрасли цифровые технологии пришли сравнительно недавно.

Если Россия будет отставать в темпах цифровизации от развитых стран, то это может привести к тому, что она окажется в стороне от научно-технического прогресса и это принесёт значительные угрозы, в частности, такие как:

- роль России в мировой экономике, будет отстающей;
- она лишится перспектив в национальном развитии, которые существенно снижают конкурентоспособность всей российской экономики на мировом рынке.
- Далее рассмотрим возможные существенные отрицательные последствия цифровизации для российской экономики:
 - цифровое мошенничество;
 - возможный риск злоупотребления технологиями;
 - сокращение по стране общего количества рабочих мест.

Именно поэтому цифровизация экономики в современной России является одним из важнейших и стратегических направлений ее развития. Для того чтобы наша страна вышла на новый уровень экономического и социального развития, нам нужны собственные передовые научные решения.

Необходимо развивать страну в тех направлениях, где накоплен наибольший технологический потенциал на будущее, а именно в цифровых технологиях и других так называемых горизонтальных технологиях, которые сегодня определяют организацию всех сфер жизни.

В целом цифровая экономика в России набирает значительные обороты, повышая качество жизни граждан и обеспечивая экономический рост страны. Использование цифровых технологий делает жизнь проще и удобнее для всех слоев населения.

Цифровая экономика как экономическая деятельность, основанная на цифровых технологиях, - явление относительно новое, но ее стремительное развитие побуждает компании и правительства во всем мире все активнее заниматься цифровизацией всех сфер бизнеса, науки и общества.

Для развития цифровой экономики необходимо расширять национальный ИТ-сектор, содействовать созданию инновационных технологий и сотрудничеству в их разработке на международном уровне. Необходимо создавать условия для талантливых молодых специалистов, чтобы они не только не уезжали из страны, но и возвращались. Необходимо стимулировать инвестиции и экономическую активность в этом секторе. Все слои общества - государство, частный сектор, гражданское общество и компьютерное сообщество - должны быть вовлечены в цифровую деятельность. Важно также обеспечить безопасность информационных и инновационных технологий и доверие общества к цифровой экономике.

Самое главное, необходимо признать, что переход к новым технологиям неизбежен. Скорость и успех этой цифровой «перестройки» будут зависеть от того, насколько быстро люди осознают необходимость интеграции современных технологий в свою повседневную работу и бизнес-процессы. Компании должны осознать это, изменить свой формат, представить себя в виде новых цифровых сервисов, обучить своих сотрудников использованию новых технологий, необходимых для роста бизнеса, и стимулировать сотрудников, овладевших новыми технологиями.

Таким образом, цифровая экономика станет одним из ключевых драйверов экономического роста и окажет существенное влияние на показатели ВВП, производительности труда и благосостояния домохозяйств во всех секторах экономики. Чтобы успешно развивать цифровую экономику и догнать ведущие страны, России необходимо опираться на свои кадровые, интеллектуальные и технологические преимущества и создать гибкую правовую базу для внедрения цифровых технологий во все сферы жизни. Стратегия интенсивной цифровизации экономики и инвестиции в ее комплексную трансформацию, включающая коренную перестройку государственного подхода к принятию решений, позволят сохранить конкурентоспособность на мировом рынке и добиться положительных результатов.

В конечном итоге можно сказать, что современная конкуренция становится все более жесткой, поэтому каждая организация должна сегодня стремиться к инновациям и созданию уникальных продуктов или услуг.

Список использованных источников

1. Бабкин А.В., Чистякова О.В. Цифровая экономика и ее влияние на конкурентоспособность предпринимательских структур // Текст научной статьи по специальности «Экономика и бизнес», 2017. – С. 4087-4102.

2. Воронцовский А.В. Цифровизация экономики и ее влияние на экономическое развитие и общественное благосостояние // Текст научной статьи по специальности «Экономика и бизнес», 2020. – С. 189-216.

3. Горобец Ю.А., Назарова Ю.Н. Влияние цифровизации на российскую экономику // Материалы XIV Международной студенческой научной конференции «Студенческий научный форум», 2023.

4. Иохин В.Я. Влияние цифровизации на экономику, общество и государство // Текст научной

статьи по специальности «Экономика и бизнес», 2020. – С. 62-67.

5. Кочетков Е.П. Цифровая трансформация экономики и технологические революции: вызовы для текущей парадигмы менеджмента и антикризисного управления. Стратегические решения и риск-менеджмент, 2019. – №. 10 (4). – С. 330-341

6. Люева А.М., Казова З.М. Цифровизация и ее влияние на российскую экономику // Текст научной статьи по специальности «Экономика и бизнес», 2020. – С. 141-146.

7. Никитенкова О.В. Влияние цифровизации на мировую экономику // Текст научной статьи по специальности «Экономика и бизнес», 2020. – С. 84-98.

8. Осиповская, А. В. Цифровизация и ее влияние на экономику / А. В. Осиповская // Актуальные вопросы экономики и управления: материалы VII Междунар. науч. конф. – Санкт-Петербург: Свое издательство, 2019. – С. 8-11.

*Кукаева Мадина Селеймовна,
студентка 2-го курса филологического факультета
Полонкоева Фердоус Яхиевна
к.э.н., доцент кафедры цифровой и отраслевой экономики,
Ингушский государственный университет*

ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОРТФЕЛЯ И ЕГО ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ

*Kukaeva Madina Seleymovna,
2nd year student of the Faculty of Philology
Polonkoeva Ferdous Yakhievna
Ph.D., Associate Professor, Department of Digital and Industrial Economics, Ingush State University*

FORMATION OF AN INVESTMENT PORTFOLIO AND ITS BASIC PRINCIPLES

Аннотация.

Статья посвящена аналитическому исследованию в области формирования инвестиционного портфеля, основанному на целях, которые ставят перед собой инвесторы. В ходе исследования были рассмотрены основные моменты формирования собственного инвестиционного портфеля на основе различных прибыльных активов, существующих на российском рынке, таких как акции, облигации, паевые инвестиционные фонды, инвестиции на форекс, доверительное управление и высокорисковые инвестиции. Кроме того, были проанализированы подходы к формированию инвестиционного портфеля на основе целевых показателей, финансовых возможностей инвестора, предполагаемых доходов и приемлемых уровней риска.

Abstract.

The article is devoted to an analytical study in the field of investment portfolio formation based on the goals set by investors. The study examined the main points of forming your own investment portfolio based on various profitable assets existing on the Russian market, such as stocks, bonds, mutual funds, forex investments, trust management and high-risk investments. In addition, approaches to the formation of an investment portfolio based on targets, financial capabilities of the investor, estimated income and acceptable levels of risk were analyzed.

Ключевые слова: инвестиционный портфель, активы, акции, облигации, инвестиции, целевые показатели, инвестор, доходы, риски.

Keywords: investment portfolio, assets, stocks, bonds, investments, targets, investor, income, risks.

Инвестиционные фонды с пассивным управлением характеризуются тем, что портфель активов формируется не с помощью разработанной и обновляемой управляющим специфической инвестиционной стратегии, а с помощью копирования структуры и состава одного из общепризнанных индексов, с минимальными от него отклонениями и практически полным отсутствием изменений состава портфеля во времени. Это позволяет отказаться от дорогостоящих услуг по активному управлению портфелями, оставив только функции по поддержанию структуры активов индексного фонда в соответствии со структурой индекса и в несколько раз уменьшить затраты инвесторов на управление.¹

Инвестиционный портфель — это совокупность вложений в некоторые финансовые объекты (в соответствии с инвестиционной стратегией), которые обеспечат максимальную доходность при минимальном риске. Портфельной инвестицией может быть любое имущество, приобретаемое для обеспечения максимальной доходности при минимальном риске. Определение хорошо сбалансированного портфеля, соответствующего инвестиционным целям и толерантности к риску, является

ключевым фактором успеха для любого инвестора. Когда дело доходит до инвестиционной политики, портфельные инвестиции можно разделить на стратегические и тактические. Стратегическое инвестирование предполагает покупку финансовых активов для долгосрочного роста или получения дохода. Тактические инвестиции — это процесс активной покупки и продажи активов с целью получения краткосрочной прибыли.

Основной целью инвестиционного портфеля является получение оптимального результата в рамках реализации разработанной инвестиционной политики путем отбора наиболее надежных и прибыльных инвестиций.

Основной целью портфельного инвестирования является получение из набора инвестиционных активов таких благоприятных характеристик, которые недостижимы при вложении средств в отдельно взятый актив. Конечной целью создания портфеля является достижение более оптимального сочетания инвестиционного риска и прибыльности. Риск возврата активов обычно измеряется изменчивостью или нестабильностью доходности активов. Инвестиционный риск в основном снижается благодаря стратегии, известной как диверсификация

¹ Миловидов, В.Д. Паевые инвестиционные фонды [Текст] / В.Д. Миловидов. М.: Анкил, ИНФРА-М, 2019. 416 с.

инвестиций.² Диверсификация — это стратегия инвестирования в различные несвязанные активы, которая ограничивает подверженность портфеля какому-либо одному активу и помогает достичь более стабильной доходности. Другими словами, диверсификация приводит к более слабому снижению общей стоимости портфеля, когда стоимость какому-либо актива резко падает.³

На данный момент важной проблемой при построении инвестиционного портфеля остается измерение риска. До сих пор не существует универсального подхода к методам оптимизации рискованности портфельного инвестирования. Вместо этого теоретические исследования сконцентрированы на моделировании ожидаемых доходностей, эмпирических исследованиях моделей равновесия и поиска закономерностей в колебании уровней доходности. Практикующие инвестиционные менеджеры все больше внимания уделяют именно важности управления рисками, ведь получение постоянных сверхвысоких доходов оказалось невозможным.⁴

Современные рынки развиваются так быстро, как только инвесторы могут найти новые способы создания привлечения капитала или управления рисками. Хедж-фонды, деривативы, альтернативные инвестиционные концепции и поведенческое финансирование являются примерами новых приложений и концепций, которые изменили рынки капитала в последние годы. Поскольку рынки изобретают сами себя, серия лучших в своем классе инвестиционных фондов приобретает огромную ценность. Чтобы понять фирму по управлению инвестициями или продукт за пределами ее размера, необходимо знать не только ее инвестиционные дисциплины, но и тип или разновидности инвесторов, которым она в первую очередь служит.⁵

Стоит отметить, что современная инвестиционная политика решения институциональных инвесторов обычно принимаются инвестиционными комитетами или попечителями, по крайней мере, некоторые члены которых имеют профессиональное образование в области финансов. Члены комитета или попечители часто также находятся в фидуциарных отношениях с фондами, за которые они несут инвестиционную ответственность. Такие отношения, если они присутствуют, налагают определенные юридические стандарты в отношении процессов и решений, что отражается на процессах инвестиционных менеджеров, обслуживающих этот сегмент рынка. Начиная со второй половины двадцатого века, огромный рост институциональные

инвесторы, особенно пенсионные планы с установленными выплатами, стимулировали огромное расширение деятельности фирм по управлению инвестициями или инвестиционных подразделений других организаций (таких как банковские трастовые подразделения) для удовлетворения их потребностей.⁶

Однако по мере того, как потенциально обременительная финансовая ответственность, налагаемая на спонсоров такими планами, становилась все более очевидной, в 1980-х и 1990-х годах наметились тенденции к другим типам пенсионных схем, ориентированных на ответственность участников за инвестиционные решения и результаты. Кроме того, продолжительная мировая экономическая экспансия создал огромное количество индивидуального богатства. В результате относительное значение приобрели инвестиционные консультанты, ориентированные на обслуживание состоятельных частных лиц, а также взаимные фонды (которые обслуживают отдельных лиц и, в меньшей степени, более мелкий институциональный рынок).⁷

Изучая современные исследования в сфере финансов, которые направлены на понимание того, как инвесторы принимают решения по формированию инвестиционного портфеля и в то же время как проводить оценку активов, можно сказать, что за последние десятилетия было предложено значительное количество различных моделей, среди которых выделяется модель оценки финансовых активов (Capital Asset Pricing Model - CAPM), которая стала результатом исследования сразу нескольких ученых: Шарпа, Трейнора, Моссина, Линтнера и Блэка.⁸ Модель оценивает доходность активов во взаимосвязи с рыночной доходностью и чувствительностью ЦБ к изменениям на рынке. При этом проводятся расчеты ставки доходности рискованного актива и безрисковой ставки. Их разница есть премия за риск. В CAPM среднее отклонение отдельного актива не имеет существенного значения. Вместо этого изучается влияние отдельного актива на систематический риск портфеля. Поэтому связь между ставкой доходности эффективного портфеля и отдельного актива основной этой модели: если корреляция между ними высока, то премия за риск также должна быть высокой и, наоборот, низкая корреляция определяет низкую премию за риск.⁹

В модели есть ряд ограничений и допущений. В частности, считается, что:

1) цены на финансовые активы не зависят от активности инвесторов (т.е. не изменяются при проведении операции их купли-продажи);

² Международный менеджмент [Текст] / под ред. С.Э. Пивоварова, Л.С. Тарасевича, А.И. Майзеля. М.: Петер, 2021. 576 с.

³ Международный менеджмент [Текст] / под ред. С.Э. Пивоварова, Л.С. Тарасевича, А.И. Майзеля. М.: Петер, 2021. 576 с.

⁴ Брюков, В.В. Методика оценки управления инвестиционным портфелем [Текст] / В.В. Брюков // Рынок ценных бумаг. 2021. № 11 (314). С. 30-34.

⁵ Международный менеджмент [Текст] / под ред. С.Э. Пивоварова, Л.С. Тарасевича, А.И. Майзеля. М.: Петер, 2021. 576 с.

⁶ Брюков, В.В. Методика оценки управления инвестиционным портфелем [Текст] / В.В. Брюков // Рынок ценных бумаг. 2021. № 11 (314). С. 30-34.

⁷ Богданов, А.Е. Кредитование и залог имущества паевых инвестиционных фондов [Текст] / А.Е. Богданов // Рынок ценных бумаг. 2019. № 7 (382).

⁸ Брюков, В.В. Методика оценки управления инвестиционным портфелем [Текст] / В.В. Брюков // Рынок ценных бумаг. 2021. № 11 (314). С. 30-34.

⁹ Никульшин, Д.А. Влияние рискованных финансовых операций на стабильность финансового рынка [Текст] / Д.А. Никульшин // Финансы. 2019. № 11. С. 60-63.

2) рассматривается только один временной интервал, в котором действуют все инвесторы;

3) налоги и транзакционные издержки игнорируются;

4) все инвесторы действуют рационально, стараясь максимизировать полезность по критерию «доходность-риск»;

5) информация о финансовых активах (доходность, среднее отклонение, ковариация и другие факторы, которые важны при анализе активов) является одинаково доступной для всех участников рынка и интерпретируется ими одинаково;

6) инвестиции осуществляются только в активы, которые доступны на организованном рынке.

Из приведенной информации становится очевидным, что доходность индивидуального актива будет определяться его вкладом в риск общего портфеля. Бета отдельного вида ЦБ измеряет его вклад в риск рыночного портфеля. CAPM утверждает, что рискованная премия ЦБ прямо пропорциональна как бета, так и премии за риск рыночного портфеля. Среднее отклонение используется в CAPM как измерение риска эффективно диверсифицированных портфелей инвестора.¹⁰

В компаниях по управлению инвестициями работают портфельные менеджеры, аналитики и трейдеры, а также маркетинговый и вспомогательный персонал. Портфельные менеджеры могут использовать как внешние исследования, так и подготовленные аналитиками на стороне продажи (аналитики, нанятые брокерскими компаниями) и исследования, подготовленные собственными аналитиками - так называемыми аналитиками на стороне покупки (аналитики, нанятые инвестиционным менеджером или институциональным инвестором). Штат собственных исследовательских отделов зависит от размера фирмы по управлению инвестициями, разнообразия инвестиционных предложений и используемых инвестиционных дисциплин. Унифицированное представление управления портфелем ценных бумаг как процесса стало важным достижением в литературе по управлению инвестициями. Представление о процессе — это динамичная и гибкая концепция, которая применима ко всем типам портфельных инвестиций: облигациям, акциям, недвижимости, золоту, предметам коллекционирования; к различным типам организаций - трастовым компаниям, инвестиционным фондам, страховым компаниям. Управление портфелем — это непрерывный и систематический процесс, дополненный циклами обратной связи для мониторинга и ребалансировки.¹¹

Процесс управления портфелем одинаков в каждом приложении: интегрированный набор последовательных шагов, предпринимаемых для создания и поддержания соответствующих комбинаций

инвестиционных активов. Опять же, управляющим портфелями необходимо систематически анализировать характеристики риска активов, а также экономические факторы и факторы рынка капитала. Изменение в ожиданиях могут спровоцировать пересмотр портфеля. Однако, когда происходят изменения цен на активы, может потребоваться пересмотр даже без изменения ожиданий. Фактические сроки и величина ребалансировки могут быть вызваны периодами пересмотра или конкретными правилами, регулирующими управление портфелем, и отклонениями от допусков или диапазонов, указанных в стратегическом распределении активов, или сроки и величина могут быть на усмотрение менеджера. Например, предположим, что распределение политики требует первоначального портфеля с 70-процентным весом для акции и 30-процентная надбавка к облигациям. Предположим, что стоимость акций тогда вырастет на 40 процентов, в то время как стоимость облигаций вырастет на 10 процентов. Новый вес составляет примерно 75 процентов в акциях и 25 процентов в облигациях. Чтобы привести портфель в соответствие с инвестиционной политикой, он должен быть сбалансирован в соответствии с весами долгосрочной политики. В любом случае, решение о ребалансировке является решающим и должно учитывать множество факторов, таких как операционные издержки и налоги (для облагаемых налогом инвесторов). Дисциплинированное восстановление баланса окажет серьезное влияние на достижение инвестиционных целей.¹²

Часто мы можем оценить эффективность портфеля с точки зрения общей доходности как предстоящую из трех источников: решения относительно стратегического распределения активов, рыночные сроки (доходность, обусловленная краткосрочными тактическими отклонениями от стратегического распределения активов) и выбор ценных бумаг (умение выбирать отдельные ценные бумаги в рамках класса активов). Однако управление портфелем часто осуществляется с привязкой к контрольному показателю, а для некоторых организаций — с привязкой к потоку прогнозируемых обязательств или определенной целевой норме доходности. В результате, в дополнение к абсолютному измерению эффективности, проводится относительная оценка эффективности портфеля, часто это имеет ключевое значение.

Оценка портфеля также может проводиться в отношении конкретного риска модели, такие как многофакторные модели, которые пытаются объяснить доходность активов с точки зрения подверженности набору факторов риска.¹³ Одновременно с оценкой руководителя проводится постоянный пересмотр контрольного показателя для установите

¹⁰ Миркин, Я.И. Ценные бумаги и фондовый рынок: Профессиональный курс в Финансовой академии и Правительстве РФ [Текст] / Я.И. Миркин. М.: Перспектива, 2020. 536 с.

¹¹ Маковецкий, М. Особенности инвестиционного процесса в России // [Текст] / М. Маковецкий // Инвестиции в России 2022. № 2. С. 13-15.

¹² Галанов, В.А. Рынок ценных бумаг [Текст] / В.А. Галанов, А.И. Басов. М.: Финансы и статистика, 2021. 448 с.

¹³ Брюков, В.В. Методика оценки управления инвестиционным портфелем [Текст] / В.В. Брюков // Рынок ценных бумаг. 2021. № 11 (314). С. 30-34.

его постоянную пригодность. Для некоторых контрольных показателей этот обзор включал бы глубокое понимание того, как экономические секторы и подсекторы определяются в контрольном показателе, классификацию ценных бумаг внутри них и то, как часто эти классификации меняются. Для любого контрольного показателя следует проанализировать, продолжает ли он оставаться справедливым критерием, учитывая полномочия инвестора.¹⁴

Выбор метода управления портфелем часто зависит от сложившейся ситуации на рынке ценных бумаг. Если рынок имеет ярко выраженный тренд, то большинство управляющих выберет активный метод управления портфелем, а если рынок хаотично движется вокруг одного уровня, то зачастую предпочтительнее будет пассивный метод, так как он не требует больших затрат. Но нельзя утверждать, что только ситуация на рынке ценных бумаг определяет способ управления портфелем. Выбор тактики управления также зависит от типа портфеля. Допустим, трудно ожидать высоких прибылей, если к агрессивному портфелю инвестиционных фондов применяется тактика «пассивного» управления. Вряд ли затраты на активное управление, ориентированное, например, на портфель регулярного дохода, будут оправданы.

Подводя итоги, стоит отметить, что выбор тактики управления зависит от умения управляющего выбирать ценные бумаги и прогнозировать состояние рынка. Если инвестор плохо выбирает ценные бумаги и имеет небольшой опыт, то ему следует создать диверсифицированный портфель и удерживать риск на желаемом уровне. Если он имеет соответствующий опыт и уверен, что может хорошо прогнозировать состояние рынка, ему необходимо менять состав портфеля в зависимости от изменений рынка и выбранного им типа управления. Например, пассивный метод управления возможен для портфеля государственных сберегательных облигаций. Расчет доходности и колебаний рыночных цен с позиции индивидуального инвестора в данном случае представляется малопривлекательным.

Список литературы

1. Богатырев, А.Г. Инвестиционное право [Текст] / А.Г. Богатырев. М. : Рос. право, 2022. 272с.

2. Богданов, А.Е. Кредитование и залог имущества паевых инвестиционных фондов [Текст] / А.Е. Богданов // Рынок ценных бумаг. 2019. № 7 (382).

3. Брюков, В.В. Методика оценки управления инвестиционным портфелем [Текст] / В.В. Брюков // Рынок ценных бумаг. 2021. № 11 (314). С. 30-34.

4. Булатов, В.В. Экономический рост и фондовый рынок [Текст] / В.В. Булатов. М. : Наука, 2021. 198 с.

5. Васин, М.А. Вопросы эффективности долгосрочного управления портфелем активов с фиксированной доходностью [Текст] / М.А. Васин. // Рынок ценных бумаг. 2022. №8. С. 17-21.

6. Галанов, В.А. Рынок ценных бумаг [Текст] / В.А. Галанов, А.И. Басов. М. : Финансы и статистика, 2021. 448 с.

7. Галкова, И.В. О защите прав инвесторов на финансовых рынках [Текст] / И.В. Галкова, Б.В. Скребник // Финансы. 2019. № 8. С. 70-73.

8. Маковецкий, М. Особенности инвестиционного процесса в России // [Текст] / М. Маковецкий // Инвестиции в России 2022. № 2. С. 13-15.

9. Маковецкий, М.Ю. Роль рынка ценных бумаг в инвестиционном обеспечении экономического роста [Текст] / М.Ю. Маковецкий // Финансы и кредит. 2022. № 21. С. 17-19.

10. Международный менеджмент [Текст] / под ред. С.Э. Пивоварова, Л.С. Тарасевича, А.И. Майзеля. М.: Петер, 2021. 576 с.

11. Миловидов, В.Д. Паевые инвестиционные фонды [Текст] / В.Д. Миловидов. М.: Анкил, ИНФРА-М, 2019. 416 с.

12. Миловидов В.Д. Становление паевых инвестиционных фондов в России [Текст] / В.Д. Миловидов // Рынок ценных бумаг. 2022. № 19. С. 42-46.

13. Миркин, Я.И. Ценные бумаги и фондовый рынок: Профессиональный курс в Финансовой академии и Правительстве РФ [Текст] / Я.И. Миркин. М.: Перспектива, 2020. 536 с.

14. Никульшин, Д.А. Влияние рискованных финансовых операций на стабильность финансового рынка [Текст] / Д.А. Никульшин // Финансы. 2019. № 11. С. 60-63.

¹⁴ Булатов, В.В. Экономический рост и фондовый рынок [Текст] / В.В. Булатов. М. : Наука, 2021. 198 с.

Мальсагова Амина Магометовна,

студентка 2-го курса филологического факультета

Полонкоева Фердоус Яхиевна

к.э.н., доцент кафедры цифровой и отраслевой экономики, Ингушский государственный университет

ДОСТУПНОСТЬ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В РОССИИ НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

Malsagova Amina Magometovna,

2nd year student of the Faculty of Philology

Polonkoeva Ferdous Yakhievna

Ph.D., Associate Professor, Department of Digital and Industrial Economics, Ingush State University

ACCESSIBILITY OF HIGHER EDUCATION IN RUSSIA AT THE REGIONAL LEVEL

Аннотация.

Несмотря на единую систему поступления в вузы России, российские абитуриенты все еще сталкиваются с проблемой неравного доступа к высшему образованию. Целью данной статьи является анализ барьеров, с которыми сталкиваются разные группы абитуриентов на пути получения высшего образования в России. Чтобы рассмотреть данный вопрос следует обратить особое внимание на некоторые факторы, такие как: семья, школа, место проживания, так как именно эти знаменатели могут оказывать как прямое, так и косвенное влияние на доступность высшего образования, несмотря на единую систему приема в вузы России.

Abstract.

Despite the unified system of admission to Russian universities, Russian applicants still face the problem of unequal access to higher education. The purpose of this article is to analyze the barriers faced by different groups of applicants on the way to higher education in Russia. To consider this issue, special attention should be paid to some factors, such as: family, school, place of residence, since these denominators can have both a direct and indirect impact on the availability of higher education, despite the unified system of admission to Russian universities.

Ключевые слова: образование, единый экзамен, абитуриент, факторы, учебные заведения.

Keywords: education, unified examination, applicant, factors, educational institutions.

С введением Единого Государственного Экзамена в 2009, российская система приема в высшие учебные заведения претерпела серьезную институциональную трансформацию. Реформа была направлена на то, чтобы сделать высшее образование доступнее за счет упрощения процедуры поступления. До введения ЕГЭ каждый вуз организовывал свою программу приема самостоятельно посредством экзаменов, которые отличались как по составу, так и по формату, хотя формально содержание вступительных экзаменов соответствовало программе средней школы. Требования университетов наряду с форматом вступительных экзаменов часто были весьма специфичными, что делало процесс поступления в вузы с высоким отбором более затрудненным. Также экзамены в каждом университете требовали физического присутствия абитуриента, что создавало дополнительную проблему образовательной мобильности.

Единый Государственный Экзамен представляет собой набор стандартизированных экзаменов, проводимых в выпускном классе школы. Результаты направляются непосредственно в приемные комиссии вузов. Студенты имеют право выбрать до 5 университетов по своему усмотрению. Университеты принимают студентов на основании индивидуальных результатов ЕГЭ, списки принятых студентов публикуются в интернете, следовательно, отпадает необходимость физического присутствия для ознакомления с результатами. Поскольку ЕГЭ

является стандартизированным экзаменом, предполагалось, что его введение снизит степень неравенства, так как требования ко всем заявителям являются одинаковыми. Такая внешняя оценка способствует повышению «объективности и справедливости при приеме в учебные заведения».

Несмотря на то, что ЕГЭ представляет собой унифицированный набор требований и процедур, тем не менее, индивидуальные образовательные возможности различаются в зависимости от региона и города. Предыдущие исследования показали, что помимо индивидуальных способностей, важную роль в определении доступности высшего образования играют семейные и школьные факторы. В региональном контексте проблема доступа к высшему образованию может проявиться еще сильнее. Ввиду различной социально-экономической ситуации в регионах России, влияние семейных и школьных факторов на поступление в вузы для абитуриентов из крупных и малых городов может быть более существенной. Это объясняется, прежде всего, разным уровнем развития среднего и высшего школьного образования на региональном уровне. Кроме того, региональные особенности могут влиять на образовательные возможности в контексте неравномерного развития рынка высшего образования, что, в свою очередь, определяет выбор, доступный абитуриентам.

Стоит отметить, что проблема доступности высшего образования в малых городах и сельской

местности стоит острее по сравнению с ситуацией в крупных городах, что связано, во-первых, с меньшей доступностью бюджетных мест для студентов и ограниченного количества альтернативных университетов. Таким образом, специфика российских регионов, характеризующихся неравномерным развитием местных рынков высшего образования, может поставить абитуриентов из отдаленных регионов в неравное положение по сравнению с проживающими абитуриентами в больших городах России, несмотря на единую систему приема в университеты.

Существует несколько факторов, обуславливающих неравный доступ к высшему образованию. Индивидуальные способности (которые, как правило, не наблюдаемы) в контексте стандартизированных экзаменов, напрямую связаны с выбором образовательной стратегии (например, продолжение средней школы) и шансами на поступление в университет. Однако экзаменационные баллы, часто используемые в исследованиях в качестве индикаторов способностей, отражают не только врожденные или приобретенные познавательные способности учащегося; другие факторы, такие как семья или особенности школы, также могут влиять на успеваемость. Следовательно, индивидуальные баллы определяются набором различных характеристик и представляют собой функцию нескольких переменных (индивидуальная, семейная, школьная, региональная), т.е. образовательная производственная функция. Именно поэтому, помимо индивидуальных способностей, доступность к высшему образованию может быть ограничиваться и другими факторами, влияющими на успеваемость студента. В этом случае мы можем говорить об опосредованном влиянии семейных, школьных и региональных особенностей на доступность к высшему образованию через баллы за экзамены. Тем не менее, те же факторы могут определять образовательные траектории и доступность высшего образования напрямую.

Еще одним важным фактором доступности высшего образования является школа. К характеристикам школы можно отнести наличие специализированных классов, тип учебного заведения, наличие дополнительных предметов обучения. Школы могут способствовать доступности высшего образования через сотрудничество с университетами или путем предоставления дополнительной информации о ЕГЭ. Школа косвенно влияет на доступность высшего образования через качество предоставляемых образовательных услуг.

Региональный фактор также может повлиять на выбор образовательной траектории ввиду неравномерного развития местных рынков высшего образования. Это влияние проявляется в расстоянии до ближайшего университета (или до университета, в котором человек хотел бы быть зачислен) и наличия транспорта, в особенностях местного рынка труда, а также в уровне урбанизации поселения.

Например, близость вуза в родном городе студента положительно влияет на вероятность того, что он пойдет туда учиться. Чем ближе расположен ВУЗ, тем больше вероятность, что абитуриент поступит туда. В противном случае, студентам необходимо быть психологически подготовленными к переезду из родного города в другой город или региона, чтобы продолжить учебу.

Итак, несмотря на стремительно развивающиеся технологии и, как следствие, все большую компьютеризацию программы образования, многие факторы, влияющие на доступность образования, остаются неизменными в России. Ввиду своей географической особенности, неравномерным развитием образовательных рынков регионов, неравной социально-экономической ситуацией, студенты из регионов, следовательно, находятся в неравном положении перед своими сверстниками из крупных городов, когда встает вопрос выбора высшего учебного заведения. Такое неравенство неизбежно приводит к неэффективному выбору образовательной траектории. Для того, чтобы минимизировать данное неравенство, необходимо принять меры по развитию региональных рынков образования. Особое внимание следует уделить поддержке жителей сельской местности, поскольку проблема получения высшего образования для них стоит наиболее остро. Также необходимо развивать образовательные услуги, направленные на подготовку к ЕГЭ, чтобы жители каждого региона могли получать образовательные услуги высокого уровня.

Список литературы

1. Александрова, О. А. Образование: доступность или качество последствия выбора. Знание. Понимание. Умение, 2005, 83-93
2. Аникина, Е. А., Лазарчук Е. В., Чечина В.И. Доступность высшего образования как социально-экономическая категория. Фундаментальные исследования, 2014,2(12), 355-358
3. Громов А.Д., Платонова Д.П., Семенов Д.С., Пырова Т.Л. Доступность высшего образования в регионах России, 2016
4. Константиновский, Д. Л. Неравенство в сфере образования: российская ситуация. Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены, 2010, 5(99), 40-65
5. Степанцов П.М., Кузьминов В.Я. Контингентность в образовании: новые условия и новые механизмы выбора образовательной траектории. Вопросы образования, 2012, 4, 83-108
6. Ибрагимов З. Ф. и Франц М. В. Неравенство возможностей: теория и практика измерения на микроданных РМЭЗ-ВШЭ. Экономическая политика, 2020, 15(1), 64-89
7. Уваров А.Г., Ятребов Г.А. Социально-экономическое положение семьи и школы как конкурирующие фабрики образовательных возможностей: ситуация в России. Мир России. Социология. Этнология, 2014, 23(2), 103-132

*Нурбосынова Ж.Н.**ассистент профессора**Каспийский университет технологий и инжиниринга им. Ш. Есенова*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-38-43](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-38-43)**РАЗРАБОТКА СЦЕНАРИЕВ СНИЖЕНИЯ ВЫБРОСОВ ПАРНИКОВЫХ ГАЗОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ НЕФТЕГАЗОВОГО СЕКТОРА ДО 2030 ГОДА***Nurbosynova Zh.N.**Assistant Professor**Sh. Yesenov Caspian University of Technology and Engineering***DEVELOPMENT OF SCENARIOS FOR REDUCING GREENHOUSE GAS EMISSIONS AT OIL AND GAS SECTOR ENTERPRISES UNTIL 2030****Аннотация.**

Республика Казахстан, одобрив Цели устойчивого развития ООН (ЦУР ООН), ратифицировав 22 международных экологических конвенции, в том числе Парижское климатическое соглашение (2015 г.), приняв Стратегию «Казахстан–2050» (2012 г.), Концепцию РК по переходу к «зелёной экономике» (2013 г.), Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года (2018 г.) подтвердила свою приверженность стратегическому курсу на формирование новой модели экономического роста с учетом «зелёных принципов» развития. Кроме того, как полноправный член ООН и участник международных процессов, наша страна приняла международные обязательства по снижению на 15–25% к 2030 г. выбросов парниковых газов относительно 1990 г.

В статье рассматриваются основные проблемы и возможные сценарии снижения выбросов парниковых газов на предприятиях в сфере добычи нефти и газа.

Abstract.

The Republic of Kazakhstan, having approved the UN Sustainable Development Goals (UN SDGs), having ratified 22 international environmental conventions, including the Paris Climate Agreement (2015), having adopted the Strategy "Kazakhstan–2050" (2012), the Concept of the Republic of Kazakhstan for the transition to a "green economy" (2013), the Strategic Development Plan of the Republic Kazakhstan until 2025 (2018) has confirmed its commitment to the strategic course for the formation of a new model of economic growth, taking into account the "green principles" of development. In addition, as a full member of the UN and a participant in international processes, our country has made international commitments to reduce greenhouse gas emissions by 15-25% by 2030 relative to 1990.

The article discusses the main problems and possible scenarios for reducing greenhouse gas emissions at enterprises in the field of oil and gas production.

Ключевые слова: устойчивое развитие, Казахстан, низкоуглеродное развитие, меры, энергия и углеродоемкость.

Keywords: sustainable development, Kazakhstan, low-carbon development, measures, energy and carbon intensity.

Введение. В настоящее время Всемирный банк, Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР), Азиатский банк развития (АБР), ряд Агентств ООН – Программа развития Организации Объединенных Наций (ПРООН), Программа ООН по окружающей среде (ЮНЕП), Рамочная конвенция Организации Объединенных Наций об изменении климата (РКИК ООН), Экономическая и социальная комиссия для Азии и Тихого Океана (ЭСКАТО) и другие международные организации активно проводят исследования по адаптации глобальной экономики к изменению климата и выработке механизмов смягчения темпов изменения климата. В ряде стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) уже разработаны и действуют стратегии перехода к низкоуглеродному развитию, предполагающие комплексные меры по декарбонизации – «очищению экономики от углерода».

Основная часть. Одной из важнейших составляющих концепции устойчивого развития, предусматривающей обеспечение экономического роста без ущерба окружающей среде, является концепция низкоуглеродного развития экономики, получившая широкое распространение после принятия Парижского климатического соглашения в 2015 г. В рамках реализации климатических обязательств Казахстан планирует разработку национальной стратегии низкоуглеродного развития.

В качестве приоритетных индикаторов для составления прогноза используем индикаторы, характеризующие выбросы ПГ, потребление энергии и углеродоемкость [1].

Прогнозные сценарии (базовый и оптимистический) IHS Markit* рассчитывались на национальном уровне, причина перерасчета их базового сценария является определение доли выбросов ПГ нефтегазового сектора в общем национальном развитии выбросов ПГ.

Производственные выбросы от промышленных предприятий в основном ассоциируются с парниковыми газами. Государственная политика в отношении развития экономики, начиная с 1990 года, до 2030 года предполагает кардинальное снижение выбросов парниковых газов. На основании прогнозных расчетов IHS Markit по выбросам парниковых газов от потребления энергоресурсов можно

заклЮчить следующее: при следовании ориентирам «базового» сценария, предполагающего повышение стандартов топлива, рациональное расходование энергоресурсов, внедрение «зеленых» технологий – Казахстан способен будет добиться половины (7,8%) от установленного показателя сокращения выбросов в рамках Парижского соглашения (15%).

Таблица 1

Расчетные показатели выбросов парниковых газов в Казахстане от экономической деятельности, связанной с потреблением энергоресурсов, в 1990 - 2030 гг. (млн.тонн н.э.) (базовый сценарий IHS Markit)

	Коэфф ици- ент выбросов (в тоннах на потребленну ю энергию н.э.)	Годы										Среднегодовое изме- нение в процентах (2016-2030 гг.)
		1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030		
Сжигание угля	3,81	188,7	149,5	104,3	136,7	161,0	162,3	160,5	159,4	159,8	0,1	Сжигание угля
Сжигание нефти/ нефте- продуктов	2,93	59,6	33,3	20,5	33,2	48,2	34,3	44,2	46,1	47,8	0,9	Сжигание нефти/ нефтепродуктов
Сжигание природно го газа	2,12	25,1	21,7	18,3	39,1	27,3	39,3	48,3	46,1	48,3	1,8	Сжигание природ- ного газа

Аналогичную позитивную траекторию роста ВВП предполагает оптимистичный сценарий, как и при «базовом» развитии событий (за период 2016-2030 гг. порядка 2,6%). Что касается других индикаторов, то здесь динамика будет несколько иная:

1) первичные энергоресурсы будут востребованы потребителями с прогнозируемым ростом (0,3% в год), что даже не дотягивает до половины параметра базового сценария. Данная динамика обусловлена рядом причин, а именно:

2) резким ростом эффективности использования энергоресурсов (увеличение до 2,3 % в год в период 2016-2030 гг., при базовом сценарии – 1,9%);
3) кардинальное падение потребления черного угля до 2,1% в год (по базовому сценарию этот показатель составляет 0,1%);

4) вырастет востребованность природного газа, как заменителя угля (ожидаемый рост составит 4,1% в год, а по базовому сценарию только 1,8%);

5) возрастет количество сдачи альтернативных объектов получения энергии (солнечные, ветряные станции генерации). Доля генерации с нулевым уровнем выбросов к 2030 году составит 14,1% от общего объема (по базовому сценарию – 13,8), при этом на энергию солнца будет приходиться 0,5%, на энергию ветра – 1,4% [2].

Оптимистический прогноз IHS Markit, в целом, рассчитан на более высокий уровень роста общей эффективности с кардинальным уменьшением объемов потребления угля, с активизацией строительства инновационных объектов энергетики (солнечных и ветровых станций генерации).

Обоснованный сценарий развития нефтегазового сектора Республики Казахстан видится в ре-

ализации стратегии сокращения потребления традиционного углеродного топлива с заменой на более экологически чистые энергетические ресурсы.

В связи с этим перспективными видятся несколько основных вариантов развития событий для экономики Казахстана (три сценария), начиная с классического поступательного роста, рассчитанного по годам и реализации смелого плана по кардинальным изменениям в нефтегазовом секторе с внедрением «зеленых» технологий, существенным сокращением выбросов парниковых газов в рамках рекомендаций INDCs. Каждый из вариантов развития ситуации в определенной мере соотносится с типовым сценарием (базовым), при котором объемы выбросов парниковых газов могут возрастать/снижаться, однако их интенсивность будет ограничена определенными значениями, установленными для данных уровней.

1) Базовый вариант развития экономики Казахстана не отличается глобальными взлетами и падениями показателей, демонстрирует естественное течение событий, когда ни один из перспективных планов не введен в действие и выбросы парниковых газов происходят с учетом специфики производственной деятельности, предприятий разных секторов экономики. При базовом варианте развития экономики государство не инициирует внедрение новейших концепций и стратегий, необходимых для стимулирования хозяйствующих субъектов рынка рационально пользоваться энергоресурсом, внедрять передовые технологии для снижения углекислотных выбросов.

Для разработки базового сценария снижения выбросов в нефтегазовом комплексе РК был пересчитаны первоначальные расчетные показатели Национального энергетического доклада Kazenergy

с млн.тонн нефтяного эквивалента (н.э.) на млн.тонн CO₂ эквивалент. Чтобы пересчитать эквивалент для нефти/нефтепродуктов использовалась следующая формула:

$$1 \text{ кг. CO}_2\text{e} = \alpha \times 1 \text{ тн.н.э.}, \alpha = 3165$$

Для перерасчета эквивалента природного газа была использована следующая формула:

$$1 \text{ кг. CO}_2\text{e} = \beta \times 1 \text{ кВт.}, \beta = 0,184$$

Данные расчетные показатели были пересчитаны с помощью конвента Universities and Colleges Climate Commitment for Scotland

(UCCCS). Таким образом, чтобы разработать базовый сценарий были использованы результаты расчетных показателей Таблицы 2. Конвентор UCCCS поддерживается EAUC, который включает программу непрерывного профессионального развития (CPD), Программу лидеров в области устойчивого развития, которые обеспечивают CPD и сетевое взаимодействие [3].

Важно отметить, что при базовом сценарий объем добычи нефти и добычи газа остается на одном уровне (таблица 3).

Таблица 2

Расчетные показатели выбросов парниковых газов в Казахстане от экономической деятельности, связанной с потреблением нефти/нефтепродуктов и природного газа в 1990 - 2030 гг. (млн.тонн CO₂e) – базовый сценарий

	Годы									
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	
Нефть/ нефтепродукты	184,4	95,6	58,9	95,4	138,4	98,5	127	132,4	137,3	
Природный газ	80,7	44,3	39,1	83,7	58,4	84	88,3	98,6	103,3	
Всего	265,1	139,9	98	179,1	196,8	182,5	215,3	231	240,6	

Таблица 3

Целевые индикаторы Стратегический план Министерства Энергетики на 2017 – 2021 гг.

Наименования индикаторов		2019 г.	2020 г.	2021 г.
Объем добычи нефти	млн. тонн	87	87	87
Объем переработки нефти на НПЗ РК	млн.тонн	15,5	15,8	16
Объем добычи газа	млрд.м ³	50,4	50,4	50,4
Утилизация попутного и природного газа	%	97,1	97,1	97,2
Примечание – составлено по источнику 1				

По сравнению с 1990 годом в 2020 году ожидается уменьшение выбросов ПГ в нефтегазовом секторе на 18,8 % и по сравнению с 2030 г. – 9,2 %, то есть достижение показателя INDCs (утвержденный в объеме 15% от 1990 г.) может быть не обеспечена. Относительно 2020 годом в 2030 году уровень выбросов парниковых газов в нефтегазовом секторе возрастет на 10,5 % и составит 240,6 млн.тонн CO₂ эквивалент.

2) Оптимистичный вариант развития экономики Казахстана включает целый комплекс мероприятий, направленных на кардинальное снижение объемов выбросов парниковых газов. Существует два дополнительных исхода реализации такого стратегического плана. В перспективе планируется

добиться максимального роста эффективности использования энергоресурсов, а также выйти на уровень кардинального уменьшения выбросов ПГ в масштабах показателей всей экономики. Особый объект реализации государственной политики по повышению эффективности использования энергоресурсов – нефтегазовый сектор. Здесь целесообразно проводить сопоставительный анализ на основе эталонных показателей с одновременным внедрением передовых технологий. Политика государства в этом секторе должна быть направлена на внедрение специальных методик по жесткому управлению ПГ, чтобы активнее стимулировать альтернативные варианты утилизации ПГ, в сочетании с минимальными объемами углеродистых выбросов [4].

Таблица 4

Расчетные показатели выбросов парниковых газов в Казахстане от экономической деятельности, связанной с потреблением нефти/нефтепродуктов и природного газа в 1990 - 2030 гг. (млн.тонн CO₂e) – оптимистический сценарий

	Годы									
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	
Всего (нефть/ нефтепродукты + природный газ)	265,1	139,9	98	179,1	196,8	182,5	208,3	213	214,6	

Для построения оптимистического сценария снижения выбросов парниковых газов использовались предлагаемые «зеленые технологии» в нефте-

газовом секторе (Приложение А). По нашему мнению, возможности внедрения экологически чистых технологий имеют следующие преимущества, а именно:

- укрепление потенциала конкурентоспособности нефтегазового сектора;
- снижение барьеров для инноваций и так далее [5].

При оптимистическом сценарий мы наблюдаем (учитывая внедрения экологически чистых технологий), что по сравнению с 1990 годом в 2020 году ожидается уменьшение выбросов ПГ в нефтегазовом секторе на 21,4 % и по сравнению с 2030 г. – 19 %, то есть INDCs будут выполнены. Соответственно, в 2030 году уровень выбросов ПГ в нефтегазовом секторе будет составлять 214,6 млн.тонн CO₂ эквивалент.

Вместе с тем следует подчеркнуть, что для достижения оптимистического сценария возлагается

выполнение целевых индикаторов нормативных документов, как «Концепция Республики Казахстан по переходу к зеленой экономике», «Стратегический план Министерства Энергетики на 2017 – 2021 гг.», «Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года». В этой связи также предлагается включение Стратегической экологической оценки (СЭО) в проект Экологического Кодекса РК. В 2017 году Министерство Энергетики Казахстана инициировало проведение пилотного проекта по стратегической экологической оценке, выбрав в качестве объекта СЭО «Концепцию развития топливно-энергетического комплекса РК» до 2030 года.

Таблица 5

Целевые индикаторы Концепции по переходу Республики Казахстан к «зеленой экономике»

Сектор	Описание цели	2020 г.	2030 г.	2040 г.
Энергоэффективность	Снижение энергоемкости ВВП от уровня 2008 г.	25%	30%	50%
Электроэнергетика	Доля альтернативных источников в выработке электроэнергии	Солнечных и ветряных не менее 3% к 2020 г.	30%	50%
	Доля газовых электростанции в выработке электроэнергии	20%	25%	30%
	Газификация регионов	Акмолинская и Карагандинская область - реализовано	Северные и Восточные области	-
	Снижение текущего относительно текущего уровня углекислого газа в электроэнергии	Уровень 2012 г.	-15%	-40%

Вышеописанные стратегические документы регламентируют общие будущие направления развития энергетики Казахстана, в том числе, с установкой достижения целевых показателей к прогнозируемой дате, в частности:

- снижение энергоемкости ВВП Казахстана от уровня 2008 г. на 25% к 2020 году, на 30% к 2030 году и на 50 % к 2030 году;

- развитие и расширение роли альтернативной и возобновляемой энергетики с выработкой альтернативными источниками на 3 % совокупной генерации энергии к 2020 году, 30% к 2030 году и не менее 50 % к 2050 году [6].

Метод динамического моделирования позволяет рассчитать кривую стоимости. Основу динамической модели составляют прогнозные рекомендации, имеющие приоритетное значение для инвесторов в нефтегазовом секторе. Перспективный уровень выбросов парниковых газов, который возможен за счет инвестиционной поддержки передовых технологий, внедренных в разные секторы экономики. Чистая стоимость уменьшения эмиссий (реально затраченная стоимость на тонну углеродных выбросов) показывает, что технология станет привлекательной для инвестирования в отличие от более «грязных» технологических новаций. Другими словами отрицательная стоимость, как индикатор, сигнализирует о том, что инвесторы, в це-

лом, склоняются поддержать низкоуглеродные технологические новации ввиду их большей эффективности.

Для потенциального инвестора в объекты нефтегазовой отрасли важно видеть будущие выгоды, которые может принести его первоначальные вложения. Очевидно, что вкладывать собственные средства в перспективные объекты более выгодно, если выбросы парниковых газов будут минимальными.

Аналогично данному подходу моделирования рентабельность принимаемых по декарбонизации экономики возможны в том случае, если технологическое оборудование будет полностью обновлено и модернизировано, а используемые технологии станут более передовыми и прогрессивными.

Оптимистический сценарий показывает, что существует потенциал для сокращения выбросов ПГ к 2030 году в промышленности (нефтеперерабатывающие заводы) примерно на 51 млн. тонн CO₂-эквивалента (Приложение А). В нефтегазовом секторе с помощью использования мер повышения энергоэффективности при добыче нефти и газа можно сократить выбросы ПГ к 2030 году около 49 млн.тонн CO₂-эквивалента, не включая сокращения выбросов ПГ в газовой отрасли – 0,79 млн.т CO₂-эквивалента, также в транспортировке и распределении газа – 0,13 млн.т CO₂-эквивалента. Пессимистический сценарий: построение данного сценария связано регрессом значений переменных

факторов до определенного уровня по сравнению с базовым сценарием. В нашем случае, пессимистический сценарий возможен при условии невыпол-

нения целей Парижского Климатического Соглашения снижения выбросов на 15% и условно на 25% при наличии дополнительной международной поддержки к 2030 году от базового 1990 года [7].

Таблица 6

Расчетные показатели выбросов парниковых газов в Казахстане от экономической деятельности, связанной с потреблением нефти/нефтепродуктов и природного газа в 1990 - 2030 гг. (млн.тонн CO₂e) – пессимистический сценарий

	Годы								
	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Всего (нефть/неф-тепродукты+природный газ)	265,1	139,9	98	179,1	198,8	182,5	222,3	249	266,6

Согласно пессимистическому сценарию мы наблюдаем, что по сравнению с 1990 годом в 2030 году ожидается увеличение выбросов ПГ в нефтегазовом секторе на – 0,6 %, то есть INDCs не будут выполнены. Уровень выбросов ПГ в нефтегазовом секторе в 2030 году практически неизменно остается на уровне выбросов ПГ в 1990 году.

Представленная по 3-м сценариям прогнозы (рисунок 15) свидетельствуют о том, что при базовом сценарии в нефтегазовом секторе динамика выбросов ПГ будет расти в среднем на 10 млн.тонн CO₂ в год, что ставит под угрозу выполнение принятых национальных обязательств. В связи с этим был разработан оптимистический сценарий, при котором нефтегазовый сектор выполняет обязательства INDCs.

Наш оптимистичный нефтегазовый сценарий показывает, что до 2030 года в нефтегазовом секторе возможно снижение на 19%. Таким образом, можно сделать вывод, что нефтегазовый сектор может внести существенный вклад в достижение национальной цели INDC (-15%).

Модель наглядно демонстрирует огромный потенциал стратегического видения сокращения выбросов парниковых газов в нефтегазовом секторе, что гарантирует получение чистой стоимости в условиях сохранения действенных мер государственной политики.

В нефтегазовом секторе возможны перемены, в основном за счет инвестирования денежного ресурса в газовые электростанции при условии снижения объемов сжигания природного газа. Сокращению выбросов парниковых газов будет способствовать комплекс дополнительных мероприятий, направленных на рост эффективности получения энергоресурсов в добывающих отраслях, посредством применения оборудования с высоким КПД (двигатели, насосы, приводы и нагреватели, турбины). Возрастает и роль мер контроля технологических операций и профессионального обслуживания трубопроводов, пребывающих под высоким давлением. Дополнительные инвестиции в нефтегазовый сектор не один единственный способ влияния на снижение выбросов. Необходимо существенно расширить финансирование нефтеперерабатывающих предприятий, инвестировать больше средств в управленческие технологии, на утилизацию отработанного тепла, обеспечить более профессиональный контроль всего технологического

процесса, акцентировав внимание на работе отдельных элементов оборудования по всей цепочке: насос/двигатели/сжатый воздух [8].

В целом, необходимо отметить, что прогнозные сценарии пока не могут учитывать прямые и косвенные экономические эффекты от мер по повышению энергоэффективности и энергосбережения, по снижению спроса на энергию, по внедрению возобновляемых ресурсов. Также при разработке уже более масштабной стратегии или стратегического плана необходимо предусмотреть лучший мировой опыт по продвижению низкоуглеродных мер с помощью экономических инструментов, которые создадут необходимые стимулы и принесут дополнительные экономические выгоды.

Результаты проведенного нами анализа позволяют сделать некоторые выводы, представляющие интерес для нашего исследования: требуется срочное принятие дополнительных мер по стимулированию внедрения «зеленых» технологий, ужесточение процедур энергоаудита и пересмотр выдачи бесплатных квот в соответствии с Национальным Планом по снижению выбросов ПГ на 2018-2020 гг.

Заключение. Процесс декарбонизации экономических систем (национальной экономики, сектора или предприятия), по нашему мнению, представляет собой совокупность мер, методов и механизмов (административных, институциональных и экономических), способствующих снижению выбросов парниковых газов. Разработанная нами концепция низкоуглеродного развития нефтегазового сектора, объединяет совокупность приоритетов, принципов, методов и механизмов снижения выбросов парниковых газов (декарбонизации) в нефтегазовом комплексе Казахстана.

Авторское видение концепции низкоуглеродного развития опирается на следующие принципы: «альтернативных издержек», «платности за загрязнение окружающей среды», «применения прорывных энергосберегающих технологий», «предосторожности» и создания «низкоуглеродного общества».

Список использованной литературы

- 1 Бобылев С.Н., Зубаревич Н.В., Соловьева С.В., Власов Ю.С. Устойчивое развитие: методология и методики измерения. – М.: Экономика, 2011. – 358 с.
- 2 Гусева Т.В., Макаров С.В. Экологический менеджмент: учебное пособие. – М.: Эколайн, 1998. – 148 с.

3 Морозов В.И. Киотский протокол к рамочной Конвенции ООН об изменении климата и о позиции МПР России по данному вопросу // Природно-ресурсные ведомости. – 2002. – №10(117). – С. 12-28.

4 Масленникова И.С., Кузнецов Л.М., Пшенин В.Н. Экологический менеджмент: учебное пособие. – СПб.: СПбГИЭУ, 2005. – 200 с.

5 Стойчева Д. Руководство по разработке стратегий при низком уровне выбросов и соответствующим

национальным условиям действий по предотвращению изменения климата: Восточная Европа и СНГ. – ПРООН, 2010. – 115 с.

6 Ромер П.М. Increasing Return and Long-Run Growth // The Journal of Political Economy. – 1986. – P.1002-1037.

7 Нордхаус У.Д. The Climate Casino: Risk, Uncertainty, and Economics for a warming world. – Yale University Press, 2015. – 392 p.

8 Stern N.H. Why are we waiting? The logic, urgency and promise of tackling climate change. – Cambridge, MA: MIT Press, 2015.

АНАЛІЗ ВИРОБНИЦТВА СОНЯШНИКУ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Simonenko O.I.

Ph.D. economy of Sciences, associate professor,
National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine

ANALYSIS OF SUNFLOWER PRODUCTION IN MODERN REALITIES

Анотація.

У статті проведено аналіз ринку соняшнику для визначення прогностичних можливостей та оптимізації бізнес-процесів у сучасних реаліях. Вітчизняний потенціал індустрії виробництва соняшнику завантажено тільки на 55–70. Тому вітчизняне майбутнє розвитку виробництва соняшнику — за інноваційною наукою та агробізнесом.

Abstract.

The article analyzes the sunflower market to determine forecast opportunities and optimize business processes in modern realities. The domestic potential of the sunflower production industry is loaded only at 55–70. Therefore, the domestic future of the development of sunflower production lies in innovative science and agribusiness.

Ключові слова: економічна ефективність; виробництво соняшнику; результати діяльності; рентабельність виробництва соняшнику.

Keywords: economic efficiency; sunflower production; performance results; profitability of sunflower production.

У сучасних економічних реаліях однією з найприбутковіших, отож і найпоширеніших, культур в Україні є соняшник [2]. При цьому світові тренди такі, що споживання рослинної олії зростає і буде зростати. Особливу зацікавленість у світової харчової індустрії викликає високоолеїнова соняшникова олія. Соняшник може стати найбільш рентабельною культурою вирощування для наших аграріїв. Попит на високоолеїнову олію формується в основному країнами Євросоюзу.

Виробництво соняшнику цього року у сучасних реаліях воєнного стану, незважаючи на те, що його посіяли на площі 4,7 млн гектарів, що

майже на 1,8 млн гектарів менше за тогорічний показник, продовжує розвиватися [1].

За даними досліджень інформації USDA, її експерти оцінюють, що поточного маркетингового сезону 2022/23 світове виробництво соняшнику становитиме 52 млн тонн, що приблизно на 9–10% менше, ніж попереднього року. Варто зазначити, що у 2021/22 маркетинговому періоду виробництво соняшнику досягло найбільшого за багато років спостережень показника 57,1 млн тонн.

Основні світові виробники соняшнику наведено на рис. 1.

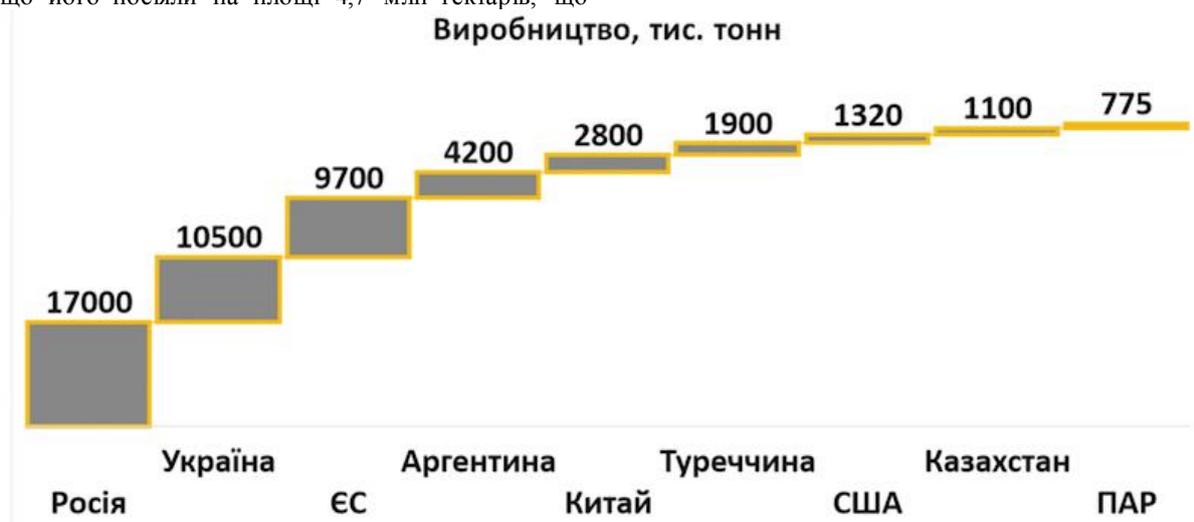

Рис. 1. Глобальні лідери виробництва соняшнику у 2022/23 МР (експертна оцінка і прогноз)
Джерело. За даними досліджень і аналізу інформації USDA, FAO

У світовій торгівлі соняшником провідні позиції на ринку нині тримають Росія, Україна, ЄС та Аргентина (рис. 2). Разом цим країнам належить майже 85% ринку соняшнику у світі. Соняшник є тільки одним із багатьох прикладів того, як досить тісно переплітаються сьогоднішні глобальні ланцюги постачання харчових продуктів та іншої аграрної продукції, що є більш взаємопов'язаними й взаємозалежними, ніж будь-коли це спостерігалося в минулі роки. З тим будь-яка геополітична нестабільність в одному регіоні світу, як і кліматична криза, створює складно непередбачуваний ефект впливу скрізь по всьому іншому світу.

Якщо детальніше аналізувати глобальну торгівлю соняшником, то останніми роками досить сильні позиції у світі посіла Туреччина, яка нині забезпечує майже 7% світового ринку, поступаючись тільки ЄС та Аргентині.

У середньо- та довгостроковій перспективі Туреччина може цілком реально стати потужним виробником як соняшнику, так і олій. Ця країна має як сприятливі агробіологічні умови для вирощування соняшнику, так і потужну приватну наукову селекцію й розвинутий агросектор.

Перспективи вітчизняного виробництва соняшнику залежатимуть від багатьох чинників, насамперед результатів збирання врожаю, внутрішніх цін на продукцію та від узгодження інтересів виробників й олієпереробних підприємств. Останні натрапили як на логістичні проблеми збуту продукції, так і на проблему закупівлі сировини для наступного сезону через очікуване зменшення обсягів виробництва соняшнику.

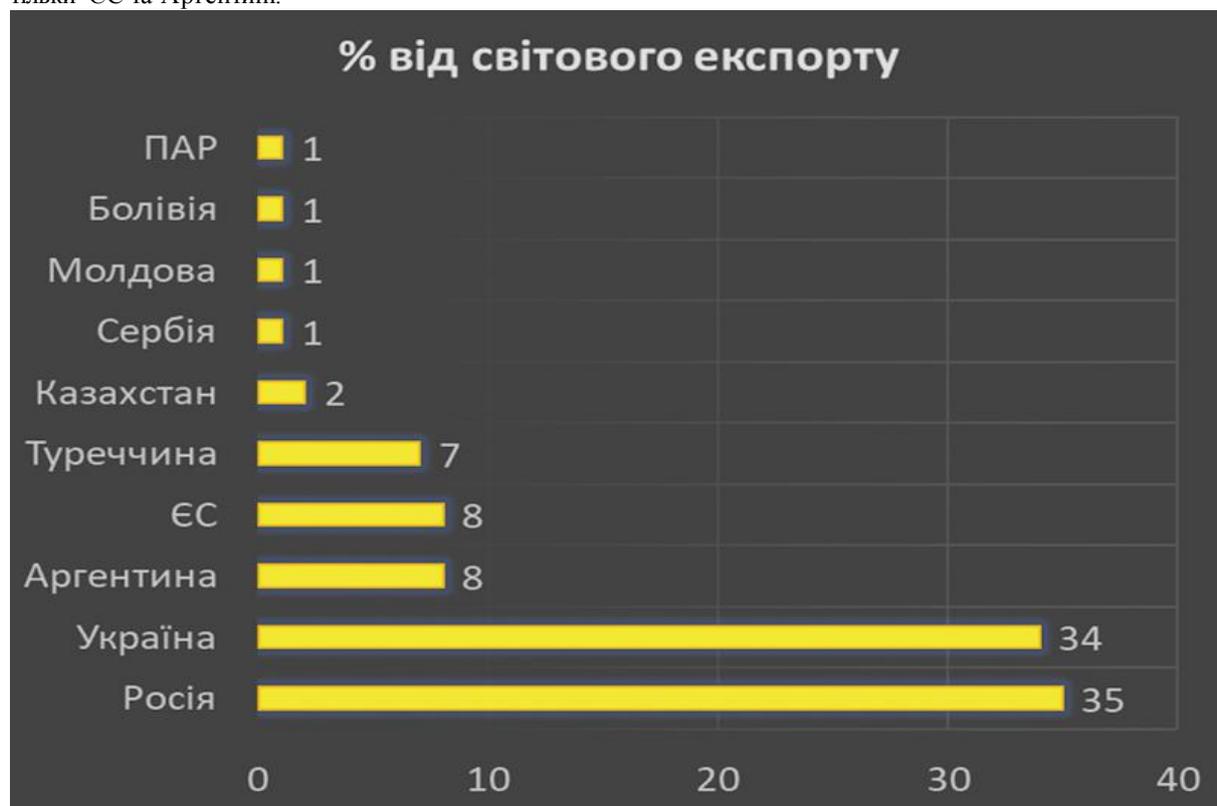

Рис. 2. Частка країн світу у глобальній торгівлі соняшником поточного маркетингового сезону 2022/23
Джерело. За даними досліджень і аналізу інформації USDA, FAO

Цього року посівні площі соняшнику загалом зменшилися на 1,8 млн гектарів. Погодні умови цього року дещо уповільнили збирання соняшнику. Проте, незважаючи на складні умови, за даними Мінагрополітики станом на 3 листопада, триває збирання соняшнику, якого вже зібрано з площі 4,1 млн гектарів (87%) і намолочено близько 9,0 млн тонн насіння за середньої врожайності 22,0 ц/га [7]. Таким чином, попередні прогностичні оцінювання дозволяють стверджувати, що очікуваний урожай соняшнику буде хоч і меншим у середньому в 1,5 рази проти рекордного показника 2021 року (довідково: у 2021 році виробництво соняшнику становило

майже 16,4 млн тонн за середньої урожайності 2,46 т/га), водночас його цілком вистачить для завантаження внутрішніх переробних потужностей.

Вітчизняний потенціал індустрії виробництва соняшнику завантажено тільки на 55–70 % [3, 4, 5]. В окремих країнах світу, де запроваджено передові інноваційні технології та науково обґрунтований підхід до виробництва соняшнику, середня його урожайність становить не менше як 3,5–4,0 т/га — і це не межа для подальшого її підвищення [6]. Тому вітчизняне майбутнє розвитку виробництва соняшнику — за інноваційною наукою та агробізнесом.

Список літератури

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України, URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. В Україні росте попит на високоолеїнову соняшникову олію [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-roste-popit-na-visokooleinovu-sonasnikovu-oliu>
3. Перспективи соняшнику. «Високоолеїнова» ніша [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://msb.ava.ua/news/?id=25886>
4. Гібрид соняшника [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://terra-yug.com.ua/ua/gibrydsonejashnyka-ua.html>
5. Вироблена в Україні високоолеїнова соняшникові олія якісніша за оливкову [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://poshtivka.org/vyroblena-v-ukrayini-vysokooleyinova-sonyashnykova-oliya-yakisnishazavlyvkvu/>
6. Високоолеїнова олія коштує дорожче [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/ua/visokooleyinova-oliya-koshtuie-na-13-dorozhche-za-zvichaynu-sonyashnikovu>
7. Експорт високоолеїнової олії сягнув рекорду. Українська аграрна конфедерація [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/eksport-visokooleyinovoyi-oliyi-syagnuv-rekordu>
8. Третину високоолеїнової олії експортувала одна компанія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://landlord.ua/tretinu-visokooleyinovoyi-oliyi-eksportovala-odna-kompaniya/>

Саубетова Б.С.

к.э.н., и.о. ассоциированный профессор

Каспийский университет технологий и инжиниринга им. Ш. Есенова

DOI: [10.24412/2520-6990-2023-30189-47-50](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-47-50)**СТРАТЕГИЧЕСКИЕ НАПРАВЛЕНИЯ НИЗКОУГЛЕРОДНОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКИХ КОМПАНИЙ В ОБЛАСТИ НЕФТИ И ГАЗА**

Saubetova B.S.

Ph.D. in Economics, Acting Associate Professor

Sh. Yesenov Caspian University of Technology and Engineering

STRATEGIC DIRECTIONS OF LOW-CARBON DEVELOPMENT OF KAZAKHSTANI COMPANIES IN THE FIELD OF OIL AND GAS**Аннотация**

Интеграция низкоуглеродной повестки в стратегию развития нефтегазовых компаний позволит не только внести вклад в сокращение выбросов парниковых газов, но и повысит инвестиционную привлекательность и конкурентоспособность компаний в условиях энергетического перехода.

Переход промышленного сектора страны к новому регулированию, которое с одной стороны ориентировано на снижение негативного воздействия на окружающую среду, а с другой – на модернизацию производства и вовлечение предприятий на использование новых передовых технологий, позволит значительно улучшить экологическую ситуацию в стране и повысить энергоэффективность в промышленности, сократив тем самым выбросы парниковых газов.

Abstract

The integration of the low-carbon agenda into the development strategy of oil and gas companies will not only contribute to the reduction of greenhouse gas emissions, but also increase the investment attractiveness and competitiveness of companies in the context of the energy transition.

The transition of the country's industrial sector to a new regulation, which on the one hand is focused on reducing the negative impact on the environment, and on the other – on the modernization of production and the involvement of enterprises in the use of new advanced technologies, will significantly improve the environmental situation in the country and increase energy efficiency in industry, thereby reducing greenhouse gas emissions.

Ключевые слова: углеродное регулирование; декарбонизация бизнес-процессов; энергоэффективность; ресурсосбережение; зеленое финансирование; ESG - финансирование.

Key words: carbon regulation; decarbonization of business processes; energy efficiency; resource conservation; green financing;

Введение: В связи с усилением внимания мирового сообщества к глобальным проблемам изменения климата, в мире наблюдается ужесточение углеродного регулирования. В указанные процессы также вовлечен и бизнес. Более 100 компаний по всему миру публично заявили в рамках инициативы CDP, что они уже используют внутреннее углеродное ценообразование в качестве инструмента для управления рисками и возможностями для своей текущей деятельности и будущей прибыльности. Компании отмечают, что ценообразование на выбросы углерода является наиболее эффективным и рентабельным средством сокращения выбросов, что побуждает их высказаться в поддержку глобального углеродного ценообразования.

Вместо прямого регулирования (указаний и ограничений кто, где и как должен сокращать выбросы), цена на углерод дает экономический сигнал, в ответ на который загрязнители решают для себя, сокращать ли выбросы (переориентируя бизнес-процессы на новые области деятельности или инвестируя в повышение энергоэффективности и декарбонизацию собственных операций), либо продолжить загрязнение и платить за это. Таким обра-

зом, общая экологическая цель достигается наиболее гибким и наименее затратным для общества способом. Цена на углерод также стимулирует распространение чистых технологий и рыночных инноваций, подпитывая новые низкоуглеродные движущие силы экономического роста [1].

Основная часть. Интеграция низкоуглеродной повестки в стратегию развития нефтегазовых компаний позволит не только внести вклад в сокращение выбросов парниковых газов, но и повысит инвестиционную привлекательность и конкурентоспособность компаний в условиях энергетического перехода.

Республика Казахстан является активным участником международной климатической политики по смягчению последствий выбросов парниковых газов. Ратифицировав Киотский протокол в 2009 году, а также Парижское соглашение в 2016 году, Казахстан взял на себя добровольные безусловные обязательства по сокращению выбросов парниковых газов на 15% к 2030 году, по сравнению с показателем 1990 года (Определяемый на национальном уровне вклад (ОНУВ) Республики Казахстан предполагает безусловную готовность к 2030 году сократить выбросы ПГ с учетом ЗИЗЛХ

на 15% от уровня 1990 года, а при условии получения внешней помощи (в виде передачи новых технологий) и благоприятной экономической ситуации – довести снижение выбросов до 25%.)

Однако, анализ имеющихся прогнозов и сценариев развития (МЭГПР) свидетельствует о том, что достижение своей безусловной цели будет возможно для Казахстана только в том случае, если будут предприняты дополнительные меры. Темпы развития таких ключевых сегментов низкоуглеродного развития, как повышение энергоэффективности, поиск решений в целях внедрения чистой энергии с низким уровнем углерода, а также обеспечение устойчивого доступа к современным энергетическим услугам являются недостаточными.

На сегодняшний день в Казахстане отсутствуют законодательные акты или отдельные стратегические документы, непосредственно направленные на решение вопросов низкоуглеродного развития и проблем изменения климата, что отражается на ограниченной межведомственной координации и слабом отражении вопросов изменения климата в долгосрочных планах социально-экономического развития, что в некоторых случаях приводит к установке противоречивых целевых индикаторов.

Кроме того, следует учесть вступившую в силу с 1 июля текущего года новую редакцию Экологического кодекса РК [2]. Одним из ключевых моментов кодекса является внедрение новой государственной экологической политики в промышленности, связанной с применением принципов наилучших доступных техник. Наилучшие доступные техники (НДТ) – это применение на промышленных предприятиях технологических процессов и технологий, обеспечивающих сокращение негативного воздействия на окружающую среду при условии экономической целесообразности и технической возможности.

Переход промышленного сектора страны к новому регулированию, которое с одной стороны ориентировано на снижение негативного воздействия на окружающую среду, а с другой – на модернизацию производства и вовлечение предприятий на использование новых передовых технологий, позволит значительно улучшить экологическую ситуацию в стране и повысить энергоэффективность в промышленности, сократив тем самым выбросы парниковых газов.

Стратегическими направлениями низкоуглеродного развития компаний в области добычи нефти и газа, а также их переработки являются:

- Ресурсосбережение и повышение энергоэффективности в секторах добычи, переработки и транспортировки нефти;
- Развитие возобновляемой энергетики для снабжения электроэнергией собственных предприятий, в коммунально-бытовом секторе, встраиваемые в технологический цикл производств;
- Реализация проектов в области улавливания, хранения и утилизации углерода (CCUS);
- Развитие водородной энергетики;
- Реализация лесоклиматических проектов;
- Реализация проектов по своевременному обнаружению и количественному определению утечек метана;
- Применение механизмов зеленого финансирования.

АО «Национальная компания «КазМунайГаз» (далее - КМГ, Компания) является ведущей вертикально интегрированной нефтегазовой компанией Казахстана. КМГ управляет активами по всему производственному циклу - от разведки и добычи углеводородов до транспортировки, переработки и предоставления сервисных услуг. Компания представляет интересы Республики Казахстан в нефтегазовой отрасли страны [3]

Таблица - 1

Основные производственные показатели за 2020 год

Показатель	2020
Запасы углеводородов (2P), млн тонн н.э.	635
Добыча нефти и газового конденсата, тыс. тонн	21 752
Добыча природного и попутного газа, млн. куб. м	3 8 191
Транспортировка нефти, тыс. тонн	73 171
Транспортировка газа, млн куб. м	86 590
Переработка нефти, тыс. тонн	18 077

В 2020 году КМГ впервые прошел оценку ESG-рейтинга международного рейтингового агентства «Sustainalytics» (Амстердам, Нидерланды). ESG-рейтинг КМГ составил 69 баллов из 100. В части составляющих ESG-рейтинга КМГ получил следующие оценки: экологическая составляющая на уровне 69, социальная – 70, корпоративное управление – 67. Это отражает достаточно высокие показатели Компании в области устойчивого развития в мире среди нефтегазовых компаний (33-е место из 119 компаний по отрасли в мире). Кроме того, КМГ получил рейтинг ESG-рисков на уровне

34,5 баллов, что показывает высокий уровень неуправляемого ESG-риска. Компания попала в четвертую категорию по уровню риска из пяти. Аналитики Sustainalytics оценили управление ESG рисками в КМГ как «сильное». При этом изначальная подверженность рискам оценена как «высокая». Высокое значение рейтинга КМГ связано в основном с рисками, которые менеджмент не может контролировать, т.е. риски, присущие нефтегазовой отрасли. Ключевыми ESG-вызовами для КМГ являются углеродные выбросы от операционной

деятельности и выбросы от использования продукции Компании, а также взаимоотношения с сообществами в регионах ведения деятельности. КМГ намерен продолжить планомерную работу по улучшению уровня ESG-рейтинга и выполнению задач по управлению и снижению рейтинга ESG-рисков.

Политикой по управлению выбросами в группе компаний КМГ определены ключевые климатические принципы деятельности, включающие регулярный учет, инвентаризацию и мониторинг выбросов парниковых газов, а также проведение мероприятий по их сокращению и уменьшению углеродного следа.

В соответствии со структурой деятельности КМГ и предъявляемыми к компаниям нефтегазовой отрасли международными требованиями и руководствами по раскрытию информации о выбросах ПГ необходимо проводить оценку выбросов ПГ предприятий по следующим аспектам:

- прямые выбросы парниковых газов, связанные со сжиганием углеводородного топлива и веществ, неизбежными летучими выбросами (утечками), функционированием любых производственных объектов и осуществляемых производственных процессов;

- косвенные энергетические выбросы, связанные с потреблением электроэнергии, тепловой энергии, горячей воды и пара, поставляемых со стороны;

- все прочие выбросы парниковых газов, возникающие в цепочке создания ценности компании, а именно выбросы при использовании реализованной продукции.

Теперь рассмотрим структуру прямых выбросов в сегменте добыча

Рисунок 1. Динамика прямых выбросов ПГ (Добыча)

Предприятия бизнес-направления Добыча постепенно снижают уровень производства, обусловленный истощением запасов. На фоне этого общий объем выбросов до 2030 года растет за счет наращивания производства Казахойл Актобе.

В структуре прямых выбросов преобладают следующие категории: стационарное сжигание

(печи, котельные, газомотокомпрессоры, генераторы электроэнергии), летучие выбросы (сравливание, утечки природного и попутного нефтяного газа) и факельное сжигание газа.

Рисунок 2. Структура прямых выбросов парниковых газов в бизнес-направлении Добыча (2019), тыс. тCO2-экв.

В разбивке по газам кадастр выбросов в бизнес-направлении Добыча можно представить следующим образом:

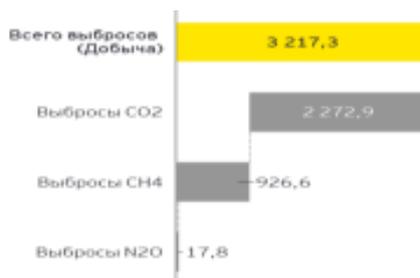

Рисунок 3. Структура выбросов общая по типам парниковых газов, тыс. тCO2-экв.

Среди парниковых газов наиболее значительную долю по добывающим предприятиям составляет CO₂.

Предприятия переработки нефти и газа

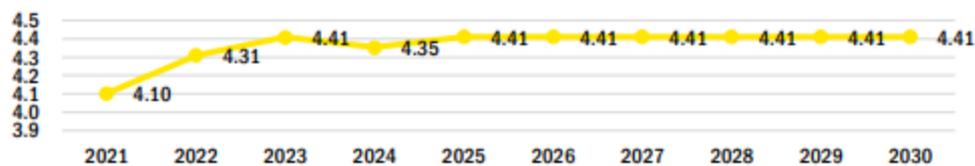

Рисунок 4. Динамика прямых выбросов ПГ (Переработка), млн. т. CO₂-экв.

До 2030 года уровень выбросов прогнозируется на уровне 2023 года (в условиях работы НПЗ

по давальческой схеме переработки сырья формулировка прочих утверждений не представляется возможной).

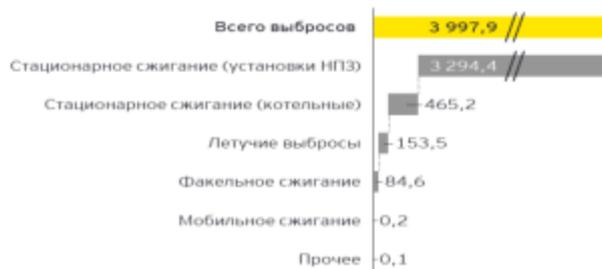

Рисунок 5. Структура прямых выбросов ПГ (Score 1) в бизнес-направлении Переработка (2019), тыс. тCO₂- экв.

В структуре прямых выбросов предприятий переработки преобладают следующие категории: стационарное сжигание (установки НПЗ и котельные), летучие выбросы (сравливание, утечки природного и попутного нефтяного газа) и факельное сжигание. Ниже приведена разбивка выбросов в сегменте Переработка по типам парниковых газов.

Среди Дочерних и зависимых организаций сегмент Переработка нефти и газа наиболее значительные выбросы также составляют CO₂.

Также компании понесут дополнительную финансовую нагрузку на фоне ужесточения углеродной политики от следующих факторов:

- ухудшение технического состояния и уменьшение межремонтного интервала оборудования;
- снижение эффективности энергетического и производственного оборудования;
- поведенческие риски, связанные с персоналом, эксплуатирующим оборудование.

Заключение. Как уже говорилось, ужесточение мер регулирования выбросов планируется посредством снижения величины бесплатно выделяемых квот, формирования системы торговли углеродными единицами (для крупных эмиттеров) и введения углеродного налога (для малых эмиттеров).

В обозримом будущем политика усиления углеродного регулирования может создать серьезные

вызовы для предприятий, имеющих высокий уровень выбросов парниковых газов. Следует отметить, что влияние будет ощущаться во всех звеньях производственной цепи. Так, можно ожидать роста себестоимости продукции, увеличения капитальных затрат в связи с наличием «зены на углерод» в их структуре, роста тарифов на электроэнергию, а также роста трансграничных и налоговых платежей.

Моделирование и оценка влияния углеродного регулирования может помочь определить выбросы ПГ и оценить влияние на экономическое развитие компании. Ведь предстоящие изменения могут по-разному сказаться на компаниях отрасли. Это будет зависеть от конкретных обстоятельств в отрасли и готовности самой компании к изменениям [4].

В случае, если компания не сумеет вовремя отреагировать на происходящие изменения и подготовиться к ним, существуют риски потери конкурентоспособности, снижения присутствия на рынках и уменьшения выручки в целом.

Список использованной литературы:

1. https://forbes.kz/process/klimat_1/;
2. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=39768520;
3. clck.ru/36ixZp
4. https://forbes.kz/process/klimat_1/

JURISPRUDENCE

УДК343.123.12:343.985

Горбенко Денис Андрійович,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Безкровний Єгор В'ячеславович,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-51-55](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-51-55)

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ СИТУАЦІЇ

Horbenko Denys Andreyovych,
cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Bezkrorny Yehor V'yacheslavovych,
cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Kopylov Eduard Volodymyrovych
teacher of the department of operative and investigative activities
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

THE SUMMARY OF THE OPERATIONAL-ROZSHUKOV SITUATION

Анотація.

Стаття висвітлює важливі аспекти понять "оперативно-розшукова ситуація" та "оперативна обстановка" в рамках теорії оперативно-розшукової діяльності. Досліджуються різні наукові підходи до розуміння та визначення цих понять та розрізнення їх сутності. Аналізується те, як оперативна обстановка характеризує середовище, умови і фактори, що впливають на функціонування оперативних підрозділів, тоді як оперативно-розшукова ситуація вказує на конкретні обставини, пов'язані з оперативними заходами та особами, які здійснюють їх. Обговорюється різниця між поняттями "оперативно-розшукова ситуація" та "оперативно-тактична ситуація" та виділяється важливість розуміння цих понять для оперативної діяльності та безпеки суспільства. Наведено загальне уявлення про поняття оперативно-розшукової ситуації та оперативної обстановки, важливість дослідження цих понять для наукового та практичного використання в галузі правоохоронної діяльності.

Abstract.

The article highlights important aspects of the concepts of "operational search situation" and "operational situation" within the framework of the theory of operational search activity. Various scientific approaches to understanding and defining these concepts and distinguishing their essence are studied. It is analyzed how the operational situation characterizes the environment, conditions and factors affecting the functioning of operational units, while the operational-search situation indicates the specific circumstances associated with operational measures and the persons who carry them out. The difference between the concepts of "operational-search situation" and "operational-tactical situation" is discussed and the importance of understanding these concepts for operational activity and public safety is highlighted. A general idea of the concepts of operative-investigative situation and operational situation, the importance of researching these concepts for scientific and practical use in the field of law enforcement activities is presented.

Ключові слова: оперативно-розшукова ситуація, оперативна обстановка, правоохоронна діяльність, оперативна діяльність, оперативно-тактична ситуація, суспільна безпека, концептуальний аналіз.

Keywords: operational-search situation, operational environment, law enforcement, operational activities, operational-tactical situation, societal security, conceptual analysis.

Необхідно відзначити, що слово "ситуація" має своє походження у латинському слові "situation" (положення, розташування) і вказує на сукупність обставин та умов, які формують певні відносини та конкретну обстановку. Також можна розглядати

ситуацію як розташування та взаємозв'язок сил [2, с. 6].

Великий тлумачний словник сучасної української мови надає загальне визначення терміну "ситуація" як сукупності умов та обставин, які призво-

дять до конкретного стану справ, визначають взаємовідносини між людьми, а також вказують на положення та стан речей. Також в словнику визначається "ситуаційний" як відносячийся до певної ситуації [3, с. 1125].

Згідно Нового словника української мови, "ситуація" означає комплекс умов і обставин, що формують певну ситуацію, впливають на взаємовідносини між людьми, а також визначають стан, положення та оточення [4, с. 288].

В повсякденному житті людей поняття "ситуація" використовується в широкому контексті, вказуючи на умови, в яких вони знаходяться. У наукових галузях, "ситуація" є багатогранною категорією і має різні смислові відтінки.

У сфері філософії, ситуацію розглядають як безпосередній результат взаємодії духовної та природної реальностей, що виявляється у вигляді особливого "стійкого стану" природного існування, який опонує активності духовної енергії людського існування (екзистенції) у її бажанні подолати "природний опір" під час освоєння нею [5].

У літературі психологічного спрямування визнані п'ять рівнів аналізу ситуації, які були запропоновані Д. Магнусом. Ці рівні включають: Стимули - це окремі об'єкти або події. Епізоди - це особливо значущі події, які мають причину і наслідок. Ситуації - вони включають фізичні, тимчасові та психологічні параметри, які визначаються зовнішніми умовами (сприйняття та інтерпретація ситуації надають значення стимулам та епізодам). Оточення - це загальне поняття, яке характеризує типи ситуацій. Середовище - включає в себе сукупність фізичних і соціальних змін у зовнішньому світі [7, с. 29].

Для кримінології особливий інтерес представляє поняття конкретної життєвої ситуації, яке розробили психологічна та юридична наука. Це поняття визначається як специфічне поєднання обставин у житті людини, яке безпосередньо впливає на її поведінку у даному момент [8].

Як правильно вказують деякі американські вчені [1], підхід, який вивчає питання запобігання злочинності з орієнтацією на конкретні ситуації, має опиратися на різні науки, включаючи кримінологію, економіку, психологію, соціологію та інші. Варто звернути увагу на поняття слідчої ситуації, яке викликає особливий інтерес. Це обумовлено тим, що криміналістичні принципи і рекомендації історично були розроблені і пристосовані до потреб теорії оперативно-розшукової діяльності. З цим урахуванням, ми коротко розглянемо роль та місце слідчої ситуації в криміналістичній науці і також розглянемо її вплив на формування оперативно-розшукової ситуації.

Перші відомості про слідчу ситуацію та її важливість для ефективного планування розслідування злочинів в криміналістичній методиці розслідування зустрічаються у працях А.Н. Васильєва, Г.Н. Мудьюгіна, Н.А. Якубовича (1957 р.) [10, с. 153] та Р.С. Белкіна (1959 р.) [11, с. 331], які неодноразово наголошували на ситуаційному характері роботи з

доказами та звертали увагу на закономірності, які лягли в основу цієї діяльності [9].

Проте серед вчених-криміналістів існує розбіжність у визначенні поняття слідчої ситуації. Вони визначають її як обставини, в яких проводиться розслідування на конкретний момент [10, с. 135]; як сукупність факторів у справі, яка може мати вплив на прийняття рішень та дії слідчого, будучи впливовою або заважаючою [11, с. 82]; як набір фактичних даних, що ілюструють ключові аспекти події [12, с. 90]; як комбінацію фактичних даних, зібраних під час розслідування та врахованих разом із джерелами їх отримання [13, с. 52]; як ситуацію, в якій відбувається процес доказування [14, с. 113-114]; як стан розслідування злочину, що визначається наявністю (або відсутністю) доказів та оперативної інформації щодо обставин предмета доказування і складових криміналістичної характеристики, що визначає систему безпосередніх завдань та напрямків розслідування [15, с. 64]; як рівень інформаційної обізнаності про злочин та стан процесу розслідування в конкретний момент часу, оцінка якого дозволяє слідчому приймати найбільш доцільні рішення у справі [16, с. 46].

Крім того, деякі дослідники [17] вважають, що розглядуване поняття стало застарілим і пропонують використовувати "криміналістична ситуація" як альтернативу. Вони аргументують це тим, що з моменту набуття чинності Кримінальним процесуальним кодексом (2012 р.) у процесі досудового розслідування, окрім слідчого, працівники оперативних підрозділів також мають право проводити негласні слідчі (розшукові) та слідчі розшукові дії за його дорученням.

В наукових колах наразі обговорюється питання, до якого розділу криміналістики слід віднести поняття слідчої ситуації. Деякі дослідники [17, с. 197] вважають, що вчення про слідчі ситуації має глибокі зв'язки з дослідженням проблем криміналістичної методики і розглядають це поняття як конструктивний елемент окремих методик розслідування.

Ті, хто заперечує, вважають, що слідча ситуація належить до категорії криміналістичної тактики [18, с. 195].

Ми приймаємо точку зору дослідників, які визнають, що проблема слідчої ситуації може бути об'єктом дослідження як у галузі криміналістичної тактики, так і у криміналістичній методиці розслідування, залежно від того, які функції та завдання (тактичні або методичні) вона виконує. Після аналізу наукових джерел було встановлено, що оперативно-розшукові ситуації в багатьох відношеннях подібні до слідчих ситуацій за їхніми інформаційними, психологічними, тактичними та іншими компонентами. Однак, незважаючи на цю подібність, оперативно-розшукові ситуації мають важливі відмінності [19, с. 233].

По-перше, слід відзначити, що оперативно-розшукові ситуації виникають у сфері діяльності суб'єктів, які проводять оперативно-розшукову роботу, і відрізняються від кримінально-процесуальної діяльності. По-друге, у відмінності від органів досудового

розслідування, які діють відповідно до кримінально-процесуального законодавства, підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, керуються також Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" та відомчими нормативно-правовими актами, що регулюють організацію негласної роботи. По-третє, на відміну від завдань органів досудового розслідування, визначених у статті 2 Кримінально-процесуального кодексу України та розділом Положення про органи досудового розслідування, основним завданням підрозділів, які проводять оперативно-розшукову діяльність, є пошук і фіксація фактичних даних щодо незаконних дій окремих осіб та груп (згідно зі статтею 1 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність") [20].

Зокрема, крім того, у наукових колах продовжуються дискусії щодо того, до якого розділу криміналістики слід віднести поняття слідчої ситуації. Деякі дослідники вважають, що ця проблема належить до галузі криміналістичної тактики, інші стверджують, що вона входить в область криміналістичної методики розслідування, залежно від того, які завдання та функції вона виконує.

Як вказує В. Фомічев, вивчення теорії оперативно-розшукової діяльності має своєю ціллю розуміння специфічного об'єкта - розвідувальної роботи в широкому розумінні цього терміну.

Під час аналізу предмета дослідження важливо провести огляд того, як поняття оперативно-розшукової ситуації розумілося в теорії оперативно-розшукової діяльності на різних етапах розвитку. Г.К. Синілов (1975 р.) був одним із перших, хто наголосив на значенні ситуації в оперативно-розшуковій діяльності, розглядаючи її як частину логічної структури оперативно-розшукової тактики. Проте він не надав чіткого визначення цьому поняттю. Пізніше, у своєму докторському дослідженні (1982 р.), інший вчений вперше сформулював поняття оперативно-розшукової ситуації, описуючи її як "сукупність умов і обставин, які визначають здійснення оперативно-розшукових заходів в певний період часу та місця".

Пізніше, у 1984 році, В.Г. Самойлов надав визначення оперативно-розшуковій ситуації, описуючи її як реальний стан певної кримінальної події, яка є об'єктом оперативно-розшукового заходу. Визначення також включало умови, за яких цей захід проводиться, і можливості оперативного працівника або підрозділу для вжиття необхідних заходів, які формулюються у вигляді конкретних завдань. Вивчаючи правову природу оперативно-розшукової ситуації, Самойлов підкреслив, що вивчення та оцінка цієї ситуації є ключовим елементом структури оперативно-розшукової тактики, метою якої є створення умов для прийняття правильних тактичних рішень. Оперативно-розшукова ситуація включає в себе дані про кримінальну подію і умови, за яких необхідно приймати рішення щодо проведення оперативно-розшукового заходу та його виконання.

Крім того, інші радянські вчені, такі як Д.В. Гребельський, О.Ф. Долженков, В.А. Образцов, Г.І.

Іванін, А.Г. Філатов, В.К. Шульц і інші, внесли значний внесок у розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності загалом та вивчення проблем оперативно-розшукової ситуації зокрема. Хоча не вдаючись у докладний аналіз їхніх досліджень, важливо відзначити, що їхні праці служили теоретичною основою для подальших наукових досліджень у цій області. Поняття оперативно-розшукової ситуації, її елементів та видів, сформовані цими вченими, мають велике теоретико-методологічне значення для сучасної оперативно-розшукової діяльності. Аналіз наукової літератури підтверджує, що на основі робіт радянських вчених вітчизняні та іноземні дослідники сформулювали численні визначення поняття "оперативно-розшукова ситуація" та вдосконалили окремі підходи до класифікації її елементів і видів, які будуть розглянуті далі.

Розглянувши становлення поняття оперативно-розшукової ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності, доцільно провести аналіз основних наукових підходів до визначення, складових та видів оперативно-розшукової ситуації. На цій основі ми можемо розробити власне визначення оперативно-розшукової ситуації та її компонентів, а також удосконалити класифікацію оперативно-розшукових ситуацій з урахуванням змін у вітчизняному законодавстві.

Перед тим, як розглядати ці аспекти, важливо відзначити, що серед вчених немає загального погляду на визначення поняття "ситуація" в теорії оперативно-розшукової діяльності. Окремі дослідники розглядають цей елемент оперативно-розшукової тактики як "оперативно-тактичну ситуацію", яку визначають як реальний стан певної кримінальної події на даний момент (або пов'язану з нею можливу подію), щодо якої проводяться оперативно-розшукові заходи. Вони також враховують умови, за яких оперативному працівнику потрібно діяти, а також його можливості вжити необхідні заходи, які формулюються у вигляді конкретних завдань [21, с. 670].

Незважаючи на деякі відмінності в наукових підходах до розуміння та взаємозв'язку понять "оперативно-розшукова ситуація" та "оперативно-тактична ситуація", докладний розгляд семантики цих понять не є головною метою нашого дослідження.

Поступово поняття ситуації в теорії оперативно-розшукової діяльності набуває загально-методологічного значення. Вчені пропонують розглядати поняття "оперативно-розшукова ситуація" та "оперативно-тактична ситуація" як загальне і часткове. З урахуванням цього можна вважати, що, на відміну від оперативно-тактичної ситуації, поняття "оперативно-розшукова ситуація" має більший зміст, і залежно від характеру виконуваних завдань в оперативно-розшуковій діяльності може бути розділене на тактичну та стратегічну ситуації. Тому в цьому дослідженні ми використовуємо термін "оперативно-розшукова ситуація" [22, с. 109].

Що до співвідношення оперативно-розшукової ситуації та оперативно її обстановки. Вивчення

наукової літератури показує, що більшість експертів у галузі оперативно-розшукової діяльності розглядає оперативну обстановку як систему внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на функціонування оперативного підрозділу.

І.Р. Шинкаренко розглядає оперативну обстановку як складну науково-практичну категорію у галузі оперативно-розшукової діяльності. Ця категорія включає в себе різноманітні географічні, соціально-демографічні, соціально-економічні та політичні умови, які характерні для певного об'єкта оперативної уваги або території, на якій діє правоохоронний орган. Оперативна обстановка дозволяє аналізувати стан суспільного порядку, ресурси та засоби правоохоронного органу, а також ефективність його оперативно-службової діяльності. Всі ці фактори визначають характер заходів, які призначені для боротьби зі злочинністю та забезпечення національної безпеки України. Учений виділяє певні загальні складові оперативної обстановки, які впливають на діяльність правоохоронних органів. Серед них можна виділити географічні, демографічні та соціально-економічні особливості території, якою опікуються правоохоронці, рівень злочинності, включаючи види злочинів і осіб, які їх вчиняють, в конкретний час і місце, а також характеристики громадського порядку як за якістю, так і кількістю, фактори, що мають важливе значення для рівня злочинності та які можуть ускладнювати або полегшувати роботу правоохоронців у боротьбі зі злочинністю. Також важливими елементами є наявність, стан і результативність заходів, які застосовуються для протидії злочинності.

Аналізуючи співвідношення між "оперативно-розшуковою ситуацією" і "оперативною обстановкою", вчений зазначає, що поняття оперативно-розшукової ситуації відрізняється від оперативної обстановки тим, що воно характеризує конкретні обставини, які є типовими не для загальної оперативно-розшукової діяльності, а лише для діяльності певного оперативного працівника або особи, яка співпрацює на конфіденційних умовах. З цієї точки зору, А.Ю. Шумілов пропонує розглядати оперативно-розшукову ситуацію як аспект оперативної обстановки на рівні практичної діяльності окремих працівників оперативних підрозділів.

Важливо підкреслити, що оперативна обстановка представляє собою зовнішнє незалежне середовище, тоді як ситуація завжди обумовлена конкретним суб'єктом (це завжди "чиясь" ситуація). Крім того, середовищу властиві стійкість і тривалість, в той час як ситуація, як правило, є тимчасовою.

Звісно, завершуючи обговорену тему, важливо пам'ятати, що поняття "оперативно-розшукової ситуації" та "оперативної обстановки" в теорії оперативно-розшукової діяльності можуть розглядатися різними науковцями з різних підходів. Оперативна обстановка описує загальні умови, впливаючи на діяльність оперативних підрозділів, під час якої вони працюють. З іншого боку, оперативно-розшукова ситуація вказує на конкретні обставини, які

стосуються діяльності певного оперативного працівника або особи, що співпрацює на конфіденційних засадах. Ця різниця визначається суб'єктивністю та тривалістю понять. Варто розуміти, що ретельне розглядання цих термінів є важливим для розуміння та оптимізації оперативно-розшукової діяльності.

Висновуючи нашу обговорену тему, варто підкреслити деякі ключові моменти: В сфері теорії оперативно-розшукової діяльності існують різні підходи до розуміння та визначення понять "оперативно-розшукова ситуація" та "оперативна обстановка". "Оперативна обстановка визначає загальні умови та середовище, в якому працюють оперативні підрозділи, тоді як оперативно-розшукова ситуація вказує на конкретні обставини, що стосуються оперативного працівника або особи, що співпрацює на конфіденційних засадах. Оперативна обстановка може бути позасуб'єктною, стійкою та тривалою, тоді як оперативно-розшукова ситуація завжди є суб'єктною та короткочасною. Ретельне розуміння і розрізнення цих понять є важливим для ефективної оперативно-розшукової діяльності та підвищення безпеки суспільства.

Наприкінці слід відзначити, що детальне дослідження цих понять сприяє як науковому розвитку, так і практичній роботі правоохоронних органів. Розглянуті нами питання носять дискусійний характер та потребують обговорення з метою їх подальшого вдосконалення в практичній діяльності щодо попередження, виявлення і припинення злочинів [22, с. 46].

Література:

1. Ситуаційна профілактика злочинності. Джошуа Д. Фрейліх і Грем Р. Ньюман Тема: Профілактика/Громадськість Дата онлайн-публікації політики: березень 2017 р.
2. Антонян Ю. М. Роль конкретної життєвої ситуації у скоєнні злочину. М: Акад. 2020. 71 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2013. 1440 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. / [уклад: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко]. Вид. 2-ге, випр. Київ: Аконт, 2017. т. 3. 864 с.
5. Філософський енциклопедичний словник. URL:<https://studfiles.net/preview/5129867/page:85> (дата звернення 06.11.2023).
6. Магнусон Д. Ситуаційний аналіз: емпіричні дослідження співвідношень виходів та ситуацій. Психологічний журнал. 2019. № 2. С. 29-33.
7. Кримінологія: підручник / за ред. В. Н. Кудрявцева, В. Є. Емінова. 2-ге вид., перераб. та дод. М.:Юрист, 2014. С. 261.
8. Логінова В. В. Поняття та значення слідчих ситуацій в методиці розслідування злочинів. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2010. №3. С. 278-283. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_3_40.pdf. (дата звернення 05.10.2023).
9. Белкин Р. С. Курс криміналістики: в 3 т. М.: Юрист, 2017. Т. 2. С. 135.

10. Герасимов І. Ф. Принципи побудова методики розкриття злочинів. Питання криміналістичної методології, тактики та методики розслідування. М., 2017. С. 82-83.
11. Гавло В. К. Про слідчу ситуацію та методику розслідування розкрадань, що здійснюються за участю посадових осіб. Питання криміналістичної методології, тактики, методики розслідування. М., 2017. С. 90-98.
12. Селіванов Н. Типові версії, слідчі ситуації та їх значення для розслідування. Соціальна законність. 2015. № 7. С. 52-54.
12. Образцов В. А., Танасевич В. Г. Поняття та криміналістичне значення слідчої ситуації. Радянська держава і право. 2019. № 8. С. 113-114.
13. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Є. Криміналістична характеристика злочинів: навч. допомога. Харків: Юрид. ін-т, 2015. 92 с.
14. Волчецкая Т. С. Криминалистическая ситуация: монография / под ред. Н. П. Яблокова. Калининград: Калинингр. ун-т, 2017. 248 с.
15. Хижняк Є. С. Типові слідчі ситуації при розслідуванні статей злочинів. Південноукраїнський правничий часопис. 2012. № 4. С. 197-199.
16. Весельський В. К. Слідча ситуація як категорія криміналістичної тактики. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2011. № 25. С. 193-199.
17. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992. № 2135-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. № 22. Ст. 303.
18. Оперативно-розшукова діяльність: підручник / за ред. Горяїнова, В. С. Овчинського, А. Ю. Шумилова. М.: ИНФРА-М, 2001. 794 с.
19. Кім Д. В. Класифікація криміналістичних ситуацій як різновид систематизації наукового знання. Вісник Томського державного університету. 2008. № 311. С. 109.
20. Шинкаренко І. Р. Моніторинг оперативної обстановки як чинник ефективності протидії злочинності. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. 2011. Вип. 3. С. 224-225.
21. Копилов Е. В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46.

Жук Аліна Вікторівна,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Гальцова Ольга Євгенівна,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-56-60](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-56-60)

ВИРІШЕННЯ ОПЕРАТИВНО-ТАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ШЛЯХОМ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ КОМБІНАЦІЙ

Zhuk Alina Viktorivna,
cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Galtsova Olga Evgenivna,
cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Kopylov Eduard Volodymyrovych
teacher of the department of operative and investigative activities
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

SOLUTION OF OPERATIONAL AND TACTICAL TASKS BY CARRYING OUT OPERATIONAL COMBINATIONS

Анотації.

Наукова стаття розглядає ефективність вирішення оперативно-тактичних завдань, що стоять перед кримінальними підрозділами Національної поліції України через використання оперативних комбінацій. Досліджено методи та прийоми, які застосовуються для досягнення успішних результатів у запобіганні та розслідуванні злочинів. Стаття аналізує роль та стратегії оперативних комбінацій у веденні боротьби зі злочинністю та забезпеченні громадської безпеки в Україні. Результати дослідження вказують на необхідність постійного вдосконалення тактики та спеціальної підготовки поліцейських для ефективного вирішення оперативних завдань.

Abstracts.

The scientific article examines the effectiveness of solving operational-tactical tasks facing the criminal units of the National Police of Ukraine through the use of operational combinations. The methods and techniques used to achieve successful results in crime prevention and investigation are studied. The article analyzes the role and strategies of operational combinations in fighting crime and ensuring public safety in Ukraine. The results of the study indicate the need for constant improvement of tactics and special training of police officers to effectively solve operational tasks.

Ключові слова: Оперативні комбінації, кримінальні підрозділи, Національна поліція України, оперативно-тактичні завдання.

Keywords: Operational combinations, criminal units, National Police of Ukraine, operational-tactical tasks.

Вирішення оперативно-тактичних завдань шляхом проведення оперативних комбінацій кримінальних підрозділів національної поліції України - це процес спеціальної роботи поліцейських з метою виявлення, припинення, а також розслідування злочинів. Оперативні комбінації - це важливий інструмент в роботі правоохоронців для боротьби зі злочинністю.

Ці комбінації включають в себе такі елементи, як отримання та аналіз інформації, залучення великої кількості поліцейських, обладнання спеціальних транспортних засобів та знарядь, проведення таємних операцій та спеціальних обшуків, а також співробітництво з іншими правоохоронними органами.

Мета цих дій - не лише припинення злочинів та затримання злочинців, але і збільшення рівня безпеки громадян та забезпечення суспільного порядку. Важливо відзначити, що такі дії здійснюються в рамках закону та з дотриманням прав і свобод громадян [1, с. 19-22].

Важливо зазначити, що робота кримінальних підрозділів національної поліції України включає в себе кілька ключових етапів:

1. **Збір інформації:** Оперативники збирають і аналізують різноманітну інформацію про можливі злочини, злочинців, їх зв'язки та способи діяльності.

2. **Планування:** На основі отриманої інформації формується стратегія та тактика операції, включаючи вибір методів та ресурсів, які будуть задіяні.

3. **Виконання операції:** Після планування розпочинається проведення операції, в яку може входити затримання підозрюваних, обшуки, конфіскація доказів тощо.

4. **Розслідування:** Після успішного завершення операції розпочинається розслідування справи, де збираються докази, ведеться допит свідків і учасників подій, щоб підготувати справу для подальшого судового розгляду.

5. **Судовий процес:** Отримана інформація та докази представляються перед судом, і суд вирішує справу відповідно до закону.

6. **Співробітництво:** Крім внутрішнього співробітництва між поліцейськими підрозділами, національна поліція України також співпрацює з іншими правоохоронними органами на різних рівнях, включаючи місцевий, національний і міжнародний рівні. Це допомагає обмінюватися інформацією та координувати дії для більш ефективного розкриття і розслідування злочинів.

7. **Запобігання злочинам:** Крім припинення злочинів і затримання злочинців, поліція також здійснює роботу з попередження злочинів. Це включає в себе проведення патрулювання, освіти громадськості та співпрацю з громадянами для зменшення злочинності.

8. **Важливість етики і законності:** Поліцейські повинні діяти відповідно до принципів етики і законності, дотримуючись прав і свобод громадян. Це є фундаментом правової держави та довіри громадян до правоохоронних органів.

9. **Спеціалізовані одиниці:** Національна поліція України має спеціалізовані одиниці, такі як Департамент боротьби з накозлочинністю, служба боротьби з організованою злочинністю, служба з контролю за економічною безпекою, які ведуть боротьбу з певними видами злочинів та порушеннями.

10. **Оперативна обстановка:** Робота поліції включає в себе постійне відстеження оперативної обстановки, оцінку загроз і вчасну реакцію на них. Це допомагає попереджувати можливі конфлікти і кризові ситуації.

11. **Взаємодія з громадськістю:** Громадяни грають важливу роль у роботі поліції, надаючи інформацію про злочини та сприяючи в розслідуванні. Поліцейські також проводять роботу зі зближення з громадськістю та підвищення довіри до правоохоронних органів.

12. **Стратегічне планування:** Національна поліція розробляє стратегічні плани та пріоритети для забезпечення безпеки нації на довгострокову перспективу.

Це включає в себе прогнозування можливих викликів і загроз, а також розробку стратегій їх подолання. Загалом, кримінальні підрозділи національної поліції України грають важливу роль у забезпеченні правопорядку та безпеки громадян. Ця робота вимагає високого рівня професіоналізму, ефективності та дотримання вимог закону для досягнення своїх цілей.

Важливим є те, що всі ці дії повинні відбуватися в межах закону, з дотриманням прав і свобод

громадян. Кримінальні підрозділи національної поліції відіграють ключову роль у забезпеченні громадської безпеки і боротьбі зі злочинністю в Україні [2].

Загалом, вирішення оперативно-тактичних завдань кримінальними підрозділами національної поліції України є складним і багатоетапним процесом, спрямованим на забезпечення безпеки та правопорядку в країні.

Оперативні комбінації в національній поліції України - це складні, плановані дії поліцейських для вирішення важливих завдань в боротьбі зі злочинністю та забезпечення безпеки громадян. Це може включати в себе використання різних методів та ресурсів для досягнення конкретних цілей.

Поліція може використовувати оперативні комбінації для:

1. **Затримання злочинців:** Поліція може спланувати та провести спеціальну операцію для затримання осіб, які підозрюються у вчиненні серйозних злочинів.

2. **Обшуки:** Проведення обшуків у певних місцях з метою знаходження доказів або цільових предметів, пов'язаних з злочинами.

3. **Контроль за особами:** Слідкування та збір інформації про підозрюваних або осіб, які можуть бути задіяні у злочини.

4. **Збір інформації:** Використання різних методів, таких як аналіз даних або спеціальних технічних засобів, для збору інформації про можливі загрози та діяльність злочинців.

5. **Запобігання злочинам:** Оперативні комбінації можуть бути спрямовані на запобігання можливим злочинам, виявлення можливих загроз та їх припинення перед вчиненням.

6. **Збір доказів:** Однією з основних мет оперативних комбінацій є збір доказів для підготовки справ до подальшого судового розгляду. Це може включати в себе фотографії, записи, свідчення свідків і багато іншого.

7. **Діяльність під прикриттям:** У деяких випадках поліціанти можуть використовувати прикриття, представляючи себе як інші особи або учасники злочинних груп, щоб отримати інформацію або провести розслідування.

8. **Спеціальні операції:** Іноді поліція може здійснювати спеціальні операції, такі як розкриття злочинних мереж або виявлення та розбір збройних банд. Ці операції можуть бути важкими і небезпечними, і вони вимагають великої обережності та підготовки.

9. **Захист громадян:** Оперативні комбінації також можуть використовуватися для захисту громадян в надзвичайних ситуаціях, таких як звільнення заручників або реагування на терористичні загрози.

Ці операції важливі для забезпечення безпеки громадян і викриття злочинців. Вони вимагають від поліцейських високої кваліфікації, координації та відповідальності, оскільки результати можуть впливати на безпеку всього суспільства. Комбінації вимагають обережного планування, спеціалізованого обладнання, командної роботи та зваженого

використання сил для досягнення успіху в вирішенні кримінальних справ і забезпеченні безпеки громадян [3].

Вирішення оперативно-тактичних завдань оперативними підрозділами поліції - це складний процес, під час якого спеціалізовані групи поліції вживають конкретних заходів для досягнення певних цілей в області забезпечення безпеки та правопорядку.

Це включає такі дії:

Затримання злочинців: Оперативні підрозділи можуть бути задіяні для затримання осіб, які підозрюються в скоєнні злочинів. Це може бути важливою операцією, особливо якщо існують підозри, що ці особи можуть бути небезпечними.

Спеціальні операції: Оперативні групи можуть виконувати спеціальні завдання, такі як обшуки, звільнення заручників або розкриття складних злочинних схем.

Виявлення та припинення злочинних дій: Поліцейські можуть працювати під прикриттям або використовувати різні методи та техніки, щоб виявити та припинити злочинну діяльність.

Збір інформації: Оперативці збирають інформацію, яка допомагає в розслідуванні злочинів та ідентифікації злочинців.

Реагування на надзвичайні ситуації: Поліцейські можуть брати участь у реагуванні на надзвичайні ситуації, такі як терористичні атаки або природні катастрофи.

Патрулювання і контроль: Оперативні підрозділи поліції можуть проводити патрулювання та забезпечувати контроль за об'єктами або певними територіями з метою запобігання злочинам та підтримки громадського порядку.

Взаємодія з іншими службами: В деяких ситуаціях поліцейські оперативні підрозділи взаємодіють з іншими службами, такими як швидка допомога, пожежники або рятувальні служби, для координації дій під час надзвичайних ситуацій [4].

Проведення слідства: Оперативці можуть бути включені в розслідування злочинів, збираючи докази та інформацію, яка допомагає встановити вину та привести винних до відповідальності.

Запобігання злочинам: Важливою частиною роботи оперативних підрозділів є запобігання можливим злочинам через активну присутність на вулицях, виявлення потенційних загроз та реагування на них.

Ці функції допомагають поліції забезпечувати безпеку громадян та зберігати громадський порядок. Вони вимагають від поліцейських високої готовності до дій та здатності працювати в різних ситуаціях для забезпечення правопорядку та захисту громадян [5].

Ці операції вимагають від поліцейських високої підготовки, координації і здатності працювати в стресових ситуаціях. Головна мета - забезпечити безпеку громадян та забезпечити дотримання закону.

Вирішення оперативно-тактичних завдань, пов'язаних із неповнолітніми, є однією з важливих

сфер роботи кримінальних підрозділів національної поліції України. Основна мета - забезпечити безпеку та захист прав неповнолітніх громадян.

Захист від насильства та зловживання: Поліцейські вживають заходів для виявлення випадків фізичного, психологічного або сексуального насильства над неповнолітніми. Їх метою є припинення цього насильства і притягнення винних до відповідальності.

Попередження злочинності: Оперативні комбінації можуть використовуватися для виявлення та припинення злочинів, в яких неповнолітні є потенційними жертвами або злочинцями.

Допомога сім'ям: Поліцейські можуть надавати підтримку та консультації сім'ям, де є проблеми з неповнолітніми, а також допомагати вирішувати конфлікти вдома.

Співпраця з іншими організаціями: Поліція співпрацює з іншими службами та громадськими організаціями, щоб забезпечити найкращий захист для неповнолітніх. Це може включати в себе роботу з соціальними службами, школами та іншими партнерами.

Профілактичні заходи: Поліція може проводити різноманітні профілактичні заходи та освітні кампанії для неповнолітніх з метою запобігання злочинам, зловживанню наркотиками та іншим проблемам.

Використання спеціалізованих методів: В деяких випадках, коли існують серйозні обставини, поліція може використовувати спеціалізовані методи дій, такі як психологічна або психіатрична експертиза, щоб оцінити стан неповнолітнього та розробити відповідні заходи.

Захист від експлуатації: Поліцейські можуть вживати заходів для запобігання експлуатації неповнолітніх, такої як торгівля людьми або дитяча проституція. Їхніми завданнями є виявлення потенційних жертв і припинення злочинних мереж, які використовують дітей.

Співпраця з психологами та соціальними працівниками: У разі потреби поліцейські можуть працювати разом із психологами та соціальними працівниками, щоб надати неповнолітнім психологічну або соціальну підтримку.

Судовий процес: У випадках, коли неповнолітні вчинили злочини, поліція забезпечує їхнє затримання та подальше супроводження у судовому процесі, забезпечуючи дотримання їхніх прав та інтересів. Захист неповнолітніх є однією з найважливіших функцій поліції, і вона вимагає спеціального підходу та пильного стеження за долею дітей у суспільстві. Всі ці заходи спрямовані на забезпечення безпеки, захисту прав та розвитку молодого покоління [6].

Ця діяльність є надзвичайно важливою для забезпечення безпеки та добробуту неповнолітніх громадян. Вона вимагає від поліцейських великої чутливості, професіоналізму та відповідальності, оскільки неповнолітні потребують особливого захисту і підтримки в суспільстві.

Робота кримінальних підрозділів Національної поліції України під наглядом прокурора в умовах

воєнного стану є особливо важливою, оскільки вона забезпечує дотримання закону та прав громадян навіть у найскладніших обставинах. Під таким наглядом проводяться наступні кроки:

1. **Забезпечення законності:** Прокурор має за завдання перевіряти всі дії поліції на відповідність закону. Це включає в себе високий ступінь контролю за проведенням операцій та діяльністю поліцейських.

2. **Судовий нагляд:** Прокурор відіграє ключову роль у підготовці та представленні справ до суду. Він перевіряє наявність доказів, правильність процедур та дотримання прав громадян під час розслідування.

3. **Захист прав громадян:** Прокурор стежить за тим, щоб під час проведення оперативних комбінацій із залученням поліції не порушувалися права громадян, включаючи право на особисту свободу і недоторканість.

4. **Контроль за застосуванням сили:** У випадках використання сили, прокурор перевіряє її законність і відповідність закону про порядок застосування сили поліцією.

5. **Співпраця зі судом:** Прокурор співпрацює з судом, надаючи необхідну інформацію та докази для вирішення справ відповідно до закону.

6. **Аналіз і контроль над діяльністю:** Прокурор має обов'язок аналізувати всі дії поліції, щоб переконатися в їхній законності та доцільності в умовах воєнного стану. Він також може вимагати додаткових розслідувань чи звітності щодо конкретних справ.

7. **Захист прав підозрюваних і обвинувачених:** Прокурор відіграє роль у забезпеченні справедливого судового процесу для всіх осіб, включаючи захист прав підозрюваних та обвинувачених. Він гарантує дотримання їхніх прав під час допиту, затримання та участі у судовому процесі.

8. **Координація з іншими органами:** Прокурор може сприяти координації дій поліції з іншими військовими та цивільними органами, щоб забезпечити ефективну відповідь на воєнну загрозу та злочини.

9. **Контроль за зброєю і матеріалами:** Умови воєнного стану можуть створювати додаткові виклики щодо контролю за зброєю та вибуховими матеріалами. Прокурор має сприяти забезпеченню безпечного та відповідного використання цих ресурсів.

Під наглядом прокурора робота поліції в умовах воєнного стану має бути чітко орієнтованою на забезпечення законності, правопорядку та захисту прав громадян, навіть у надзвичайних обставинах. Ця співпраця важлива для підтримання довіри суспільства та дотримання правопорядку в умовах кризи чи конфлікту [7, с. 46].

Суспільна діяльність органів поліції та прокуратури в умовах воєнного часу є складною та відповідальною, оскільки вона вимагає балансування між забезпеченням безпеки та дотриманням закону.

Прокурорський нагляд грає ключову роль у забезпеченні правопорядку та прав громадян під час конфліктних ситуацій і воєнного стану.

Отже, можна зробити висновок, що оперативні дії та діяльність поліцейських підрозділів Національної поліції України є невід'ємною складовою системи забезпечення безпеки і правопорядку в країні. Їх робота допомагає не лише виявляти та припиняти злочини, але й попереджувати можливі загрози, забезпечуючи мир і безпеку громадян. Ця місія вимагає від поліцейських високого рівня професіоналізму, відповідальності та етичної поведінки. Спільна робота з громадськістю, іншими службами та секторами суспільства є ключовою для досягнення цієї мети.

Відповідно до вимог закону та в інтересах справедливості, оперативні комбінації та дії є дієвими інструментами для забезпечення колективної безпеки і добробуту в державі.

Список використаних джерел:

1. Аброськін В. В. Оптимізація законодавчого регулювання виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19.02. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 19-22.

2. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 256 с.

3. Павленко С. О. (2021). Наукові підходи до розуміння поняття «оперативна комбінація» в теорії оперативно-розшукової діяльності. Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Юридичні науки, 32(71), С.76-82.

4. Капустник, В. В. (2020). Складові компоненти тактики проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують рішення прокурора. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Харків, 27.11. 2020).–Харків, 2020.–С. 124-126.

5. Севрук В. Г. (2021). Взаємодія оперативних підрозділів з іншими органами Національної поліції України під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. Випуск 19 Частина, С. 167.

6. Копилов Е. В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450. 2022. С. 34-36.

7. Копилов Е. В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46.

Дедушкевич Юлія Олегівна,
курсантка 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Ступак Анастасія Іванівна,
курсантка 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович

Науковий керівник
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-60-63](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-60-63)

ОБ'ЄКТИ ТА СУБ'ЄКТИ НС(Р)Д

Dedushkevich Yulia Olehivna,
cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs
Stupak Anastasia Ivanovna,
cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State
University of Internal Affairs
Kopylov Eduard Volodymyrovych
Supervisor
teacher of the department of operative and investigative activities
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

OBJECTS AND SUBJECTS OF THE NS(R)D

Анотація.

Спроба забезпечити справедливість та відповідність закону є фундаментальним завданням сучасного правосуддя. При розслідуванні злочинів і виявленні винних правоохоронні органи і слідчі у всьому світі використовують негласні слідчі розшукові дії (НС(Р)Д), які є необхідним інструментарієм у цій роботі. Однак, цей процес вимагає дотримання низки етичних, правових і соціальних норм. У даній статті ми розглянемо об'єкти та суб'єкти НС(Р)Д, а також їхню роль у сучасному правосудді. Об'єкти та суб'єкти негласних слідчих розшукових дій грають важливу роль у сучасному правосудді. Правильне та етичне використання цих інструментів допомагає виявляти інформацію та докази, необхідні для розкриття злочинів та забезпечення справедливості. Проте важливо пам'ятати, що це повинно відбуватися в рамках закону та з повагою до прав та свобод громадян. З початком відкритої збройної агресії та введенням воєнного стану на всій території України виникла необхідність додаткового регулювання проведення негласних слідчих розшукових дій (НС(Р)Д) в умовах особливого режиму. Однак існують нерозв'язані питання, пов'язані із практичною реалізацією механізму проведення НС(Р)Д. Отже, проведення НС(Р)Д в умовах воєнного стану вимагає ретельного збору доказів та інформації, необхідної для ідентифікації осіб та об'єктів, які можуть бути причетні до злочину.

Abstract.

The attempt to ensure justice and adherence to the law is a fundamental task of modern jurisprudence. In the investigation of crimes and the identification of perpetrators, law enforcement agencies and investigators worldwide employ covert investigative measures, known as Covert Investigative Techniques (CIT), as an essential tool in their work. However, this process requires compliance with a set of ethical, legal, and social norms. In this article, we will examine the objects and subjects of CIT, as well as their roles in contemporary jurisprudence. Objects and subjects of covert investigative techniques play a crucial role in modern jurisprudence. The proper and ethical use of these tools helps uncover information and evidence necessary for solving crimes and ensuring justice. However, it is essential to remember that this should take place within the bounds of the law and with respect for the rights and freedoms of citizens. With the onset of open armed aggression and the declaration of a state of war across the entire territory of Ukraine, the need for additional regulation of covert investigative techniques (CIT) in the context of a special regime has emerged. Nevertheless, there remain unresolved issues related to the practical implementation of the CIT mechanism. Therefore, conducting CIT in a state of war requires a meticulous collection of evidence and information necessary for the identification of individuals and objects potentially involved in criminal activities.

Ключові слова: особливий режим, досудове розслідування, негласні слідчі (розшукові) дії, вихідні дані, оцінка.

Keywords: special regime, pre-trial investigation, undercover investigative (detective) actions, initial data, evaluation.

Фактично, основною метою негласних слідчих (розшукових) дій (НС(Р)Д) є збір доказів у справах про кримінальні правопорушення. Можна стверджувати, що правоохоронні органи змушені досягати цих цілей в невідомих умовах, використовуючи при цьому спеціальний "інструментарій", а саме НС(Р)Д, який розроблено з урахуванням виконання їх завдань [1].

Об'єкти НС(Р)Д включають в себе всі елементи, які можуть бути предметом розслідування та дослідження правоохоронцями під час проведення слідчих розшукових дій. Основними об'єктами НС(Р)Д є:

1. Докази є одним з основних об'єктів НС(Р)Д. Це може бути фізичні матеріали, свідчення свідків, електронні записи, фотографії та інші докази, які вказують на вчинення злочину. Збір і збереження доказів є критичним завданням при розслідуванні злочинів.

2. Підозрювані та обвинувачені особи також є об'єктами НС(Р)Д. Правоохоронці використовують різні методи та техніки, щоб зібрати інформацію про їхню участь у злочинах та їхню вину. Однак це повинно відбуватися в рамках закону та з дотриманням прав людини.

3. Місце події або місце вчинення злочину є важливим об'єктом НС(Р)Д. Правоохоронці збирають докази на місці події, проводять експертизу та реконструкцію, щоб встановити обставини злочину.

4. Свідки, які можуть надати інформацію про злочин чи осіб, які його вчинили, також є об'єктом НС(Р)Д. Правоохоронці ведуть допити та опитування свідків, щоб зібрати необхідну інформацію.

Суб'єкти негласних слідчих (розшукових) дій - це особи або органи, які здійснюють негласні слідчі розшукові дії. Серед них можуть бути такі суб'єкти:

1. Правоохоронні органи, такі як поліція, державні служби безпеки та спеціальні підрозділи, мають повноваження здійснювати НС(Р)Д в рамках своїх функцій. Вони відповідають за збір доказів та розслідування злочинів.

2. Приватні детективи та агенти можуть бути наймані для проведення негласних розшукових дій в цілях збору інформації. Однак вони також повинні дотримуватися закону та правил етики.

3. Експерти, такі як балістичні, генетичні чи комп'ютерні експерти, можуть бути задіяні для аналізу доказів та надання фахових висновків у розслідуванні.

4. Адвокати, які захищають права обвинувачених, також можуть здійснювати негласні слідчі розшукові дії у рамках своєї професійної діяльності. Наприклад, вони можуть проводити додатковий розшук доказів або здійснювати дослідження для підготовки до судового процесу.

Виникає певна юридична колізія у визначенні кола суб'єктів, які мають право ініціювати клопотання перед слідчим суддею щодо проведення негласних слідчих розшукових дій. Згідно з частиною 3 статті 246 Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) [1], рішення про проведення таких дій приймає слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, яке погоджується з прокурором [2, с.22].

В той же час, згідно із статтею 8 Закону "Про оперативно-розшукову діяльність" (далі - Закон "Про ОРД"), проведення негласних розшукових дій, таких як негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, а також установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу та інше, здійснюється на підставі ухвали слідчого судді. Ця ухвала приймається на основі клопотання керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, яке попередньо погоджується з прокурором [3, с.66].

Отже, Кримінальний процесуальний кодекс визнає слідчого і прокурора суб'єктами, які мають право ініціювати клопотання щодо проведення негласних слідчих розшукових дій. У той час як Закон "Про оперативно-розшукову діяльність" додає до цього переліку також керівника оперативного підрозділу або його заступника, які можуть подати відповідне клопотання після попереднього узгодження його з відповідним прокурором. З урахуванням вищесказаного можна висунути припущення про наявність конфлікту між рівносильними нормами різних законодавчих актів - Кримінального процесуального кодексу та Закону "Про оперативно-розшукову діяльність". Цей конфлікт виник через введення в дію нового КПК України, що вимагало внесення відповідних змін до Закону "Про ОРД".

Отже, ці положення можуть бути застосовані одночасно, і це суперечність потребує вирішення на рівні законодавства. В сучасному процесі удосконалення Кримінального процесуального кодексу України важливою є проблема гармонізації кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства на законодавчому, організаційному та прикладному рівнях [4].

Один із аспектів, який вимагає ретельного розгляду, це визначення осіб, наприклад, військовослужбовців рф, які можуть бути піддані кримінальній відповідальності згідно із Кримінальним кодексом України. У цьому контексті важливо розрізняти ситуації, коли їхні дії можуть бути класифіковані як кримінальні злочини, від ситуацій, коли вони беруть участь у бойових діях, які не обов'язково підпадають під кримінальну

відповідальність. Ця різниця обумовлює необхідність використання додаткових юридичних документів, окрім Кримінального кодексу та Кримінального процесуального кодексу України.

Додатково, слід розглянути можливі обмеження та поправки до нормативних актів, які регулюють проведення негласних слідчих розшукових дій в спеціальних умовах. Важливо розглянути необхідність адаптації цих нормативних актів до змін у ситуації, що виникають під час проведення розслідувань. Якщо нові інструменти не є наявними, то необхідно розглянути можливості удосконалення та оптимізації існуючої методики використання доступних інструментів. Це може включати аналіз ситуації, що склалася, з урахуванням нових факторів та умов, що виникають під час розслідування [5].

Особи, які стають об'єктами негласних слідчих розшукових дій (НС(Р)Д), можуть бути класифіковані за різними параметрами, що включають такі основні категорії:

1. **Суб'єктний параметр:** Ця категорія оцінює особу за характером її діяльності, можливістю вчиняти злочини та іншими соціально-кримінологічними характеристиками, які можуть вказувати на її можливу участь у вчиненні злочину.

2. **Об'єктний параметр:** Визначення особи на підставі її місцезнаходження, наприклад, за місцем розташування радіообладнання або інших об'єктів.

3. **Рольовий параметр:** Оцінка особи на основі функцій чи ролей, які вона виконує, наприклад, у окупаційній адміністрації або інших групах.

4. **Тактичний параметр:** Визначення особи з урахуванням її можливості бути об'єктом певних НС(Р)Д в певних ситуаціях.

5. **Кваліфікаційний параметр:** Можливість оцінити дії особи і визначити, чи можуть вони бути класифіковані як порушення певних статей Кримінального кодексу [6].

Враховуючи ці категорії та відповідні критерії, можна попередньо визначити, які НС(Р)Д є найбільш доцільними для використання у конкретних ситуаціях. Це може включати застосування різних методів, таких як радіо-відео-контроль, перехоплення інформації з електронних комунікаційних мереж, визначення місцезнаходження радіообладнання та спостереження за особою в публічно доступних місцях.

Для прийняття рішення щодо необхідності та можливості проведення НС(Р)Д стосовно конкретної особи, потрібно враховувати наступні аспекти. Здобуття фактичних даних про вчинення злочину: Необхідно мати наявність об'єктивних даних та доказів, які дозволяють вважати, що саме ця особа брала участь у вчиненні злочину.

Здобуття фактичних даних для ідентифікації особи та інших об'єктів НС(Р)Д: Окрім ідентифікації особи, важливо також здобути інформацію, яка дозволить ідентифікувати не лише саму особу, але й інші об'єкти НС(Р)Д, які пов'язані із цією особою. Це може включати зняття інформації з

об'єктів, що належать цій особі і можуть бути пов'язані із скоєним злочином.

Отже, проведення НС(Р)Д в умовах воєнного стану вимагає ретельного збору доказів та інформації, необхідної для ідентифікації осіб та об'єктів, які можуть бути вовласні до злочину [7].

Проблемою є неможливість ідентифікувати особу перед проведенням негласних слідчих розшукових дій (НС(Р)Д). На практиці для отримання дозволу на проведення таких дій необхідно надати певну інформацію, проте рішення щодо видання дозволу, зазвичай, залежить від суб'єктивних оцінок керівника органу прокуратури. Інструкції зазвичай вказують, що цю інформацію можна отримати з наступних джерел:

1. **Показання інших осіб:** Перекази інших осіб, таких як потерпілі, свідки, або підозрювані, можуть стати джерелом інформації, яка допоможе ідентифікувати особу.

2. **Матеріали оперативно-розшукових справ:** Документи та матеріали, зібрані в процесі оперативно-розшукових заходів, можуть містити інформацію про особу, яку слід ідентифікувати.

3. **Відомості в речах і документах:** Одержання інформації з речей, документів або інших джерел, які надходять в рамках кримінального процесу, також може бути використано для ідентифікації особи [8].

Таким чином, в умовах воєнного стану прокурорський нагляд є видом державної діяльності, що здійснюється від імені держави, включаючи органи місцевого самоврядування. Взагалі прокурорський нагляд є однією з гарантій кримінального процесу, що сприяє забезпеченню дотримання законності органами досудового слідства та відновлення порушених прав громадян [9].

В умовах воєнного стану прокурорський нагляд за підрозділами, які здійснюють ОРД має важливе значення, діє в інтересах держави та направлений на забезпечення конституційних прав і свобод громадян [10, ст.45].

Отже, існують можливості отримати необхідну інформацію з негласних джерел без необхідності проводити легалізацію цих джерел перед прийняттям рішення щодо проведення окремих НС(Р)Д. Такий підхід передбачає використання доступних джерел інформації для підготовки та планування негласних слідчих дій.

У зв'язку із ситуацією, коли перед проведенням негласних слідчих розшукових дій (НС(Р)Д) неможливо отримати інформацію про конкретну особу, пропонується внести зміни до Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, пропонується переглянути пункт 2 статті 248 КПК України [1] (Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії) з метою дозволити подачу клопотання до суду, яке не містить конкретних відомостей про особу, відносно якої планується провести негласну слідчу (розшукову) дію. Ця зміна передбачає таку формулювання:

"У клопотанні зазначаються: ... клопотання до суду може містити знеособлену інформацію про

особу, відносно якої подається клопотання щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії у невідкладних випадках, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України."

Ці зміни дозволять проводити НС(Р)Д стосовно осіб, ідентифікацію яких неможливо здійснити перед винесенням рішення про проведення таких дій. Це сприятиме швидкому та ефективному проведенню НС(Р)Д в умовах воєнного стану та інших невідкладних ситуацій.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України [11, ст. 48].

Зважаючи на вищевикладене, можна прийти до висновку, що норми процесуального законодавства України, що регулюють питання негласних слідчих (розшукових) дій, потребують постійного вдосконалення і розширення. Це необхідно для забезпечення ефективності та законності проведення таких дій. Процес удосконалення законодавства повинен враховувати зміни у суспільстві, нові технології та виклики, з якими стикаються правоохоронні органи. Лише такий підхід дозволить зберегти баланс між забезпеченням національної безпеки і захистом прав та свобод громадян, що є основою справедливого та законного судочинства.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 24 лютого 2016 року: Офіц. текст. – К.: Алерта, 2016. – 290 с.

2. Іваненко І.В. Негласні слідчі розшукові дії: окремі аспекти застосування//Слово національної школи суддів України. – 2013 - №3. – с.66.

3. Про оперативно-розшукову діяльність. Верховна Рада України; Закон від 18.02. 1992 № 2135-XII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення 13.10.2023).

4. Хоменко, І. В. «Оцінка вихідних даних під час проведення негласних слідчих (розшукових)

дій в умовах особливого режиму досудового розслідування" Вісник ЛТЕУ. Юридичні науки 12 (2022): 50-56.

5. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: навчально-методичний посібник /Кудінов С.С., Шехавцов Р.М., Гриненко О.М. – 2-ге вид. – Х.: «Оберіг», 2015. – 424 с.

6. Ніколаюк С.І. Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. 8 листопада 2012 р. м. Київ.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 33-36.

7. Коваль А.А. Підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій як необхідна умова законності їх провадження //Правові новели. 2018. № 5 С.147-153.

8. Казарян І. С. (2023). Особливості підстав проведення негласних слідчих (розшукових) дій (Doctoral dissertation, Одеса: ОДУВС). URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dbce07c1-b79a-4e47-8b16-7bea4176a7bd/content> (дата звернення 14.10.2023).

9. Копилов Е.В. Деякі аспекти здійснення прокурорського нагляду за проведенням оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції України в умовах воєнного стану. Colloquium-journal № 17 (176) 2023. С. 33-37.

10. Копилов Е.В. Щодо питання значення прокурорського нагляду за здійсненням оперативно-розшукової діяльності підрозділами національної поліції України в умовах воєнного стану. «Colloquium-journal» № 10 (169) 2023. С. 43-46.

11. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

Дерезенко Анастасія Віталіївна,

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Іванова Аліна Максимівна,

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

Науковий керівник

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-64-68](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-64-68)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРШЕННЯ

Derezenko Anastasia Vitaliyivna,

cadet of the 3rd year of the FPFKP

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Ivanova Alina Maksimivna,

cadet of the 3rd year of the FPFKP

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Kopylov Eduard Volodymyrovych

Supervisor

teacher of the department of operative and investigative activities

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

SEPARATE ISSUES OF ILLEGAL WEAPONS CIRCULATION IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW: PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM

Анотація.

У статті досліджені питання незаконного обігу зброї в умовах воєнного стану. Обіг вогнепальної зброї та належний контроль над нею залишається важливим та складним завданням для органів Національної поліції, оскільки вона відповідає за дотримання правил її обліку та обігу в державі відповідно до вимог чинного законодавства. Важливим кроком є впровадження процедури часткової легалізації вогнепальної зброї. Єдиний реєстр зброї може стати не лише базою даних для обліку зброї, придбаної громадянами, але й ефективним інструментом в руках органів Національної поліції щодо регулювання питань контролю її походження, зберігання, використання та утилізації.

Abstract.

The article examines the issue of illegal arms circulation under martial law. Circulation of firearms and proper control over them remains an important and difficult task for the National Police, as it is responsible for compliance with the rules of its registration and circulation in the state in accordance with the requirements of current legislation. An important step is the implementation of the procedure for the partial legalization of firearms. The unified registry of weapons can become not only a database for accounting for weapons purchased by citizens, but also an effective tool in the hands of the National Police authorities to regulate issues of control of their origin, storage, use and disposal.

Ключові слова: обіг, зброя, війна, поліція, дозволи, реєстр

Keywords: circulation, weapons, war, police, permits, register

Тема незаконного обігу зброї є надзвичайно актуальною і критично важливою, оскільки вона несе певні загрози національній безпеці та національним інтересам держави. Протиправний обіг зброї призводить до збільшення рівня злочинності, терористичних актів, грабежів, насильства тощо. Ця проблема має вплив на три рівні: особистий, соціальний та державний. На особистому рівні, незаконний обіг зброї створює загрозу для кожного громадянина, оскільки навіть в повсякденному житті люди можуть опинитися у вибуховій ситуації без своєї вини, стаючи заручниками обставин. На соціальному рівні, ця проблема впливає на суспільство в цілому, провокуючи конфлікти, руйнуючи

стабільність та заважаючи розвитку. На державному рівні, незаконний обіг зброї може загрожувати державному суверенітету і територіальній цілісності, рівняючи шлях до загострення геополітичних конфліктів [4, с. 35].

Після повномасштабного вторгнення Росії на територію України вищевказана тема набула більшого значення через декілька ключових факторів. По-перше, з'явилися нові шляхи придбання, перевезення зброї, бойових припасів та вибухових речовин на території України. По-друге, зросла загроза особистій безпеці громадян, оскільки дії чинного законодавства щодо цивільного захисту населення

стали менш ефективними, що в подальшому викликало погіршення соціально-психологічного клімату в державі. По-третє, збільшилася потреба в особистому захисті, що призвело до зростання випадків незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами.

Починаючи з 2014 року, коли стало відомо про порушення територіальної цілісності України шляхом збройного вторгнення Росії, і до сьогодні, а навіть після завершення війни, проблема обігу вогнепальної зброї та належного контролю над нею залишається критично важливою [1, с. 440]. Особливо важливе питання обігу вогнепальної зброї стало складним завданням для Національної поліції, яка з одного боку надає адміністративні послуги, такі як видача дозволів на зберігання, перевезення та використання вогнепальної зброї, і з іншого боку відповідає за контроль за дотриманням правил обігу цієї зброї в Україні.

Слід враховувати, що наслідки російського вторгнення та анексії Криму, а також тимчасового захоплення частин Луганської та Донецької областей, призвели до неконтрольованого поширення різних видів зброї та боєприпасів, що вплинуло на нелегальний обіг цієї зброї серед цивільного населення. Це створило серйозні ризики, включаючи неконтрольоване використання та детонацію зброї, що спричинило загибель людей [3, с. 306].

З огляду на недавнє, існує загроза подальшого збільшення незаконного обігу зброї, що має негативні наслідки. Рівень контролю за обігом зброї в українських військових частинах значно посилюється, боєздатність Української армії зросла, військовослужбовці стали більш відповідальними, рівень обізнаності щодо безпечного обігу зброї підвищився.

У той же час, нові виклики пов'язані з наданням можливості громадянам України володіти певними видами вогнепальної зброї для захисту свого життя та здоров'я вимагають ретельного розгляду та встановлення відповідних правил та дозволів, адже наразі важливо забезпечити безпеку громадян і зберегти національну цілісність в державі.

Попри значну кількість вогнепальної зброї, ситуація з її обігом в Україні лишається нерегульованою законодавчими актами у повному обсязі. Усі питання, пов'язані з цивільною зброєю, вирішуються виключно через підзаконні нормативні акти Міністерства внутрішніх справ України. Крім того, в Україні не діє єдиний державний реєстр власників зброї, відсутня чітка класифікація сучасної цивільної вогнепальної зброї.

Відсутність узгодженої термінології та класифікації веде до розбіжностей та можливості різного трактування правил. Це також створює сприятливі умови для поширення корупції в цій сфері [2].

Ринок нелегальної зброї в Україні завжди існував, і початок бойових дій в 2014 році значно посилював його масштаби. В наші дні дуже легко придбати нелегальну зброю в Україні. Доволі цікавими

у цьому контексті видаються нещодавні зміни до ч. 3 ст. 263 КК України, або поставити її на облік [5].

Це р вихід із ситуації, адже з'являється чітка можливість «прив'язати» конкретну одиницю зброї до визначеної особи, яка відтепер відповідатиме за кожен постріл з неї. Іншими словами, вкрай необхідно легалізувати абсолютно всю наявну на руках населення зброю. Без цього неможливо контролювати її походження, зберігання, використання та утилізацію. Контроль за зброєю обов'язково має бути. Важливо створити єдиний державний реєстр власників зброї та упорядкувати всі аспекти контролю за обігом зброї, щоб гарантувати її походження, безпеку зберігання, використання.

Удосконалення контролю за дотриманням умов та правил зберігання, перевезення та використання мисливської зброї є дуже важливим завданням в цьому напрямку діяльності. Перевірки мають бути відповідальними та ефективними. Важливим кроком є впровадження процедури часткової легалізації вогнепальної зброї. Єдиний реєстр зброї може стати не лише базою даних для обліку зброї, придбаної громадянами, але й ефективним інструментом для впровадження електронного обміну інформацією та документообігом.

Проте, дійсно, належна безпека та конфіденційність є важливими аспектами у використанні Єдиного реєстру зброї. Реєстр повинен бути належно захищений від кібератак та інших загроз, з метою запобігання несанкціонованого доступу. Важливо уникати розповсюдження особистих даних власників зброї. Таким чином, контроль за обігом та використанням зброї, а також ефективна ліквідація та вилучення зброї після закінчення її потреби або в разі порушення законодавства, стають важливими завданнями. Незаконний обіг зброї є серйозною загрозою для національної безпеки, і з огляду на сучасну геополітичну обстановку, ця проблема стає ще більш загостреною.

Як підсумок зазначимо, що перехід до спрощеної системи надання дозволу на володіння вогнепальною зброєю повинен здійснюватися послідовно та базуватися на таких засадах:

1. Забезпечення легального обігу вогнепальної зброї та жорсткого контролю за її реалізацією в спеціалізованих ліцензованих закладах торгівлі.
2. Створення єдиного реєстру вогнепальної зброї для ефективного контролю та обліку.
3. Максимальна ідентифікація власників такої зброї для підвищення безпеки та відповідальності.
4. Виключення формальних процедур отримання дозволу на зброю, замість цього надання можливості для навчання власників зброї та видання відповідних документів, які підтверджують їхні знання та вміння.
5. Належний, а не формальний контроль за умовами зберігання вогнепальної зброї, щоб забезпечити безпеку та запобігти несанкціонованому доступу до неї.
6. Запровадження процедур зупинення та позбавлення дозволу на зброю в разі порушень або недотримання правил.

7. Підвищення рівня культури користування вогнепальною зброєю шляхом надання навчальних можливостей та видання відповідних документів, які підтверджують високий рівень знань та вмінь користувачів.

Ці заходи допоможуть створити більш ефективну та безпечну систему контролю за обігом вогнепальної зброї.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посилили саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів із використанням вогнепальної зброї, пов'язаної з її незаконним обігом у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [6].

Література:

1. Хвостовцов С. Поняття та сутність обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: адміністративно-правовий аспект. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4 (123). С. 439-444.

2. Балик Д. Легалізація зброї в Україні: за і проти. URL: <http://iac.org.ua/legalizatsiyazbroyi-v-ukrayini-za-i-proti/> (дата звернення 09.11.2023).

3. Кучер В. М. Деякі фактори детермінації незаконного обігу зброї в Україні. Кримінологічна теорія та практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : матеріали міжвуз. наук.-практ. круглого столу (Київ, 21 квіт. 2018 р.). Київ, 2018. С. 305–307.

4. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450. 2022. С. 34-36.

5. Драп'ятий Б.Є. Законодавче врегулювання обігу цивільної вогнепальної зброї в Україні: за крок до історичної події Україна. Голос України. № 217 (7967). 25 жовтня 2022 року. URL: <http://www.golos.com.ua/article/354081> (дата звернення 09.11.2023).

6. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

Іванченко А.О.,
студентка 3 курсу ННІПО
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)
Малихіна А.Р.,
студентка 3 курсу ННІПО
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)
Моїсеєнко Д.М.,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін ННІПО
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-67-70](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-67-70)

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ТА НАСЛІДКИ ПРОПУСКУ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Ivanchenko A.O.,
3rd year student of NNIPIO
(Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)
Malikhina A.R.,
3rd year student of NNIPIO
(Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)
Moiseyenko D.M.,
Associate Professor of the Department of Civil Law
NNIPIO discipline
(Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)

PECULIARITIES OF THE COURSE AND CONSEQUENCES OF MISSING PROCEDURAL TERMS DURING THE PANDEMIC AND MARTIAL LAW

Анотація.

Ця наукова стаття розглядає перебіг та наслідки пропуску процесуальних строків у цивільному процесі в умовах пандемії та воєнного стану. Дослідження спрямоване на ретельний аналіз особливостей перебігу та наслідків пропуску процесуальних строків під час пандемії та воєнного стану.

З моменту початку пандемії COVID-19 та введення воєнного стану в Україні, правова система та судовий процес зазнали суттєвих змін. Дослідження визначає вплив цих обставин на дотримання судових строків, включаючи припинення, призупинення, продовження та їх юридичні наслідки. Обставини зазначених кризових ситуацій справили неабиякий вплив на дотримання процесуальних строків в цивільних справах.

В статті розглядаються наслідки пропуску процесуальних строків під час пандемії та воєнного стану, а також висвітлюються проблеми, пов'язані з правами сторін у судовому процесі, забезпеченням справедливості та виконанням судових рішень.

Також в статті розглядається можливість застосування технологій, таких як відеоконференції та електронні платформи, для забезпечення безперервного судочинства під час незвичайних обставин.

Наукова стаття висвітлює проблему впливу пандемії та воєнного стану на цивільний процес і розглядає можливі шляхи подолання цієї проблеми в правовій системі, досліджує важливі аспекти, які виникають у сфері цивільного процесу під час пандемії та воєнного стану.

Abstract.

This scientific article considers a topical issue to date, namely the course and consequences of missing procedural deadlines in the civil process in a pandemic and martial law. The study aims to carefully analyze the peculiarities of the course and the consequences of skipping procedural deadlines during a pandemic and martial law.

Since the beginning of the COVID-19 pandemic and the introduction of a state of war in Ukraine, the legal system and the trial have undergone significant changes. The study determines the impact of these circumstances on the observance of court deadlines, including termination, suspension, extension and their legal consequences. The circumstances of these crises have had a significant impact on the observance of procedural deadlines in civil cases.

The article discusses the consequences of missing procedural deadlines during a pandemic and martial law, as well as issues related to the rights of the parties in court proceedings, ensuring justice and enforcing court decisions.

The article also discusses the use of technologies, such as videoconferencing and electronic platforms, to ensure continuous litigation in emergencies.

The scientific article highlights the problem of the impact of the pandemic and martial law on the civil process and considers possible ways to overcome this problem in the legal system, explores important aspects, arising in the field of civil process during a pandemic and martial law.

Ключові слова: процесуальні строки, пандемія, воєнний стан, пропуск строків, продовження строків.
Keywords: procedural deadlines, pandemic, martial law, time allowed, extension.

Вступ. Процесуальні строки є важливим елементом судового процесу, оскільки вони забезпечують його ефективність та своєчасність. Пропуск процесуальних строків може призвести до негативних наслідків для учасників процесу, таких як відмова у позові, закриття провадження, втрата права на оскарження тощо.

Пандемія та воєнний стан, що стрясли Україну, спричинили низку труднощів для учасників судового процесу, що призвело до збільшення кількості випадків пропуску процесуальних строків.

У статті розглядаються особливості перебігу та наслідки пропуску процесуальних строків під час пандемії та воєнного стану, а також проаналізовано правові норми, котрі регулюють питання перебігу процесуальних строків у цей період.

Питання особливостей перебігу та наслідків пропуску процесуальних строків аналізували С. Нестерчук, Л. Данилець, О. Бортнік, А. Гончарук, О. Драган, О. Чайка, О. Щербанюк, В. Чернега, С. Короед, В. Логойда, Л. Корнілова, І. Татулич, Н. Горячкіна, Н. Горелова, Р. Песцов та ін.

Завдання статті полягає в аналізі впливу пандемії та воєнного стану на судовий процес і правову систему, зокрема на перебіг судових процедур та наслідки пропуску процесуальних строків. У зв'язку зі значущими змінами у роботі судів та адвокатських об'єднань під час надзвичайних ситуацій, важливим є визначення, яким чином зазначені обставини вплинули на громадян та суб'єктів у сфері права.

Дослідження впливу пандемії та воєнного стану на правову систему стало актуальним через на сьогодні надзвичайну ситуацію. Пандемія та воєнний стан потребують гнучких підходів до правосуддя та адаптації до обставин, що виникли. В таких надзвичайних ситуаціях як пандемія і воєнний стан може знадобитися створення нових нормативних актів, які врегулюватимуть питання пропущених строків та засобів їх поновлення.

Основними цілями нашого дослідження є насамперед аналіз наслідків пропуску процесуальних строків, розгляд ініціатив та спеціальних законодавчих заходів, що приймалися задля підтримки правосуддя, а також забезпечення прав громадян під час таких надзвичайних ситуацій як пандемія та воєнний стан. Одним з аспектів який підлягає нашому дослідженню є пропуск процесуальних строків у правових процедурах.

Об'єктом дослідження є аналіз впливу пандемії та воєнного стану на процеси здійснення юридичних процедур та строків у сфері правосуддя та судочинства. Визначення основних термінів і понять, пов'язаних із процесуальними строками та нормами у законодавстві під час пандемії та воєнного стану. Норми та законодавчі акти, котрі регулюють процеси з урахуванням пандемії та воєнного стану, а також ретельний аналіз законодавчих змін та спеціальних заходів, прийнятих у зв'язку з надзвичайними обставинами, що можуть вплинути на процесуальні строки. Аналіз можливих наслідків пропуску строків для сторін у справі, а також судової системи в цілому.

Предметом дослідження наукової статті є аналіз особливостей та наслідків пропуску процесуальних строків під час пандемії та воєнного стану, а також як пандемія та воєнний стан впливають на дотримання процесуальних строків та як це впливає на роботу судової системи та правоохоронних органів. Розгляд того, як ці фактори впливають на своєчасність розгляду справ, виконання встановлених законодавством строків і процедур, особливо в умовах надзвичайних обставин.

Крім того, в дослідженні ми докладно аналізуємо та оцінюємо можливі наслідки цих порушень для всіх сторін, включаючи їх права та інтереси, а також вплив на справедливість та ефективність судової системи в умовах пандемії та воєнного стану.

Результати дослідження. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав і обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення[1]. Це право є важливим для забезпечення належного здійснення судочинства та захисту прав і обов'язків учасників процесу.

Пандемія та воєнний стан можуть суттєво вплинути на перебіг процесуальних строків.

Звістка про поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, викликаной вірусом SARS-CoV-2, занепокоїла весь світ. За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, з кінця 2019 року понад 100 000 осіб заразилися зазначеним вірусом. Інфекція поширилася на всі континенти та в усіх країнах Європи, число заражених яких зростало щодня.

У зв'язку зі швидким поширенням вірусу та великою кількістю смертей, Всесвітня організація охорони здоров'я оголосила надзвичайний стан міжнародного рівня, включаючи Україну.

2 квітня 2020 року набрав чинності Закон України від 30 березня 2020 року № 540-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» (далі – Закон № 540-IX), яким розділ XII «Прикінцеві положення» ЦПК України доповнено пунктом 3 такого змісту: «Під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), строки, визначені статтями 49, 83, 84, 170, 178, 179, 180, 181, 185, 210, 222, 253, 275, 284, 325, 354, 357, 360, 371, 390, 393, 395, 398, 407, 424 цього Кодексу, а також інші процесуальні строки щодо зміни предмета або підстави позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог, подання доказів, вимога доказів, забезпечення доказів, а також строки звернення до суду, подання відзиву та відповіді на відзив, заперечення, пояснень третьої особи щодо позову або відзиву, залишення позовної заяви без руху, подання заяви про перегляд заочного рішення, повернення позовної заяви,

пред'явлення зустрічного позову, заяви про скасування судового наказу, розгляду справи, апеляційного оскарження, розгляду апеляційної скарги, касаційного оскарження, розгляду касаційної скарги, подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами продовжуються на строк дії такого карантину»[2].

Тому, з метою правильного застосування судами положень Закону № 540-IX, Касаційний цивільний суд Верховного суду надав методичну інформацію щодо продовження процесуальних строків під час дії карантину, в якому зазначив:

«У зв'язку з тим, що вчинення процесуальних дій та ухвалення судових рішень законодавцем поставлено в залежність від вчинення відповідних дій учасниками справи, наведене може призвести до того, що в ряді випадків суд не зможе розглянути справи, вирішити інше процесуальне питання чи ухвалити судові рішення, не порушивши права учасника справи» [2].

Згідно з ч. 3 Розділу XII Цивільного процесуального кодексу України «Під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), суд за заявою учасників справи та осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, інтереси та (або) обов'язки (у разі наявності у них права на вчинення відповідних процесуальних дій, передбачених цим Кодексом), поновлює процесуальні строки, встановлені нормами цього Кодексу, якщо визнає причини їх пропуску поважними і такими, що зумовлені обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном. Суд може поновити відповідний строк як до, так і після його закінчення.

Суд за заявою особи продовжує процесуальний строк, встановлений судом, якщо неможливість вчинення відповідної процесуальної дії у визначений строк зумовлена обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном.» [3].

Воєнний стан – це особлива правова система, котра вводиться в Україні або в окремих її регіонах у разі збройного нападу чи низку інших обставин, які створюють загрозу небезпеки для життя та здоров'я громадян, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканості, а також національним інтересам України.

Введення воєнного стану вносить суттєві зміни до багатьох сфер суспільного життя, у тому числі й правосуддя. Однією з таких змін є вплив воєнного стану на перебіг процесуальних строків у цивільному процесі.

Повномасштабна війна в Україні призвела до значних змін у судовій системі. З 24 лютого суди змінили режим роботи, призупинили розгляд справ у відкритих засіданнях, обмежили доступ до інформації про розгляд справ та Єдиного державного реєстру судових рішень.

Відповідно до ст. 256 Цивільного кодексу України поняття позовної давності являє собою строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу[4].

На початку дії правового режиму воєнного стану Рада суддів України у своїх рекомендаціях судам зазначила про необхідність по можливості відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів) та знімати їх з розгляду, зважати на те, що велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи через задіяння до функціонування критичної інфраструктури, вступ до лав Збройних сил України, територіальної оборони, добровольчих воєнних формувань та інших форм протидії збройній агресії проти України, або не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя.

З огляду на те, що в умовах воєнної агресії проти України особиста участь у судовому засіданні може бути небезпечною, в рекомендаціях Ради суддів України також зазначено, що якщо за об'єктивних обставин учасник провадження не може брати участь в судовому засіданні в режимі ВКЗ за допомогою технічних засобів, визначених КПК, як виняток допускати участь такого учасника в режимі ВКЗ за допомогою будь-яких інших технічних засобів, в тому числі і власних. [5].

Частиною другою статті 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» забороняється скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану[6].

Ця норма свідчить про те, що воєнний стан не впливає на перебіг процесуальних строків у цивільному процесі. Тобто, процесуальні строки, встановлені законом або судом, продовжують діяти в період дії воєнного стану, незалежно від того, коли вони були початі.

Такий підхід обумовлений тим, що право на справедливий суд є фундаментальним правом людини, яке гарантується Конституцією України та міжнародними правовими актами. Воєнний стан не може бути підставою для обмеження цього права.

Водночас, воєнний стан може бути поважною підставою для поновлення або продовження процесуальних строків.

В рекомендаціях Ради суддів України зауважено наступне: «Виважено підходити до питань, пов'язаних з поверненням різного роду процесуальних документів, залишення їх без руху, встановлення різного роду строків, по можливості продовжувати їх щонайменше до закінчення воєнного стану.» [5].

Зазначена рекомендація обумовлена тим, що воєнний стан створює особливі умови для здійснення правосуддя. Конкретні заходи, які можуть бути вжиті для реалізації цієї рекомендації, можуть бути різними, залежно від обставин. Насамперед, суд може продовжити строки для подання позовної заяви, клопотання, відповіді на позовну заяву тощо. Суд також може призупинити провадження у справі на певний строк.

У таких умовах повернення процесуальних документів, залишення їх без руху або встановлення коротких строків може ускладнити або унеможливити доступ до правосуддя. Тому Рада суддів Укра-

їни в своїх рекомендаціях зауважує на тому, що суддям та судам треба виважено підходити до цих питань та, по можливості, продовжувати строки.

Велика Палата Верховного Суду у справі про застосування санкцій висловила що до поважності причин пропуску строку звернення до суду.

Поважними причинами пропуску процесуального строку є ті, які унеможливають або ускладнюють можливість вчинення процесуальних дій у визначений законом строк, є об'єктивно непереборними, не залежать від волевиявлення особи, що звернулася з адміністративним позовом, пов'язані з дійсно істотними обставинами, перешкодами чи труднощами, що унеможливили своєчасне звернення до суду та підтвержені належними і допустимими доказами. Незнання про порушення своїх прав через байдужість або небажання дізнатися не є поважною причиною пропуску строку звернення до суду.

У постанові від 8 грудня 2022, по справі №990/102/22, про визнання протиправними та скасування указів, у позиції Великої Палати Верховного суду щодо карантину як поважної причини зауважено, що «поновлення пропущеного процесуального строку здійснюється судом, якщо такий пропуск чи неможливість вчинення відповідної процесуальної дії зумовлено саме обмеженнями, впровадженими у зв'язку з карантинном. Для поновлення строку недостатньо лише посилання на наявність таких обмежень. Необхідним є наведення конкретних обставин та надання скаргником відповідних доказів на підтвердження їх існування, а також доведення їх впливу на своєчасність реалізації ним своїх прав».

Стосовно воєнного стану як причини пропуску строків Велика Палата Верховного Суду зазначила, що введення на території України воєнного стану не зупинило перебіг процесуальних строків звернення до суду з позовами. Питання поновлення процесуального строку у випадку його пропуску з причин, пов'язаних із запровадженням воєнного стану в Україні, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням доводів, наведених у заяві про поновлення такого строку.

Сам по собі факт запровадження воєнного стану в Україні не є підставою для поновлення процесуального строку. Такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом установленого законом строку.

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду визначила, що в умовах воєнного стану до поважних причин пропуску строку звернення до суду можуть бути віднесені обставини, які виникли внаслідок воєнного стану та унеможливили або ускладнили своєчасне звернення до суду [7].

Висновки. Процесуальні строки в цивільному процесі є визначальними категоріями, які забезпечують своєчасне здійснення судочинства, гаранту-

ють права учасників процесу та сприяють ефективному захисту їх прав та інтересів. У період дії карантину та воєнного стану перебіг процесуальних строків зазнав істотних змін.

У період карантину перебіг процесуальних строків був призупинений на строк дії карантину. Ця норма була спрямована задля захисту прав учасників судового процесу, які не могли вчинити процесуальні дії через обмеження, впроваджені у зв'язку з карантинном.

У період воєнного стану перебіг процесуальних строків не зупинявся. Однак, у зв'язку з воєнними діями, учасники судового процесу могли не мати можливості вчинити процесуальні дії у встановлені строки. У таких випадках особа може звернутися до суду з клопотанням про поновлення процесуального строку.

Таким чином, наслідки пропуску процесуальних строків під час воєнного стану та карантину визначаються судом з урахуванням обставин конкретного випадку, з дотриманням принципу пропорційності та права на справедливий суд.

Список використаної літератури

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11, 14 та 15 та з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Методична інформація щодо спірних питань застосування законодавства про продовження процесуальних строків під час дії карантину. Сайт судової влади України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/928802/>
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Цивільний кодекс України. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Сайт ради суддів України. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 березня 2015 року №389- VIII. Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
7. Велика Палата ВС у справі про застосування санкцій висловила що до поважності причин пропуску строку звернення до суду. Судово-юридична газета. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/256944-bolshaya-palata-vs-po-delu-o-primenenii-sanktsiy-vyskazalas-ob-uvazhitelnosti-prichin-propuska-sroka-obrascheniya-v-sud-188ee0>

Карпов Р. В.,*здобувач вищої освіти навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)***Моїсеєнко Д. М.***кандидат юридичних наук,
доцент кафедри ЦПД**Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-71-75](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-71-75)**ДИЦІТАЛІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ****Karpov R. V.,***recipient of higher education of the Educational and Scientific Institute of Law and Innovative Education
(Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)***Moiseyenko D. M.***Doctor of Law,
associate professor of the CPD department
Educational and Scientific Institute of Law and Innovative Education
(Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)***DIGITALIZATION OF CIVIL JUDICIARY IN UKRAINE****Анотація.**

Метою даної статті є розгляд можливостей використання цифрових інструментів у цивільному судочинстві в Україні. Стаття пропонує аналіз сучасних викликів, для доступу до судової системи та шляхи удосконалення технологій для забезпечення ефективного та швидкого судочинства. Крім того, дана стаття має за мету спонукати до обговорення та прийняття заходів, спрямованих на вдосконалення цивільного судочинства за допомогою цифровізації в умовах військового стану, з метою забезпечення повного доступу до правосуддя для українських громадян.

У статті проаналізовано поточний стан діджиталізації у цивільному судочинстві, виявлено переваги та недоліки використання цифрових технологій у судових процесах, висвітлено ключові аспекти впровадження цифрових інструментів у цивільному судочинстві, а також надано рекомендації щодо оптимального використання технологій з метою покращення ефективності та справедливості в судових процесах.

Визначено, що висвітлення можливостей цифровізації цивільного судочинства в сучасному контексті має важливе значення для забезпечення невід'ємних прав громадян на доступ до правосуддя, а правосуддя в умовах традиційних методів може бути обмеженим або недоступним.

Abstract.

The purpose of this article is to consider the possibilities of using digital tools in civil justice in Ukraine. The article offers an analysis of modern challenges for access to the judicial system and ways to improve technologies to ensure efficient and speedy judicial proceedings. In addition, this article aims to encourage the discussion and adoption of measures aimed at improving civil justice through digitalization under martial law, in order to ensure full access to justice for Ukrainian citizens.

The article analyzes the current state of digitization in civil proceedings, identifies the advantages and disadvantages of using digital technologies in court proceedings, highlights the key aspects of the implementation of digital tools in civil proceedings, and also provides recommendations on the optimal use of technologies in order to improve efficiency and justice in legal proceedings.

It was determined that highlighting the possibilities of digitization of civil justice in the modern context is important for ensuring the inherent rights of citizens to access to justice, and justice in the conditions of traditional methods may be limited or unavailable.

Ключові слова: діджиталізація, цивільне судочинство, цифрові технології, ефективність, доступність, справедливість.

Keywords: digitalization, civil justice, digital technologies, efficiency, accessibility, justice.

Постановка проблеми. Застосування цифрових технологій у цивільному судочинстві не лише відкриває двері до нових можливостей для покращення процесу вирішення судових справ, але й створює нові виклики. Проблеми безпеки даних, доступність технологій для всіх верств населення, а

також необхідність встановлення стандартів для ефективного використання цифрових інструментів у цивільному судочинстві є серйозними аспектами, які потребують уваги.

Умови воєнного стану в Україні створюють складнощі для забезпечення повного доступу громадян до правосуддя через обмежену доступність судових інстанцій, неможливість фізично звертатися до них через воєнний стан. Це потребує швидких та інноваційних рішень у сфері цивільного судочинства для забезпечення ефективного вирішення правових питань громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останні дослідження та публікації акцентують увагу на потребі використання цифрових технологій для розширення можливостей цивільного судочинства. Це включає в себе електронне подання скарг, дистанційні судові засідання, цифрові платформи для онлайн-доступу до суду тощо. Дослідження акцентують на перевагах діджиталізації судочинства, зокрема на прискоренні судових процесів, полегшенні доступу до правосуддя. Варто зазначити наукові праці таких науковців, як Голубева Н.Ю., Рудюк В.С., Сакара Н.Ю., Старовойтова Д., Павлова Т.О., Салаєва К.А., Гарієвська М.Б. та багатьох інших.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Україна активно розвиває свою правову систему, спрямовуючи зусилля на модернізацію судової системи та підвищення рівня доступності правосуддя для громадян.

В оригінальному дослідженні EU Justice Scoreboard 2022 доступність є складовою оцінки якості системи правосуддя. «ІТ повинні бути інструментом або засобом покращення адміністрування судочинства, полегшувати доступ користувачів до судів та укріплювати гарантії, встановлені Статтею 6 Європейської Конвенції з прав людини: доступ до правосуддя, неупередженість, незалежність судді, справедливість та розумні строки розгляду справи» [2].

В Україні помітними кроками на шляху інформатизації стали: 1) прийняття Національної програми інформатизації (1998 р.), у якій інформатизація розглядається як «сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [3]; 2) затвердження державних цільових програм Розвитку інформаційного суспільства (2007 р.) та Електронного урядування» (2010 р.); 3) укладення угоди про Асоціацію Україна – ЄС (2014 р.); 4) схвалення урядової концепції розвитку цифрової економіки в державі на 2018—2020 роки (2018 р.) тощо [7, с. 204].

Цивільне судочинство є ключовим компонентом правової системи будь-якої розвиненої країни, визначаючи принципи вирішення цивільних справ та захист прав і інтересів громадян. У сучасному цифровому світі, питання ефективності та доступності правосуддя стає все більш важливим. У зв'язку з цим, діджиталізація цивільного судочинства в

Україні набуває великого значення як інструмент забезпечення справедливості та швидкості вирішення правових питань.

В умовах воєнного стану в Україні питання забезпечення права на доступ до правосуддя стає надзвичайно важливим, адже агресія Російської Федерації щодня породжує незліченну кількість злочинів, що вимагає швидкого та ефективного вирішення проблем правового характеру.

Виникнення та поширення цифрових технологій відкривають нові можливості для сфери права та правозастосування. Сьогодні цифрові інновації активно використовуються в судочинстві, відображаючи вплив технологій на здійснення правосуддя та відповідь судової системи на вимушені заходи безпеки, що виникають через воєнний стан в Україні.

Умови цифрової культури вимагають адаптації судової системи до нових викликів. Зміни у суспільному житті змусили переглянути та адаптувати способи здійснення правосуддя. Відповідно цифрові інструменти стають не лише необхідністю, але й можливістю покращення ефективності та доступності правосуддя.

Важливою є позиція ЄСПЛ щодо забезпечення права на доступ при зверненні до суду з використанням інформаційних технологій. Відмова судів через брак обладнання у прийнятті позовних заяв в електронній формі порушує право на доступ до суду. Разом з тим відмова судів прийняти до розгляду апеляційну скаргу, подану в паперовій формі, замість електронної через неможливість її належним чином заповнити внаслідок недоліків програми, що використовується для заповнення формуляра, становить надмірний формалізм та підриває справедливість судового розгляду. Будь-які перебої в роботі електронної системи документообігу, внаслідок чого заяви та додані до них додатки не змогли надійти до суду, повинні тлумачитися на користь особи, яка зробила все, що від неї залежало, для належного виконання своїх обов'язків [4].

Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року N 1845/0/15-21 затверджено Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. 5 жовтня 2021 року було розпочато офіційне функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: «електронний кабінет»; «електронний суд»; підсистема відеоконференцз'язку [1].

21 липня 2023 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» (№ 3200-ІХ від 29 червня 2023 року) [5].

У контексті діджиталізації цивільного судочинства в Україні, виникають деякі питання та розбіжності, пов'язані з поданням заяв до суду у електронному вигляді. Вважаємо за необхідне звернути

увагу на особливості подання заяви до суду в електронному вигляді, у практиці ВС сформувалося два підходи щодо допустимості/недопустимості звернення до суду з електронним процесуальним документом: звернення до суду з електронним процесуальним документом шляхом направлення його на офіційну електронну адресу суду є належним та допускається; належним способом звернення до суду з процесуальними документами в електронній формі є направлення їх через підсистему "Електронний суд", а спосіб звернення осіб, які беруть участь у справі, шляхом направлення підписаних електронних документів на офіційну електронну пошту судів не передбачений чинним цивільним процесуальним законодавством [4].

Перш за все, необхідно розглянути підхід звернення до суду з електронним процесуальним документом через офіційну електронну адресу суду, цей спосіб може створювати неоднозначність стосовно захисту персональних даних та вірогідності документів, оскільки електронна адреса суду не є засобом персональної ідентифікації. Також може виникнути питання щодо визначення вірогідності дати та часу подання заяви.

Наступним аспектом розгляду є направлення документів через підсистему "Електронний суд", підхід передбачає використання спеціальної підсистеми для подання заяв і процесуальних документів у електронній формі. На нашу думку, цей метод має певну перевагу з точки зору безпеки, забезпечення вірогідності документів та здійснення технічних процедур, але може вимагати додаткового навчання для осіб, які беруть участь у справі.

При цьому направлення електронних документів на офіційну електронну пошту судів, як підхід, хоч і не передбачений чинним цивільним процесуальним законодавством, проте може застосовуватися деякими судами чи особами, бажаними скоротити процедури та спростити доступ до судових органів. Однак, відсутність чіткого законодавчого регулювання може породжувати правові ризики та суперечності.

Проблематика діджиталізації цивільного судочинства в Україні стосується питань допустимості та процедур подання заяв до суду в електронному вигляді. Розбіжність підходів та відсутність чіткого законодавчого регулювання створюють можливість для правових конфліктів та непорозумінь між учасниками судового процесу. Триваючий діалог та вивчення практик із використання цифрових технологій можуть сприяти створенню кращого середовища для подання заяв та документів у цивільному судочинстві в електронній формі, з максимальною безпекою та вірогідністю.

Забезпечення ясності та єдності у питанні подання електронних документів до суду є критичним для забезпечення прозорості та ефективності цивільного судочинства. Необхідно вирішення цієї проблеми через законодавче регулювання, що врахуватиме реалії цифрової епохи та сприятиме створенню однозначних правил, що регулюють подання судових документів в електронному вигляді.

Проблематика діджиталізації цивільного судочинства в Україні відображається у вимогах щодо реєстрації електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі. Тетяна Рабко в огляді Закону № 3200-IX звернула увагу, що адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, органи державної влади та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, інші юридичні особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку [1].

Однак, у випадку, коли реєстрація електронного кабінету в цій системі суперечить релігійним переконанням особи, яка повинна її зареєструвати, виникає питання про подальші наслідки цієї дії. У такій ситуації, якщо особа, зобов'язана зареєструвати електронний кабінет відповідно до вимог судової системи, не може цього зробити через суперечність з її релігійними переконаннями, виникає проблема пов'язана з її доступом до судових процедур. Законодавство передбачає можливі наслідки у вигляді відмови в розгляді документів або навіть залишення їх без руху у разі відсутності реєстрації електронного кабінету [5].

Дана ситуація породжує правові та етичні дилеми, оскільки вимагає балансування між свободою світогляду і віросповідання людини та вимогами судової системи. Поняття релігійної свободи, як важливі складові прав людини, можуть стати в протиріччі з обов'язковими вимогами реєстрації в судових електронних системах. Такі ситуації потребують уважного аналізу та удосконалення законодавства, які б враховували цінності релігійної свободи та одночасно забезпечували ефективність судових процедур. Невідповідність законодавства релігійним переконанням осіб, зобов'язаних реєструвати свої електронні кабінети, може породжувати правові колізії та потенційно ускладнювати процес доступу до судової системи.

Підсистема "Електронний суд" в судовій системі має й переваги, які сприяють ефективності, зручності та точності процесу звернень до суду. Варто зазначити, що підсистема надає цілодобовий доступ для подання заяв, клопотань та інших документів до суду. Це дозволяє учасникам процесу відправляти документи в будь-який час, а також фіксує точний час подання, що є важливим для визначення термінів та дотримання процесуальних строків.

Звернення через підсистему "Електронний суд" нічим не відрізняється від безпосереднього звернення до суду через канцелярію або традиційними засобами поштового зв'язку. Це забезпечує рівні умови для всіх учасників процесу незалежно від використання способу звернення.

Учасники можуть створювати електронні ордери чи довіреності безпосередньо в підсистемі

"Електронний суд", що спрощує та прискорює процес ведення справи. Крім того, учасники можуть ознайомлюватися з матеріалами справи в електронному вигляді, що забезпечує легкий та швидкий доступ до необхідної інформації.

Важливим аспектом є фіксація початку процесуальних строків з моменту фактичного надходження процесуальних документів до Електронного кабінету у розділі "Мої справи". Це визначає початок термінів та дозволяє точно відслідковувати строкові питання в судових процедурах [1].

Зазначені переваги підсистеми "Електронний суд" сприяють зручності, ефективності та точності ведення судових справ, забезпечуючи рівноправний доступ до судових процедур та узгодження із сучасними стандартами електронного обігу документів у сфері правосуддя.

Слід зауважити, за досить нетривалий час органу державної влади вдалось реалізувати потрібні та актуальні проєкти, пов'язані з цифровізацією – це зокрема впровадження додатку «Дія» – мобільного застосунку із цифровими документами та порталу із публічними послугами, онлайн-сервісу для просування цифрової освіти серед населення тощо [9, с. 66].

Закон про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану від № 2461-IX, який набрав чинності 19 серпня 2022 року, відкрив нові можливості для інформування громадян про судові справи та збори суддів [6].

Однією з інновацій є впровадження розділу "Судові справи" в мобільному застосунку "Дія", доступного з 6 березня 2023 року [1]. Цей розділ надає громадянам кілька важливих можливостей: 1) перегляд архіву з рішеннями судді, підписаними за допомогою кваліфікованого електронного підпису (КЕП). Громадяни можуть переглядати архів судових рішень та документів, які були підписані КЕП суддею, надаючи доступ до інформації про рішення суду; 2) завантаження рішень. Громадяни можуть завантажувати рішення суду та документи в електронному форматі, що спрощує зберігання та обмін інформацією; 3) додавання дати судового засідання в календар. Підсистема надає можливість громадянам додавати дату судового засідання в їхній календар для зручності та своєчасної підготовки до участі в судових засіданнях.

Ці нововведення спрямовані на підвищення доступності та зручності взаємодії громадян з судовою системою, а також на підвищення відкритості та прозорості судових процесів. Мобільний застосунок "Дія" стає важливим інструментом для інформування та взаємодії з судовою системою в Україні.

Використання мережі Інтернет у цивільному судочинстві є ключовим елементом сучасної правової системи. Прикладом слугує те, що використання мережі Інтернет для повідомлення учасників справи та забезпечення права на доступ до суду в рішеннях Європейського суду з прав людини

(ЄСПЛ) визнається належним, якщо такий спосіб розголошення інформації закріплений на законодавчому рівні, послідовний, доступний для широкого кола осіб і зрозумілий, щоб дати змогу особам дізнатися про рішення, яке може впливати на їхні права [8].

Принцип передбачуваності передбачає чітке закріплення процедури повідомлення учасників справи про рішення суду на законодавчому рівні, що включає механізми розміщення інформації у відкритих джерелах, зокрема в мережі Інтернет. Це забезпечує широкий доступ до важливої інформації для всіх зацікавлених сторін. Однак, при застосуванні цього методу, важливо враховувати принцип пропорційності та конкретні обставини кожної справи. Наприклад, в ситуаціях, коли виявлено, що особа не має доступу до комп'ютера або Інтернету, або у неї виникають труднощі через відсутність комп'ютерної грамотності, має бути забезпечено інше ефективне сповіщення про судові рішення. Це може включати інші способи повідомлення, які враховують конкретні можливості та потреби цільових осіб.

Отже, використання мережі Інтернет для повідомлення про рішення суду є цілком прийнятним і важливим для забезпечення доступності та передбачуваності, але такий метод повинен бути доповнений альтернативними шляхами повідомлення, щоб гарантувати, що інформація досягне всіх учасників справи, незалежно від їхніх можливостей та обставин.

Висновки. Діджиталізація цивільного судочинства є невід'ємною складовою сучасних технологічних та правових трансформацій. Впровадження цифрових технологій у сферу судочинства сприяє покращенню доступу до правосуддя та забезпечує більшу ефективність судових процедур. Використання електронних платформ для подання документів, отримання рішень та сповіщення про судові засідання робить процес участі в судових справах більш зручним та швидким для учасників.

Незважаючи на переваги діджиталізації, існують виклики, такі як забезпечення кібербезпеки, гарантування доступності для всіх верств населення та вирішення етичних питань, що потребують уважного вирішення. Супровідні правові акти та законодавство повинні адаптуватися до впровадження цифрових інструментів у судочинство, забезпечуючи захист прав громадян, а також враховуючи нові вимоги. Важливо забезпечити баланс між традиційними процедурами судочинства та новими цифровими можливостями, щоб кожен міг мати рівний доступ до правосуддя.

Отже, діджиталізація цивільного судочинства в Україні є перспективним шляхом, який відкриває нові можливості доступу до правосуддя, але вимагає уважного підходу для вирішення викликів та забезпечення узгодженості з принципами справедливості.

Список використаних джерел:

1. Діджиталізація судової системи України та робота адвоката у реаліях електронного судочинства. Вища школа адвокатури НААУ. URL:

<https://www.hsa.org.ua/blog/didzitalizaciia-sudovoyi-sistemi-ukrayini-ta-robotadvokata-u-realiiah-elektronno-sudocinstva>.

2. Доступність, діджиталізація, довіра: 3Д українського правосуддя на шляху до ЄС – Центр політико правових реформ. Центр політико правових реформ. URL:

<https://pravo.org.ua/blogs/dostupnist-didzhytalizatsiya-dovira-3d-ukrayinskogo-pravosuddya-na-shlyahu-do-yes/>.

3. Лахижа М. Діджиталізація в Україні: поняття, проблеми, перспективи та завдання публічного управління. Науковий вісник: державне управління. 2020. Т. 4, № 2020-2. С. 202–213. URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2\(4\)-202-213](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2(4)-202-213).

4. Огляд від 27.04.2023 , «Діджиталізація цивільного судочинства та забезпечення права на доступ до правосуддя. Використання інформаційних технологій для належного повідомлення учасників справи» ПС ЛІГА:ЗАКОН - система пошуку, аналізу та моніторингу нормативно-правової бази. LIGA:ZAKON. URL:

<https://ips.ligazakon.net/document/VSS01082>.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її

окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами : Закон України від 29.06.2023 р. № 3200-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>.

6. Про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо додаткових способів інформування про судові справи та проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану : Закон України від 27.07.2022 р. № 2461-IX. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2461-20#Text>.

7. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 01.12.2022 р. № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text>.

8. Сакара Н. Діджиталізація цивільного судочинства та забезпечення права на доступ до правосуддя в умовах військового стану. ВЕРХОВНИЙ СУД. URL:

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2022_prezent/Prezent_Sakara_digital_civ_syd.pdf.

9. Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання : матеріали науково-практичної конференції, 10 грудня 2020 р., м. Київ / упоряд.: О.А. Баранов, В.М. Фурашев, С.О. Дорогих. – Київ : Фенікс, 2020. – 272 с.

Шинкаренко Данило Олександрович,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Листопад Іван Сергійович,
курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Копилов Едуард Володимирович
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-76-79](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-76-79)

**ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРОКУРАТУРИ ТА
ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ**

Shinkarenko Danylo Oleksandrovych,
cadet of the 3rd year of the FPFPPK
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
November Ivan Sergeevich,
cadet of the 3rd year of the FPFPPK
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Kopylov Eduard Volodymyrovych
teacher of the department of operative and investigative activities
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

**CONCERNING CERTAIN ISSUES OF IMPROVING INTERACTION PROSECUTOR'S OFFICE AND
OPERATIONAL UNITS DURING THE CONDUCT OF OPERATIONAL AND SEARCHING
ACTIVITIES**

Анотація.

У статті досліджено питання щодо окремих питань вдосконалення взаємодії прокуратури та оперативними підрозділами під час проведення операційно-розшукової діяльності.

Наголошено на тому, що гравильна організація досудового розслідування кримінальних правопорушень передбачає, що взаємодія між органами досудового розслідування та уповноваженими підрозділами, що проводять операційно-розшукову діяльність, виходить за межі простої комбінації окремих оперативно-розшукових заходів і прихованих розслідницьких дій, які здійснюються з використанням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Як висновок, сказано про те, що питання взаємодії між Прокуратурою України та підрозділами, що ведуть оперативно-розшукову діяльність, визнається у кримінальному процесі та регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України, а також в законах "Про прокуратуру" та "Про оперативно-розшукову діяльність." Проте, існує необхідність в розвитку сучасних механізмів для забезпечення ефективної взаємодії та гарантування прав та свобод громадян. Для розв'язання цієї проблеми може бути корисним створення захищеного реєстру оперативно-розшукових справ в Офісі Генерального прокурора. Цей реєстр міг би дати прокуратурі змогу стати гарантом дотримання закону та запобігти подвійному проведенню оперативно-розшукових заходів стосовно однієї особи різними підрозділами, що ведуть ОРД, а також контролювати терміни їх проведення.

Adstract.

The article examines issues related to individual issues of improving the interaction of the prosecutor's office and operative units during operational investigative activities.

It is emphasized that the effective organization of the pre-trial investigation of criminal offenses implies that the interaction between the pre-trial investigation bodies and the authorized units conducting operational and investigative activities goes beyond a simple combination of separate operational and investigative measures and covert investigative actions, which are carried out using operational and operational and technical means.

As a conclusion, it is said that the issue of interaction between the Prosecutor's Office of Ukraine and the units conducting operative-investigative activities is recognized in the criminal process and regulated by the Criminal Procedure Code of Ukraine, as well as in the laws "On the Prosecutor's Office" and "On operative-investigative activities." However, there is a need to develop modern mechanisms to ensure effective interaction and guarantee the rights and freedoms of citizens.

To solve this problem, it may be useful to create a protected registry of operational and investigative cases in the Office of the Prosecutor General. This register could enable the prosecutor's office to become a guarantor of compliance with the law and prevent the double implementation of operative and search measures against the same person by different units conducting ORD, as well as control the timing of their implementation.

Ключові слова: взаємодія, досудове розслідування, прокурор, слідчий, оперативні підрозділи, нагляд, контроль.

Keywords: interaction, pre-trial investigation, prosecutor, investigator, operative units, supervision, control.

Удосконалення регулювання участі прокурора під час проведення операційно-розшукової діяльності оперативними підрозділами, а також їх взаємодії, є необхідним кроком у створенні сучасних та результативних оперативних груп. Це дозволить їм самостійно та ефективно виконувати завдання відповідно до своїх функцій і відповідати перед суспільством за очікування щодо безпеки. Важливо підкреслити, що удосконалення роботи оперативних підрозділів тісно пов'язане з прокуратурою, яка має ключову роль у розслідуванні та підсудності справ ОРД. Починаючи з ініціації справи, прокурор володіє значними повноваженнями і відповідальністю протягом усього процесу, аж до прийняття рішення судом у кримінальному провадженні.

Якісна організація досудового розслідування кримінальних правопорушень передбачає, що взаємодія між органами досудового розслідування та уповноваженими підрозділами, що проводять операційно-розшукову діяльність, виходить за межі простої комбінації окремих оперативно-розшукових заходів і прихованих дій, які здійснюються з використанням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Процесуальний статус прокурора та роль прокуратури визначаються законодавством, зокрема Законом України "Про прокуратуру." Прокурор, згідно з цим Законом, має багатофункціональну роль, включаючи нагляд за дотриманням законів органами, що здійснюють операційно-розшукову діяльність (далі-ОРД), дізнання та досудове слідство.

Прокурорський нагляд за дотриманням законів оперативними підрозділами, які здійснюють операційно-розшукову діяльність має важливе значення. Він охоплює ряд аспектів, таких як законність заходів, здійснених в ході операційно-розшукової діяльності, дотримання прав та свобод громадян, регламенти проведення операційно-розшукових заходів, законність прийнятих рішень та дотримання встановленого порядку [1, с. 34].

Прокурор, використовуючи права і обов'язки, передбачені законодавством, здійснює контроль за дотриманням законів під час здійснення ОРД і інших справ відповідно до Закону України "Про операційно-розшукову діяльність" та Кримінально-процесуального кодексу України. Інструкції прокурора органам, які проводять ОРД, дізнання та досудове слідство, є обов'язковими та повинні бути негайно виконані.

Однак в сучасному законодавстві роль прокуратури обмежена наглядом за дотриманням законів під час здійснення ОРД, що може негативно впливати на ефективність співпраці з органами, які перебувають під її контролем. Прокурору забороняється втручатися в методи та тактику ОРД, якщо це не суперечить законодавству та не порушує конституційні права та свободи громадян та юридичних осіб. Для підвищення ефективності співпраці та

досягнення кращих результатів, потрібно розглянути розширення повноважень прокурора, одночасно змінюючи його відповідальність.

Процесуальне супроводження прокурором операційно-розшукових справ після легалізації матеріалів ОРД у кримінальному провадженні одночасно з оперативним супроводженням оперативними працівниками кримінального провадження, відкритого за матеріалами ОРД, повинно стати добре збалансованою системою нагляду та взаємодії у досягненні мети кримінального процесуального та операційно-розшукового законодавства [2, с.55].

У процесі вдосконалення ОРД, важливо посилити роль прокурора в кількох ключових аспектах, зокрема у супроводженні ОРД та забезпеченні дотримання прав людини. Співробітництво між прокурором та оперативними підрозділами під час проведення ОРД після включення матеріалів ОРД у кримінальне провадження повинно визначатися як добре збалансована система контролю та взаємодії з метою досягнення цілей кримінального та оперативного законодавства.

На сьогоднішній день, керівники оперативних підрозділів, де ведуться операційно-розшукові справи, повинні надсилати відповідні матеріали до відповідних органів досудового розслідування при виявленні ознак кримінального правопорушення під час ОРД. Проте такий алгоритм дій, як визначено в департаментальних інструкціях, не є ідеальним [3, с. 78].

По-перше, використання терміна "відповідний орган досудового розслідування" у документі фактично дає керівнику оперативного підрозділу право самостійно визначати, куди надсилати матеріали ОРД.

По-друге, слідчому, який приймає ці матеріали для подальшої реєстрації в Єдиній реєстраційній та документальній системі розшукових даних (ЄРДР), часто доводиться робити рішення на підставі обмеженої інформації, оскільки він не має доступу до всіх деталей ОРД.

Наша пропозиція полягає в закріпленні у законодавстві вимоги, що зобов'язуватиме керівництво оперативних підрозділів негайно повідомляти прокурора, який здійснює нагляд за дотриманням законності під час ОРД, у разі виявлення ознак кримінального правопорушення під час проведення ОРД. Це дозволить прокурору бути краще орієнтованим у конкретних обставинах справи та приймати правильні процесуальні рішення [4, с. 23].

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили

правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України.

Підрозділи кримінальної поліції є одним з основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції, адже від результатів їх діяльності залежить стан розкриття більшості неочевидних кримінальних правопорушень, забезпечення проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальними провадженнями, підслідними органам досудового розслідування Національної поліції, а також превенція кримінальних правопорушень, що готуються. Для якісного та чіткого виконання покладених на органи та підрозділи Національної поліції України нових функцій потребує зміни й існуюча система їх підготовки та нормативне забезпечення їх діяльності [6 с. 40-41].

Воєнний стан - це особливий правовий режим, який може бути введеним в Україні на всій її території чи в окремих її місцевостях, у випадках збройної агресії або ж загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Такому правовому режиму властиві наступні ознаки: надання додаткових повноважень представникам окремих державних органів (зокрема, наприклад, органам виконавчої влади, військовим командуванням); можливість обмеження конституційних прав і свобод громадянина у встановлених законом виключних випадках та порядку; настання особливого періоду для проведення мобілізації; початок дій окремих норм Кримінального Кодексу України, властивих військовому періоду тощо [7].

В умовах воєнного стану використання результатів оперативно-розшукової діяльності, а також зміст і завдання прокурорського нагляду в цій сфері є доволі актуальним питанням, яке визначає прокурорський нагляд як самостійний, специфічний вид державної діяльності, який полягає у перевірці уповноваженим суб'єктом конкретного об'єкта суворого дотримання ним законів для попередження та виявлення порушень чинного законодавства, прав і свобод людини та громадянина, що передбачає виокремлення державного та соціального призначення прокурора [8].

Під час досудового розслідування відбувається співпраця між слідчими (дознавачами), прокурорами та співробітниками уповноважених оперативних підрозділів Департаменту боротьби з наркозлочинністю Національної поліції України. Для успішного поєднання дій в рамках слідчого процесу, оперативних розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій необхідно виконувати наступні вимоги:

Чітко розуміти ролі та функції оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, включаючи:

- Визначення характеру і тактики первинних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, проведених на підставі оперативних даних під час відкриття кримінального провадження.

- Використання негласних слідчих (розшукових) дій для створення умов для проведення конкретних слідчих (розшукових) дій.

Забезпечення взаємодії між діями оперативних підрозділів та слідчими (дознавачами) у кримінальному провадженні, включаючи:

- Використання результатів оперативно-розшукових заходів для надання конкретних методів та тактик первинних слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

- Використання негласних слідчих (розшукових) дій для сприяння проведенню слідчих (розшукових) дій [5, с. 15].

- Дотримання принципу конспірації та збереження конфіденційності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

- Проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою зниження ризику при проведенні слідчих (розшукових) дій.

- Використання слідчих (розшукових) дій для відволікання уваги від негласних слідчих (розшукових) дій та конспірації їх результатів.

- Включення оперативних розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій до загального тактичного плану, розробленого для кримінального провадження.

Взаємодія між цими елементами системи сприяє більш ефективній та результативній роботі, спрямованій на досягнення спільних цілей та підтримання рівної відповідальності за їх досягнення.

Отже, питання взаємодії між прокуратурою та підрозділами, що ведуть оперативно-розшукову діяльність (ОРД), визнається у кримінальному процесі та регулюється Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК), а також в законах "Про прокуратуру" та "Про оперативно-розшукову діяльність." Проте, існує необхідність в розвитку сучасних механізмів для забезпечення ефективної взаємодії та гарантування прав та свобод громадян.

Для розв'язання цієї проблеми може бути корисним створення захищеного реєстру оперативно-розшукових справ в Офісі Генерального прокурора. Цей реєстр міг би дати прокуратурі змогу стати гарантом дотримання закону та запобігти подвійному проведенню оперативно-розшукових заходів стосовно однієї особи різними підрозділами, що ведуть ОРД, а також контролювати терміни їх проведення.

Незважаючи на можливість обурення стосовно доцільності такого реєстру через можливість витоку інформації та корупційні ризики, сучасні технології дозволяють створювати захищені системи обліку, які запобігають вказаним ризикам. Наприклад, інформація про об'єкти розробки та терміни оперативного провадження може надаватися у формі, однакової для всіх суб'єктів ОРД, у законодавчому вигляді. Уповноважені особи Офісу Генерального прокурора не мають доступу до анкетних

даних розроблюваних справ, але реагують на спрацювання індикаторів-оповіщень, коли програмне забезпечення сигналізує про збіг об'єкта розробки або порушення термінів проведення оперативно-розшукових справ.

Цей захищений реєстр сприятиме більш ефективній та координованій роботі між прокуратурою та оперативними підрозділами та підвищить якість проведення ОРД, забезпечуючи одночасно захист прав і свобод громадян.

Література:

1. Копилов Е. В. Деякі аспекти здійснення прокурорського нагляду за проведенням оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції України в умовах воєнного стану. *Colloquium-journal* № 17 (176) 2023. С. 33-37.

2. Баулін О. В. Правові санкції, примус і відповідальність як гарантії процесуальної самостійності прокурора у досудовому кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2019. № 3. С. 79–94.

3. Організація та діяльність органів прокуратури України : навч. посіб. П. М. Каркач, В. В. Кривобок, В. С. Бабкова та ін. ; за ред. П. М. Каркача. Харків : Право, 2019. 500 с.

4. Прокурорське право : навч. посіб. Г. Д. Борейко, О. М. Броневицька, Ю. О. Лісіцина, В. В. Луцик та ін. ; за заг. ред. В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 640 с.

5. Волошина М. О., Окремі аспекти контролю та нагляду за здійсненням підрозділами кримінальної поліції оперативного пошуку первинної оперативно-розшукової інформації. Актуальні проблеми оперативно-розшукової діяльності: матеріали круглого столу, присвяч. Дню науки (м. Дніпро, 22 трав. 2020 р.). Дніпро : ДДУВС, 2020. С. 10–14.

6. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. *Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes* № 4 dated 2023. С. 40-53.

7. Васильєв С. В., Маляр С. А. Правові засади запровадження режиму воєнного стану в Україні. *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 3 (3). С. 22–30.

8. Липівський В.В. Поняття та правова природа прокурорського нагляду. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 165–169.

УДК 343.985(075)
О-753

Мамченко Дмитро Вадимович,

курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Корецький Ярослав Іванович,

курсант 3 курсу ФПФПКП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-80-84](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-80-84)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Matchenko Dmytro Vadimovich,

cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State

University of Internal Affairs

Koretskyi Yaroslav Ivanovich,

cadet of the 3rd year of the FPFPKP
Dnipropetrovsk State

University of Internal Affairs

Kopylov Eduard Volodymyrovych

teacher of the department of operational and investigative activities
of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF OPERATIONAL AND SEARCH ACTIVITIES

Анотація.

В статті розкривається сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації як елемента структури оперативно-розшукової тактики. З'ясовано, що у формуванні оперативно-розшукової ситуації як елемента оперативно-розшукової тактики провідну роль відведено слідчій ситуації.

Аналізується сутність, задачі, правові підстави та інші ключові питання здійснення оперативно-розшукової діяльності, її місце та роль системі розгалужених державно-правових засобів попередження, запобігання, розкриття та розслідування злочинів. На аналізі чинного законодавства України досліджується система та правовий механізм реалізації цих завдань, викладаються рекомендації щодо дії оперативних працівників у конкретних ситуаціях.

Abstract.

The article reveals the essence and content of the operational search situation as an element of the structure of operational search tactics. It has been found that in the formation of the operational-search situation as an element of the operational-search tactics, the leading role is assigned to the investigative situation.

The essence, tasks, legal grounds and other key issues of operational investigative activity, its place and role in the system of extensive state legal means of prevention, prevention, detection and investigation of crimes are analyzed.

Based on the analysis of the current legislation of Ukraine, the system and legal mechanism for the implementation of these tasks are studied, recommendations are laid out regarding the actions of operatives in specific situations

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, ОРД, українське законодавство, оперативні заходи, слідчі дії.

Keywords: operative and investigative activity, ORD, Ukrainian legislation, operative measures, investigative actions.

Розвиток українського суспільства і держави на порозі третього тисячоліття проходить складний період. Ми є свідками істинно революційних перетворень в усіх сферах соціально-економічного і політичного життя, значного науково-технічного прогресу, реформування державної влади і економічних відносин, формування нового мислення і бачимо, що старі, віджилі ідеї, мислення, традиції і

звичай не відходять самі собою. Переміни останніх років, які докорінно змінили нашу країну і суспільство, не могли не зачепити органи внутрішніх справ, складову частину державного апарату влади.

Ускладнення соціального і економічного життя і завдань, які мають вирішувати органи внутрішніх справ, відобразились в першу чергу на змісті, формах і методах оперативно - розшукової

діяльності про обставини злочину і осіб, які вчинили його. Оперативно - розшукова діяльність ґрунтується на досвіді практичних працівників і теоретичних розробках вчених.

Проблема оперативно-розшукового забезпечення процесу розкриття і розслідування злочинів в теорії і практиці оперативно-розшукової діяльності набула особливої гостроти в зв'язку з соціально-політичними змінами у суспільстві і, зокрема, з визнанням існування організованої злочинності, з якою без застосування прийомів і методів ОРД боротись неможливо.

Оперативно-розшукова діяльність є надзвичайно важливою, для правоохоронних органів, а саме для оперативних підрозділів. Теорія оперативно-розшукової діяльності сформувалась як галузь наукового знання в результаті інтеграції та диференціації наук кримінально-правового циклу. У системі юридичних наук саме теорія оперативно-розшукової діяльності покликана озброювати практику протидії злочинності комплексом наукових висновків і рекомендацій, необхідних для ефективної організації та проведення оперативно-розшукових заходів, створення методологічних, правових, організаційних, інформаційних та інших передумов успішної діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів щодо виявлення і розкриття злочинів. Основою цієї теорії є численні попередні та сучасні теоретичні напрацювання і, головне, прийняте в Україні законодавство що регламентує оперативно-розшукову діяльність [1; 2].

Поняття оперативно-розшукової діяльності визначено в ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [1] як систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів. У ст. 5 цього Закону надано вичерпний перелік підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Так, відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» [3]), оперативно-розшукову діяльність здійснюють оперативні підрозділи, у тому числі, Міністерства внутрішніх справ України - кримінальна, спеціальна поліція, підрозділи внутрішньої безпеки. Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України [4], розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Для більш конкретного визначення поняття ОРД не обійшло, на нашу думку, проаналізувати її ознаки, які подано у ст. 2 Закону. У першу чергу, Закон визначає систему гласних і негласних заходів.

Гласні заходи більш поширені як у самій оперативно-розшуковій діяльності, так і у практиці бо-

ротьби зі злочинністю для виявлення і фіксації фактичних даних про скоєні правопорушення, джерела доказів, розшуку осіб, які ухиляються від юридичної відповідальності, у тому числі - кримінальної. Кримінально процесуальним законодавством та Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" визначені підстави для проведення таких заходів.

Специфіка роботи оперативних підрозділів правоохоронних органів пов'язана з гласним відвідуванням підприємств, організацій і установ, проведенням бесід, у ході яких отримуються пояснення, вивчаються документи, що характеризують фінансово господарську та іншу діяльність, можуть відвідуватися житлові та інші приміщення за згодою їх власників з використанням технічних засобів, що не потребують спеціального дозволу.

Проте, проведення гласних оперативно розшукових заходів може містити негласну мету. Наприклад, при прийнятті заяви про злочин, оперативний працівник, використовуючи різні тактичні прийоми, може одержати потрібну інформацію без згоди заявника. Оперативні працівники беруть участь у різних гласних перевірках, наприклад, ревізіях, інвентаризаціях, вивченні документів і предметів, і ця діяльність може носити зашифрований характер.

Співробітник може виступати у ролі іншої службової особи, використовуючи документи прикриття.

Негласні оперативно-розшукові заходи - це особлива категорія діяльності, вони, як і гласні, можуть бути пошуковими, розвідувальними чи контррозвідувальними. Але на відміну від гласних, негласні заходи носять характер суворої таємності, конфіденційності та регулюються за допомогою спеціальних нормативно-правових актів. Як правило, негласні заходи здійснюються з метою попередження, виявлення і розкриття тяжких і особливо тяжких злочинів, що готуються або вчиняються як окремими громадянами, так і організованими злочинними групами [5, с. 14].

Негласні заходи проводяться у більшості випадків у межах оперативно-розшукових справ з метою документування злочинних дій, відшукування і вилучення предметів і документів, що можуть бути доказами у справі, виявлення очевидців злочину, потерпілих і прийняття заходів їх охорони та захисту.

До заходів негласного характеру входить тільки здійснення конфіденційного співробітництва з громадянами з метою боротьби зі злочинністю, проведення різного роду оперативно-технічних заходів, проникнення у злочинне середовище. Слід зазначити, що відповідно до Закону всі негласні заходи проводяться в інтересах кримінального судочинства та під наглядом і контролем судових органів та прокуратури [6, с. 9-12].

Важливим завданням здійснення негласних оперативно-розшукових заходів є документування одержаних доказових даних. Більшість оперативно-розшукових матеріалів, одержаних негласним шля-

хом, має бути закріплена кримінально-процесуальними документами, що можливо лише при наявності відповідного рівня кваліфікації та практичного досвіду оперативника.

Практика ОРД свідчить про необхідність поєднання гласних і негласних оперативно-розшукових заходів і застосування їх у комплексі. Законодавством визначено види гласних і негласних оперативно-розшукових заходів.

Так, стаття 2 Закону вказує, що гласні і негласні заходи можуть бути пошуковими, розвідувальними і контр розвідувальними і здійснюватись із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [2].

На думку колективу науковців, пошукові заходи - це дії оперативних працівників, спрямовані на встановлення ще невідомих правоохоронним органам подій злочину, винних осіб, злочинів, що готуються або вчинені невідомими особами, а також з тим, що різновидом пошукових заходів є розшукові, які здійснюються з розшуку безвісти зниклих осіб, та тих, які ухиляються від слідства і суду, та інших категорій [7, с. 79-82].

Пошукові заходи, на нашу думку, можуть здійснюватися окремо від інших видів, а можуть використовувати увесь комплекс розвідувальних, а іноді і контр розвідувальних засобів. Тобто вони виступають як частина комплексу оперативно-розшукових заходів. Наприклад, розшук безвісти зниклих осіб, злочинців, підслідних, підсудних може включати і пошукові заходи на місцевості, у громадських місцях і проведення комплексу розвідувальних заходів як важливої складової оперативно-розшукової діяльності.

Суб'єкти, які можуть здійснювати розвідувальні заходи, встановлені чинним законодавством. Відповідно до суб'єктивного складу та завдань конкретних органів, формуються напрями розвідувальної роботи.

Таким чином, пропонуємо розуміти поняття "ОРД як вид діяльності держави" - це різновид соціально-корисної людської діяльності та регламентованої нормативними актами державно-владної діяльності і компетентних державних органів, спрямований на виконання визначених законодавством завдань і функцій.

Оперативно-розшукова діяльність як наука, відповідно до класифікації юридичних наук, розробленої теорією держави і права, відноситься до спеціальних прикладних юридичних наук [9, с. 13].

Відповідно до тлумачного словника, термін "оперативно-розшукова діяльність" означає, що розшук здійснюється практично, швидко, завчасно може змінити хід справи, реалізувати відповідні матеріали [10, с. 69-70].

Слід зазначити, що поняття "оперативний" на практиці часто пов'язується не тільки зі швидкістю, гнучкістю, але й з таємністю роботи, тому підрозділи, які займаються ОРД, називають оперативними, а працівників - оперативниками.

У наукових та навчальних виданнях визначення ОРД розглядається у вузькому і широкому сенсі. У вузькому розумінні, ОРД - це вид соціально

корисної юридичної державної діяльності уповноважених на те законодавством суб'єктів, що являє собою систему актів поведінки конспіративного і гласного застосування спеціальних сил, засобів і методів, а також здійснення оперативно-розшукових дій і прийняття оперативно значущих рішень, направлених на захист людини і суспільства від злочинних посягань за наявності об'єктивних труднощів, за неможливості досягнення цієї мети шляхом реалізації інших законних засобів.

У широкому розумінні, у визначенні ОРД змінюється зміст одного з основних її суб'єктивних елементів - мети. Крім її вузької направленості (захист суб'єктів, що охороняються законом, від злочинних посягань), метою такої діяльності виступає забезпечення безпеки людини, суспільства, держави.

Таким чином, можна виділити дві групи ознак ОРД, що витікають із наукових підходів до визначення ОРД та ознак, передбачених законодавством. Першу групу складають такі характеристики ОРД: мета діяльності - захист людини і суспільства; вид державної діяльності, основаної на законі; діяльність, яка здійснюється гласним і негласним шляхом; негласні засоби застосовуються у випадках неможливості використання інших гласних засобів.

Воєнний стан - це особливий правовий режим, який може бути введеним в Україні на всій її території чи в окремих її місцевостях, у випадках збройної агресії або ж загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Такому правовому режиму властиві наступні ознаки: надання додаткових повноважень представникам окремих державних органів (зокрема, наприклад, органам виконавчої влади, військовим командуванням); можливість обмеження конституційних прав і свобод громадянина у встановлених законом виключних випадках та порядку; настання особливого періоду для проведення мобілізації; початок дій окремих норм Кримінального Кодексу України, властивих військовому періоду тощо [11].

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України.

Підрозділи кримінальної поліції є одним з основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції, адже від результатів їх діяльності залежить

стан розкриття більшості неочевидних кримінальних правопорушень, забезпечення проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальними провадженнями, підслідними органам досудового розслідування Національної поліції, а також превенція кримінальних правопорушень, що готуються.

Для якісного та чіткого виконання покладених на органи та підрозділи Національної поліції України нових функцій потребує зміни й існуюча система їх підготовки та нормативне забезпечення їх діяльності [12 с. 40-41].

Підсумовуючи сказане, можна зробити наступні висновки.

1. Оперативно-розшукова діяльність у науковій літературі розглядається у трьох основних значеннях:

1) як специфічний вид державної діяльності спеціальних служб правоохоронних органів, направлений на протидію злочинності, забезпечення національної безпеки і державної таємниці;

2) як самостійна юридична наука, яка має свій предмет і метод дослідження, що спирається на досягнення інших наук;

3) як самостійна навчальна дисципліна у системі юридичної та військової освіти.

2. Оперативно-розшукова діяльність здійснюється відповідними органами винятково з метою боротьби зі злочинністю, розшуку осіб, які ухиляються від слідства та суду за вчинення злочинів, безвісно відсутніх осіб, виконання інших завдань, визначених законодавчими та іншими нормативними актами, які встановлюють порядок здійснення гласними і негласними засобами і методами оперативно-розшукових заходів.

Література:

1. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення 28. 10. 2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 28. 10. 2023).

3. Про національну поліцію: Закон України: від 20 серпня 2015 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 40–41. Ст. 379.

4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 28.10.2023).

5. Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні: посібник / В. В. Аброськін, С. В. Албул, С. О. Сгоров, та ін.; за заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2020. 198 с.

6. Основи оперативно-розшукової діяльності: навчально-методичний посібник / Л. І. Аркуша, М. Б. Саакян, А. А. Шелехов та ін. Одеса: Фенікс, 2013. 198 с.

7. Бочковий О. В. Сучасна процесуальна регламентація ОРД як гальмо на шляху ефективного розслідування. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2017. 3 (79). С. 204–211.

8. Ляшук О. М. Процесуальні аспекти надсилання запиту про міжнародний розшук осіб, які вчинили кримінальне правопорушення на території України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кишинів, 27–28 березня 2015 р.) / О. М. Ляшук. Кишинів, 2021 С. 79–82.

9. Шапірко П. М. Правове регулювання оперативно-розшукової діяльності в Україні: загально-теоретичне дослідження : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Шапірко П. М. ; Міжнар. гуманітар. ун-т. Одеса, 2013. 20 с.

10. Суб'єкти оперативно-розшукової діяльності та їх правовий статус Основи оперативно-розшукової діяльності в Україні : посібник / за заг. ред. В. В. Аброськіна. Одеса, 2020. С. 69–96.

11. Васильєв С. В., Малаєв С. А. Правові засади запровадження режиму воєнного стану в Україні. Наука і техніка сьогодні. 2022. № 3 (3). С. 22–30.

12. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4.2023.

Пашкевич Ольга Ярославівна

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Хода Олена Сергіївна,

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-84-86](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-84-86)

ОГЛЯД НА ДЕЯКІ ПРИЧИНИ ПРОЯВУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Pashkevich Olga Yaroslavivna,

cadet of the 3rd year of the FPFKP

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Hoda Olena Serhiivna,

cadet of the 3rd year of the FPFKP

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Kopylov Eduard Volodymyrovych

teacher of the department of operative and investigative activities

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

AN OVERVIEW OF SOME REASONS FOR THE MANIFESTATION OF ORGANIZED CRIME UNDER MARTIAL LAW

Анотація.

Воєнний стан завжди є періодом великого напруження для суспільства, де насильство, конфлікт та невизначеність стають нормою. Умови воєнного стану можуть сприяти появі організованої злочинності через різні фактори, які включають економічні, соціальні та психологічні аспекти. Дослідження цих причин має велике значення для розуміння та подолання цієї проблеми. В статті досліджено важливість проявів організованої злочинності. Розповідається як збройна агресія вплинула на криміногенну ситуацію.

Abstract.

Martial law is always a time of great stress for society, where violence, conflict and uncertainty become the norm. Martial law conditions can facilitate the manifestation of organized crime through factors that include various economic, social and psychological aspects. Investigating these causes is of great importance in understanding and overcoming this problem. The article examines the importance of manifestations of organized crime. It is told how armed aggression influenced the criminogenic stop.

Ключові слова: воєнний стан, організована злочинність, криміногенна ситуація, нелегальні ринки, організовані групи, злочинні організації, реформування систем правоохоронних органів.

Keywords: martial law, organized crime, criminogenic situation, illegal markets, organized groups, criminal organizations, reforming the law enforcement system.

У сучасному глобалізованому суспільстві негативні наслідки глобалізації вражають державу, яка залишилася поза межами простору розвинених країн світу. Україна знаходиться на стику країн, які отримують переваги глобалізації, і тих, які зазнають її негативних наслідків. Неможливість швидкої інтеграції України до Європейського Союзу перетворює її на плацдарм для з'ясування стосунків між Заходом і Сходом. Ситуація невизначеності, у якій опинилася Україна, диктує свої правила гри, за якими держава має балансувати та здійснювати послідовну політику. Але упродовж останніх років Україна все ж проводила її недостатньо інтенсивно і послідовно та постійно піддавалася зовнішньому тиску. В умовах дестабілізації міжнародного простору безпеки це давало змогу підвищення вірогідності реалізації безпекових ризиків та зростанню організованої злочинності [1].

В умовах воєнного стану організована злочинність є найбільш суспільно-небезпечною формою протиправної діяльності. Наявність організованої злочинності у суспільстві вкрай негативно впливає на його розвиток, деформуючи суспільні відносини. На сьогодні вже ні у кого не викликає сумнівів факт існування організованої злочинності в нашому суспільстві. Юристи, кримінологи, соціологи, психологи намагаються знайти оптимальні шляхи подолання цього негативного явища чи принаймні досягти звуження його впливу. Загалом, дослідження організованої злочинності не обмежується лише юридичними науками. Це обумовлено складністю об'єкта дослідження та потребою визначити засоби впливу на це явище та заходи для захисту суспільства від нього [2].

У 2022 році Україна зіткнулася з безпрецедентними безпековими викликами, збройні вторгнення

та військові дії суттєво змінили криміногенну ситуацію за її якісними та кількісними характеристиками та вплинули на профілактичні можливості правоохоронних органів. Війна також створила нові можливості для організованої злочинності для створення нових нелегальних ринків і заміни існуючих.

Тож визначимось з терміном воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

Умови воєнного стану створюють сприятливі умови для появи організованої злочинності через соціальну невизначеність, економічну нестабільність, соціальні конфлікти та психологічний стрес. Розуміння цих причин важливо для розробки стратегій боротьби з організованою злочинністю в умовах воєнного стану. Ефективна робота з цими проблемами вимагає спільних зусиль влади, громадськості та міжнародного співробітництва.

Сьогодні наша країна зіткнулася з тим, що організована злочинність стала реальністю та глобальною проблемою. Однією з головних причин такої ситуації є відсутність факторів, що об'єднують прагнення різних гілок державної влади, правоохоронних органів та інших державних інституцій протидіяти проявам цієї злочинності. Організована злочинність, організовані групи, злочинні організації, сьогодні ці терміни увійшли у повсякденне життя суспільства. Це негативне явище продовжується і постійно проявляється в реальному житті суспільства, як у вигляді скоєння тяжких та особливо тяжких злочинів, так і в винесених судових рішеннях за результатами розгляду таких справ. Крім того, більша частина структури організованої злочинності закріпилася в економіці, та в подальшому була частково легалізована і через неспроможність економічних та політичних механізмів держави залишається латентною, тобто не виявленою.

Організована злочинність - проблема не тільки України. Європолу квітні опублікував звіт, в якому зазначив, що загроза для Євросоюзу з боку організованої злочинності як ніколи велика. 80% кримінальних мереж пов'язані з торгівлею наркотиками, шахрайством з акцизами, торгівлею людьми, онлайн-шахрайством і незаконним ввезенням мігрантів. При цьому 80% угруповань використовують для учинення кримінальних правопорушень легальні структури, 60% злочинних об'єднань застосовують насильство [4].

Переконливий та вагомий внеском у розроблення проблематики кримінально-правових ознак організованих злочинних об'єднань є дослідження таких науковців як: Ю. В. Абакумової, М. І. Бажанова, В. А. Владімірова, П.І. Гришаєва, В.В. Бедриківського, Р. Р. Галіакбарова, С. В. Дьоменка, І.В. Іваненка, Н.О. Гуторової, В. П. Ємельянова, О. Ф. Ковігиді, С. К. Марчука, Ф. Г. Бурчака, Л. Д. Гаухмана, Л. М. Демидової, С.О. Єфремова, М. Г. Іванова та інших. Більшість науковців розглядають організовану злочинність як стійке об'єднання осіб, які зорганізувалися для спільної злочинної діяльності для досягнення контролю (влади) у соціальній сфері на певній території.

За думкою дослідників, до основних ознак, що характеризують діяльність сучасної організованої злочинності, можна віднести наступне:

Високий рівень організації та конспірації у злочинній діяльності. Це означає, що діяльність здійснюється членами високоорганізованого злочинного угруповання з функціонально-ієрархічною структурою, які дотримуються кримінальних традицій.

Корисливо-насильницька спрямованість злочинної діяльності, яка часто виявляється у вигляді організованого промислу з метою отримання максимальних прибутків, як у сфері тіньової, так і легальної економіки.

Наявність корумпованих зв'язків в органах державної влади та управління, а також серйозна матеріальна база у вигляді значних фінансових ресурсів, банківських рахунків, цінних паперів та нерухомості.

Забезпечення безпеки та тривалості злочинної діяльності завдяки наявності у злочинних угруповань офіційних "прикриттів" у вигляді зареєстрованих спільних підприємств, фірм та різних фондів.

Прагнення лідерів злочинних угруповань до встановлення монопольного кримінального контролю над окремими галузями економіки та банківсько-кредитною сферою.

Політизація організованої злочинної діяльності, що включає у себе прагнення лідерів злочинних угруповань до впливу на сферу публічної влади та встановлення корупційних відносин з її представниками [5].

Прогнозовано з початком бойових дій загальний рівень зареєстрованої злочинності в Україні зменшувався. Аналіз офіційних даних кримінальної статистики, оприлюднених та офіційному сайті Офісу Генерального прокурора України за 2022 рік, виявив, що упродовж перших двох місяців війни спостерігався різкий спад рівня злочинності майже за усіма видами злочинів, після чого зафіксований приріст, але досить низькими темпами. Воєнний стан вплинув на рівень організованої злочинності та діяльність організованих груп і злочинних організацій: так, 35,9% зазначають, що рівень організованої злочинності збільшився, але трохи більший сегмент – 45,3% говорять, що рівень організованої злочинності зменшився. 18,8% опитаних свідчать, що воєнний стан не вплинув на рівень ор-

ганізованої злочинності та діяльність ЗО[6]. Загальний рівень злочинності по країні в цілому за півроку зменшився на 25% у порівнянні з минулим періодом [7].

Основоположною складовою успішної протидії суспільства організованій злочинності, беззаперечно, є належний рівень правового забезпечення цього процесу. Тому з появою феномена організованої злочинності вченими й практикою відразу ж були поставлені питання про прийняття додаткових правових актів, оскільки чинне законодавство України виявилось невідповідним розмірам та темпам розвитку організованої злочинності. Боротьба з організованою злочинністю в умовах воєнного стану відіграє ключову роль у забезпеченні безпеки та захисту прав і свобод громадян. Також важливо зазначити, що підрозділи кримінальної поліції є одним з основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції, адже від результатів їх діяльності залежить стан розкриття більшості неочевидних кримінальних правопорушень [8].

Як визначено в науковій літературі, в час воєнного стану важливим є об'єднання правоохоронних органів, різних гілок влади та суспільства держави з метою захисту інтересів громадян від наслідків організованої злочинності. Розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними групами, вимагає координації спільних дій між Департаментом стратегічних розслідувань, Державним бюро розслідувань, Національною поліцією, Бюро економічної безпеки та іншими органами державної влади. Одним із ключових державних суб'єктів у сфері протидії організованій злочинності є Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. Згідно з його Положенням, він є міжрегіональним територіальним органом, що входить до складу кримінальної поліції Національної поліції України, та бере участь у впровадженні державної політики з боротьби з організованою злочинністю, виконуючи оперативно-розшукову роботу відповідно до законодавства України [6].

Отже, в умовах воєнного стану створюють існують різноманітні фактори, які взаємодіють між собою та сприяють прояву організованої злочинності. Розуміння цих причин є важливим підґрунтям для розробки стратегій запобігання та боротьби з організованою злочинністю. Боротьба з цим видом злочинності вимагає комплексного підходу, який включає в себе відновлення правопорядку, соціальну підтримку та міжнародну співпрацю. Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація [7, ст. 48].

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та

обов'язків окремих правоохоронних органів України. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення зазначених злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України [7, ст. 40].

Література:

1. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450 2022. С. 34-36.

2. Семикопний А.Д. Організована злочинність та організовані форми злочинності у науці й законодавстві сучасної України і УСРР доби НЕПУ: порівн. характеристика, URL:<https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/3.11.2023> (дата звернення 3.11.2023)

3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» ВВР, 2015 № 28, с.250 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 3.11.2023).

4. Слово і діло. Аналітичний портал. Організована злочинність. Скільки груп виявили упродовж 2015-2021 років. URL:<https://cutt.ly/NwWGabNH> (дата звернення 3.11.2023).

4. Мороз В.П., Чаплинський К.О., Богуславський М.Г., Волошина М.О. М 80 Протидія організованої злочинності в Україні: сучасність та перспективи: монографія. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 236 с.

5. Мороз В.П. Оцінка рівня стану організованої злочинності в Україні та протидії підрозділами Департаменту стратегічних розслідувань НПУ в умовах воєнного стану: аналіг. огляд / В.П. Мороз, М.Г. Богуславський, Г.В. Ревіна. Дніпро: ДДУВС, 2022. 58 с.

6. Тут і далі джерело офіційних статистичних даних про криміногенну ситуацію: Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua> (дата звернення 7.11.2023).

URL:<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 3.11.2023).

7. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

УДК: 351.74

Пузанов Микита Віталійович,

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пугаченко Станіслав Олександрович,

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-87-90](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-87-90)**ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ НС(Р)Д КРИМІНАЛЬНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ****Puzanov Nikita Vitaliyovych,**

cadet of the 3rd year of the FPFPKP

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Pugachenko Stanislav Oleksandrovych,

cadet of the 3rd year of the FPFPKP

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Kopylov Eduard Volodymyrovych

teacher of the department of operative and investigative activities

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

**CONCERNING CERTAIN ISSUES OF CONDUCT OF EMERGENCIES BY CRIMINAL UNITS OF
THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE****Анотація.**

В статті досліджено питання щодо окремих питань при проведенні НС(Р)Д в кримінальних підрозділах Національної поліції України.

Зазначено про те, що негласні слідчі (розшукові) дії відіграють важливу роль у розслідуванні кримінальних справ. Поточний Кримінальний процесуальний кодекс України значно розширив можливості збору доказів у кримінальних справах, включивши загальну процедуру проведення негласних слідчих (розшукових) заходів. Використання негласних слідчих (розшукових) засобів отримання інформації про злочин може бути не лише ефективним засобом збору доказів у кримінальних справах, але й порушенням прав, свобод і законних інтересів осіб, які стали об'єктом кримінального судового переслідування.

Якщо під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні лише за ухвалою слідчого судді, яка виноситься за клопотанням прокурора.

Як висновок, наголошено на тому, що в сучасних умовах функціонування нашої держави, вкрай важливо, щоб співробітники кримінальних підрозділів Національної поліції України дотримувалися всіх відповідних правил і процедур проведення негласних слідчих (розшукових) дій для забезпечення законності та справедливості в їхній роботі.

Abstract.

The article examines issues related to individual issues in the conduct of NSRD in the criminal units of the National Police of Ukraine.

It is noted that secret investigative (detective) actions play an important role in the investigation of criminal cases. The current Criminal Procedure Code of Ukraine has significantly expanded the possibilities of gathering evidence in criminal cases, including the general procedure for conducting secret investigative (search) activities. The use of secret investigative (search) means of obtaining information about a crime can be not only an effective means of gathering evidence in criminal cases, but also a violation of the rights, freedoms and legitimate interests of persons who have become the object of criminal prosecution.

If signs of a criminal offense that is not being investigated in this criminal proceeding are revealed during secret investigative (search) actions, the information obtained may be used in other criminal proceedings only by the decision of the investigating judge, issued at the request of the prosecutor.

As a conclusion, it is emphasized that in the modern conditions of the functioning of our state, it is extremely important that the employees of the criminal units of the National Police of Ukraine observe all relevant rules and procedures for conducting undercover investigative (search) actions to ensure legality and justice in their work.

Ключові слова: досудове розслідування, оперативно-розшукова діяльність, негласність, заходи, контроль, кримінальна поліція, прокуратура, слідчий.

Keywords: pre-trial investigation, investigative activity, confidentiality, measures, control, criminal police, prosecutor's office, investigator.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України. [2 с. 40].

На сьогодні до підрозділів кримінальної поліції відносяться наступні підрозділи: – підрозділи Департаменту карного розшуку; – підрозділи Департаменту міграційної поліції; – підрозділи Департаменту оперативної служби; – підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів; – підрозділи Департаменту забезпечення діяльності, пов'язаної з небезпечними матеріалами; – підрозділи Департаменту боротьби з наркозлочинністю; – підрозділи Департаменту кримінального аналізу; підрозділи Департаменту оперативної служби; – підрозділи Департаменту оперативно-технічних заходів; – підрозділи Департаменту кримінального аналізу; – підрозділи Департаменту захисту інтересів суспільства і держави; – підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань; – підрозділи Департаменту кіберполіції; – підрозділи Департаменту внутрішньої безпеки; – відділи (сектори) кримінальної поліції територіальних підрозділів поліції.

Аналіз нормативно-правових актів, які регулюють діяльність зазначених підрозділів показав, що до завдань та функцій вказаних підрозділів не входить протидія воєнним злочинам. Крім того, не було знято обов'язки вказаних підрозділів виявляти та документувати кримінальні правопорушення підслідність за якими покладена за органами досудового розслідування Національної поліції, а також здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень, які знаходяться у провадженні органів досудового розслідування Національної поліції. Однак обставини війни зумовлюють необхідність мобілізації усіх без виключення ресурсів нашої держави з метою протистояння збройній агресії російської федерації та деокупації території України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [2 с. 49].

Підрозділи кримінальної поліції є одним з основних суб'єктів реалізації правоохоронної функції, адже від результатів їх діяльності залежить стан розкриття більшості неочевидних кримінальних

правопорушень, забезпечення проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій за кримінальними провадженнями, підслідними органам досудового розслідування Національної поліції, а також превенція кримінальних правопорушень, що готуються [2, с. 41].

Негласні слідчі (розшукові) дії відіграють важливу роль у розслідуванні кримінальних справ. Поточний Кримінальний процесуальний кодекс України значно розширив можливості збору доказів у кримінальних справах, включивши загальну процедуру проведення негласних слідчих (розшукових) заходів. Використання негласних слідчих (розшукових) засобів отримання інформації про злочин може бути не лише ефективним засобом збору доказів у кримінальних справах, але й порушенням прав, свобод і законних інтересів осіб, які стали об'єктом кримінального судового переслідування [3, с. 15].

Використання негласних слідчих (розшукових) дій як засіб доказування у кримінальних справах вимагає постійного покращення організації і тактики, а також процесуальних гарантій їх законності. Однією з таких гарантій є законодавчо визначені у відповідних положеннях Кримінального процесуального кодексу України підстави для проведення негласних слідчих (розшукових) дій та обов'язкове документування їх. Рішення щодо проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання результатів цих заходів, а також проведення їх до рішення слідчого судді та інші питання, пов'язані із їх проведенням, регулюються згідно з положеннями розділу 21 Кримінального процесуального кодексу України.

При цьому враховуються особливості, передбачені Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність", що стосуються мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта їх ініціювання та проведення, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, пов'язаних із специфікою мети їх проведення.

Умовне відмежування негласних слідчих (розшукових) дій від оперативно-розшукових заходів полягає в тому, що в першому випадку мова йде про розпочате кримінальне провадження, в той час як дозвіл на проведення оперативно-розшукових заходів запитується в межах оперативно-розшукової справи.

Суб'єктами організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій слід вважати службових осіб уповноважених законом органів, що приймають рішення щодо їх здійснення, організують та виконують необхідні дії, спрямовані на отримання відомостей, що входять до предмета доказування у кримінальному провадженні. Відповідно суб'єктами проведення негласних слідчих (розшукових) дій є слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення або за

його дорученням - уповноважені оперативні підрозділи Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України.

Згідно з рішенням слідчого чи прокурора також можуть бути залучені інші особи для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Уповноважений оперативний підрозділ - це оперативний підрозділ, який належить до складу державного органу, визначеного в статті 246 Кримінального процесуального кодексу України, і його співробітники можуть бути залучені до проведення або участі в негласних слідчих (розшукових) діях за рішенням керівництва цього органу.

Уповноважена особа - це співробітник або працівник уповноваженого оперативного підрозділу, якого керівник призначив для участі в негласних слідчих (розшукових) діях за рішенням слідчого, прокурора або самого оперативного підрозділу.

Під час проведення кримінального розслідування такі співробітники (працівники) уповноваженого оперативного підрозділу не можуть самостійно ініціювати процесуальні дії або подавати клопотання до слідчого судді чи прокурора. Документування ходу та результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинно відповідати загальним нормам, визначеним Кримінальним процесуальним кодексом. У разі необхідності до протоколу про результати таких дій можуть долучатися відповідні додатки.

Протокол, що стосується негласних слідчих (розшукових) дій, повинен відповідати загальним вимогам, закріпленим у процесуальному законі, з врахуванням специфіки та особливостей їх проведення. Загальні правила фіксації кримінального провадження передбачені в статтях 103-107 Кримінального процесуального кодексу України. Згідно зі статтею 103 КПК України, в кримінальному провадженні існують дві форми документування ходу та результатів проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій:

- Складання протоколу.
- Запис інформації про хід та результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій на матеріальних носіях, таких як кіно-, фото-, аудіо-, відеоматеріали, інші носії інформації, включаючи електронні, та інші [4, с.88].

Протоколи, які стосуються проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки та інші результати, отримані за допомогою застосування технічних засобів, можуть використовуватися в доказуванні на тих же підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

Особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може

відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

Якщо під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні лише за ухвалою слідчого судді, яка виноситься за клопотанням прокурора. Слідчий суддя розглядає таке клопотання відповідно до вимог статей 247 та 248 Кримінального процесуального кодексу України та може відхилити його, якщо прокурор не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення [1].

Передача інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється лише через прокурора відповідно до статті 257 Кримінального процесуального кодексу України.

Загальновідомим є факт, що для проведення будь-якої процесуальної дії необхідна наявність відповідних підстав. Проте наявність відповідних підстав необхідна також і для прийняття певного процесуального рішення. В етимологічному значенні «підстава» – це те головне, на чому базується, засновується що-небудь; те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка кого-небудь [5].

Разом з тим результати аналізу відповідних положень чинного КПК України свідчать про те, що фактичні та правові (юридичні) підстави проведення НС(Р)Д у чинному КПК України не є чітко врегульованими, що може створювати неоднозначну практику задоволення клопотань слідчим суддею щодо їх провадження й негативно впливати на ефективність боротьби зі злочинністю, а також порушувати права й свободи людини й не забезпечувати її законних інтересів у сфері кримінального судочинства.

Так, зміст ст. 246 КПК України не в повній мірі відповідає своїй назві – «Підстави проведення НСРД». У цій правовій нормі викладені законодавче визначення поняття НСРД (ч. 1), терміни їх проведення та порядок їх продовження (ч. 5), суб'єкти їх проведення (ч. 6) та інші положення. Лише ч. 2 вищезазначеної статті (яка містить 6 частин) визначає, що НС(Р)Д проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб, а НС(Р)Д, передбачені ст. ст. 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 270, 271, 272, 274 КПК України, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. На наш погляд, у ч. 2 ст. 246 КПК України фактично зазначені лише окремі умови для проведення НС(Р)Д, що становлять по суті зміст правових підстав їх проведення. Водночас, виходячи з результатів аналізу ч. ч. 2 та 3 ст. 248 КПК України, робиться висновок, що в них також ідеться саме про умови проведення НС(Р)Д

(п.п. 5, 7, 9 ч. 2; п.п. 1, 2 ч. 3), зокрема, неможливість отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; впевненість суб'єкта прийняття рішення у можливості отримання в результаті проведення НС(Р)Д доказів у кримінальному провадженні.

Разом з тим, вищезазначені норми не в повній мірі узгоджуються з ч. 2 ст. 246 КПК України, що на практиці призводить до складнощів при прийнятті рішення про проведення НС(Р)Д та його реалізації. У зв'язку з цим обґрунтовується необхідність внесення змін та доповнень до ст. 246 КПК України щодо визначення підстав для проведення НС(Р)Д. Фактичними підставами проведення НС(Р)Д, на наш погляд, є наявність достатніх відомостей в матеріалах кримінального провадження, що свідчать про можливість досягнення мети відповідної НС(Р)Д. Достатність таких відомостей визначається їх здатністю формувати в уповноваженого суб'єкта внутрішнє переконання про можливість досягнення цієї мети. Чіткість і ясність законодавчого викладення фактичних і юридичних (правових) підстав проведення негласних слідчих розшукових дій в окремій нормі закону сприятиме їх однозначному розумінню, що, в свою чергу, сприятиме економії часу та інших ресурсів слідчого, прокурора та слідчого судді. [6].

В сучасних умовах функціонування нашої держави вкрай важливо, щоб співробітники кримінальних підрозділів Національної поліції України дотримувалися всіх відповідних правил і процедур проведення негласних слідчих (розшукових) дій для забезпечення законності та справедливості в їхній роботі.

Підводячи підсумок слід зазначити, що умови сьогодення вказують на необхідність перегляду нормативно-правового забезпечення діяльності органів та підрозділів Національної поліції, залучених

до виявлення та розслідування воєнних злочинів. Крім того, на сьогодні існує необхідність запровадження відповідних курсів підвищення кваліфікації працівників таких органів та підрозділів [2 с. 51].

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 03.04.2012 № 4651-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua.html> (дата звернення 24.10.2023).

2. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Дараган В. В., Карповський С. В., Копилов Е. В. *Topical aspects of social science disciplines and innovative methods and technologies of their learning and teaching: scientific monograph*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2023. Р.40-53.

3. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій: науковометодичні рекомендації для підрозділів Національної поліції України / Цуцкірідзе М.С., Мартовицька О.В., Романюк В.В., Бурлака В.В. та ін. Х.: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2022. С.82.

4. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 22 груд. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 138 с.

5. Словник української мови: в 11 томах. 1975. Том 6. URL: <http://sum.in.ua/s/pidstava> (дата звернення 20.10.2023).

6. Сергеева Д.Б. Правові та фактичні підстави провадження негласних слідчих розшукових дій . Вісник кримінального судочинства № 4/2017. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/4_2017_Sergeeva.pdf (дата звернення 23.10.2023).

УДК: 351.74

*Таймасханов Халід Сайд-Магомедович,**курсант 3 курсу ФПФПКП**Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ**Кривулін Юрій Андрійович,**курсант 3 курсу ФПФПКП**Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ**Копилов Едуард Володимирович**викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності**Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-91-94](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-91-94)

ЩОДО ОКРЕМИХ ПИТАНЬ ПРОВЕДЕННЯ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ ОСОБИ ТА ВІЗУАЛЬНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ

*Taimaskhanov Khalid Said-Magomedovich,**cadet of the 3rd year of the FPFKP**Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs**Kryvulin Yuri Andriyovych,**cadet of the 3rd year of the FPFKP**Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs**Kopylov Eduard Volodymyrovych**teacher of the department of operative and investigative activities**Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

CONCERNING CERTAIN ISSUES OF AUDIO AND VIDEO CONTROL OF PERSONS AND VISUAL OBSERVATION

Анотація.

В умовах різноманітних викликів з боку кримінального світу, проявами яких стає посилення кримінально-протиправного впливу на різні сфери суспільної діяльності (від фінансово-кредитної та банківської до зовнішньоекономічної та сфери телекомунікацій), виникає необхідність у злагодженій системі методів, заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

Методи спостереження наразі є найбільш дієвими та результативними. Спираючись на досягнення психології, вчені-криміналісти розробили науково обгрунтовані прийоми, які за сферою застосування розмежовуються на власне методи спостереження і особливості використання їх результатів. Аудіо-, відеоконтроль особи та візуальне спостереження є безпосередніми засобами виконання завдань і досягнення мети як ОРД, так і кримінального процесу.

Abstract.

In the conditions of various challenges from the criminal world, the manifestations of which are the strengthening of criminal and illegal influence on various spheres of social activity (from financial and credit and banking to foreign economic and telecommunications spheres), there is a need for a coordinated system of methods, measures and undercover investigators (detectives) actions

Observation methods are currently the most effective and efficient. Relying on the achievements of psychology, forensic scientists have developed scientifically based techniques, which are divided into the actual methods of observation and the specifics of using their results. Audio and video monitoring of a person and visual surveillance are direct means of performing tasks and achieving the goal of both the ORD and the criminal process.

Ключові слова: спостереження, контроль, негласна, запис, звуки, конфіденційність.

Keywords: surveillance, control, secret, recording, sounds, privacy.

Більшість труднощів, пов'язаних з отриманням доказів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, незалежно від того, вчиняються вони окремими громадянами чи в складі організованих груп, виникають через те, що кримінальні правопорушення готуються і вчиняються в умовах конспіративності, організованості, а також із використанням сучасних технічних засобів.

Зазвичай, головними доказами у складних кримінальних справах стають аудіо записи розмов та відеозаписи подій, отримані в результаті проведення оперативних розшукових заходів і негласних

слідчих (розшукових) дій, які є значущими джерелами доказової інформації та мають важливе значення для встановлення винної особи.

Можливість проведення експертиз залежить від наявності подібної інформації, враховуючи той факт, що особи, підозрювані у вчиненні кримінальних правопорушень, зазвичай відмовляються добровільно надавати зразки свого голосу правоохоронним органам. У сучасних умовах вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів окремими громадянами, а також з урахуванням активності ад-

вокатського корпусу щодо визнання неприпустимості доказів, отриманих оперативним шляхом, набувають особливого значення питання щодо загальних засад, зокрема постановка завдань та цілей, проведення заходів оперативними підрозділами, які тимчасово обмежують права та свободи громадян, зокрема аудіо та відеоконтролю особи.

Однією зі слідчих (розшукових) дій, пов'язаних з втручанням у особисте спілкування, є аудіо- та відеоконтроль особи, що передбачає конфіденційний запис і обробку її розмов або інших звуків, рухів, дій, пов'язаних з її діяльністю або місцезнаходженням тощо без її попереднього повідомлення. Проведення аудіо- та відеоконтролю особи без її відома дозволяється за ухвалою слідчого судді у кримінальному провадженні у випадках важких або особливо важких злочинів, при наявності достатніх підстав вважати, що записи розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцезнаходженням, можуть містити інформацію, яка має значення для досудового розслідування [5, с. 45].

У слідчій практиці існують ситуації, коли правоохоронні органи здійснюють аудіо- та відеоконтроль особи, яка перебуває під їхнім наглядом, записують її розмови з використанням технічних засобів. У судовій практиці такий контроль у вказаних обставинах визнається порушенням кримінально-процесуального закону, і призводить до відхилення отриманих в такий спосіб доказів як недопустимих.

Наприклад, у Постанові від 24.05.2018 року у справі № 332/2781/15-к Верховний Суд вказує, що комунікація між двома підозрюваними і слідчими працівниками прокуратури та поліції, які розслідують злочини, не може вважатися прихованою слідчою дією, так як учасники цієї розмови не мали підстав вважати, що вона є конфіденційною. Крім того, один із підозрюваних просив, щоб йому було надано адвоката під час такої "приватної" розмови, але його прохання відмовили [1].

Аналізуючи схожу ситуацію, Верховний Суд у справі № 756/12749/18 підкреслює, що розмова у приміщенні поліційного управління затриманої особи, яка перебуває під наглядом поліцейських працівників, не може вважатися приватною, і така слідча дія фактично є допитом цієї особи [2]. Запити особи щодо її самооборони та права на адвоката під час цієї "приватної" розмови не були враховані, порушуючи її право не давати свідчень проти себе. Таким чином, діями органів досудового розслідування порушено права цієї особи та негласну слідчу (розшукову) дію, яка включала аудіо- та відеоконтроль за нею, призвела до отримання доказів, які визнані недопустимими.

Практика Верховного Суду в цьому питанні повністю відповідає практиці Європейського Суду з прав людини. З позиції Європейського Суду з прав людини, запис голосів заявників у момент пред'явлення обвинувачення, коли вони перебували у камері поліції, свідчить про порушення їхнього права на повагу до приватного життя, відповідно до статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Рішення у справах "Malone v.

the United Kingdom", "Halford v. the United Kingdom" та "Khan v. the United Kingdom" [3] прийшли до висновку, що відсутність чітких правових підстав для перехоплення телефонних розмов у державних та приватних телефонних системах і використання прихованих пристроїв спостереження в приватних приміщеннях не відповідає вимогам законності.

Суд вважає, що, якщо записувальний пристрій використовується у приміщенні поліцейської дільниці без відома чи згоди відповідної особи, то це не робить істотної різниці. Основний принцип полягає в тому, що внутрішнє право повинно забезпечувати захист від зловживань та свавілля при використанні прихованих методів спостереження, і цей принцип застосовується в цій ситуації так само, як і в інших (§§ 60, 62 рішення від 25.09.2001 р. у справі "P.G. and J.H. v. United Kingdom").

Правовий контроль особи за допомогою аудіо- та відеоконтролю, відповідно до статті 260 Кримінального процесуального кодексу України, має свої основні цілі та завдання, які становлять важливу частину діяльності правоохоронних органів [4, с. 240]. Однією з ключових цілей аудіо- відеоконтролю є таємне фіксування звуків, рухів та дій конкретної особи. Це дозволяє правоохоронним органам стежити за її активністю та збирати об'єктивні дані про її поведінку та взаємодію з оточуючими.

Аудіо- відеоконтроль допомагає виявляти фактичні дані, які можуть свідчити про підготовку чи вчинення серйозних злочинів. Ця інформація є важливою для розслідування кримінальних справ і встановлення злочинців.

Отримані відео та аудіозаписи можуть бути важливими доказами в судовому процесі. Вони надають об'єктивну інформацію, яка допомагає встановити факти злочину та причетність підозрюваних. Одним із основних завдань є забезпечення таємності процесу аудіо- відеоконтролю, щоб особа не була свідомою про своє спостереження. Це важливо для збереження об'єктивності та надійності зібраних даних. Правоохоронні органи використовують аудіо- відеоконтроль для спостереження за поведінкою особи, її звичками, контактами та рухами [6, с.69].

Це допомагає в розкритті злочинів та визначенні осіб, що можуть бути причетні до них. Збір об'єктивних доказів є одним із важливих завдань аудіо-відеоконтролю. Отримані записи можуть бути використані як докази в судових процесах для підтримки обвинувачення чи відстоювання прав та інтересів особи. Зібрана інформація використовується для підтримки розслідування та встановлення обставин злочину. Вона може допомогти встановити мотиви та підготовку злочинців, а також сприяти їхньому затриманню. Загальною метою аудіо-відеоконтролю особи є забезпечення безпеки громадян і виявлення злочинів з метою їх запобігання та припинення. Він служить як важливий інструмент для правоохоронних органів у виконанні їх завдань та забезпеченні правопорядку.

Отже, відповідно до статті 260 Кримінального процесуального кодексу України, яка стосується

аудіо- відеоконтролю особи, головною метою такого контролю є конфіденційний запис звуків, рухів та дій особи, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування. Важливо зауважити, що законодавство не обмежує визначення місць, де може проводитися такий контроль. Можна припустити, що це може бути будь-яке місце, будь то особиста власність особи, громадське місце або будь-яка інша територія, де відбувається діяльність певної особи. Основною метою цього заходу є виявлення фактичних даних або доказів, які містять ознаки підготовки або скоєння серйозного або надзвичайно серйозного злочину.

Внутрішній зміст аудіо- відеоконтролю особи полягає у використанні спеціальних операційно-технічних засобів з метою запису і обробки розмов, інших звуків, рухів і дій особи, які стосуються її діяльності або місця перебування. Результатом є збережені у формі протоколу про проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії фактичні дані, які є важливими для кримінального розслідування і відображають вміст розмов, інших звуків, рухів і дій, отримані за допомогою спеціальних технічних засобів. Також до результатів належать автентичні дані у вигляді аудіо- або відеозаписів, які можуть допомогти встановити наявність чи відсутність обставин, які мають значення для кримінального розслідування і які потребують подальшого підтвердження в суді.

В умовах різноманітних викликів з боку кримінального світу, проявами яких стає посилення кримінально-протиправного впливу на різні сфери суспільної діяльності (від фінансово-кредитної та банківської до зовнішньоекономічної та сфери телекомунікацій), виникає необхідність у злагодженій системі методів, заходів та негласних слідчих (розшукових) дій.

Застосування НС(Р)Д передбачає запровадження низки чинників, які носять таємний характер. Так, відповідно до вимог КПК України, в їх організації та проведенні може брати участь не тільки слідчий, а й за дорученням слідчого - співробітники оперативних підрозділів НПУ [7, с. 36].

Методи спостереження наразі є найбільш дієвими та результативними. Спираючись на досягнення психології, вчені-криміналісти розробили науково обґрунтовані прийоми, які за сферою застосування розмежовуються на власне методи спостереження і особливості використання їх результатів.

Зберігає своє значення запропонований І. М. Лузгіним розподіл умов, у яких слідчий застосовує метод спостереження, залежно від чинників, які обумовлюють процес і результати спостереження, зміст і цілі слідчих (розшукових) дій, на сприятливі і несприятливі. Несприятливі умови спостереження: брак часу, наявність на місці проведення негативних факторів, що знижують його ефективність; пасивна або активна протидія осіб, що зацікавлена у невстановленні обставин, що розкривають обставини вчиненого кримінального правопорушення; існування чинників, що підвищують психі-

чну напруженість учасників проведення спостереження. Задля того, щоб понизити негативну дію даних несприятливих умов спостереження слідчому дуже допомагає метод самоспостереження, який дає змогу йому не реагувати емоційно на існуючі перешкоди, виходити зі станів тривоги, втоми, роздратування, сильного хвилювання, нейтралізує їх [8, с. 372].

М.А. Погорецький зазначає, що оперативно-розшукова діяльність (далі - ОРД) та кримінальний процес це дві взаємодоповнюючі лінії розкриття обставин вчиненого кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що мети й завдань ОРД, що ставляться перед оперативними підрозділами, не можна досягти без реалізації мети й завдань кримінального процесу та навпаки [9, с. 161].

Якщо розглядати візуальне спостереження з аспекту засобу інформаційно-пізнавальної діяльності, за допомогою якого правоохоронні органи борються з організованою злочинністю, то можна констатувати факт необхідності виконання такої діяльності лише спеціально уповноваженими підрозділами. А вже з огляду на сучасні реалії протидія спостереженню знаходиться на дуже професійному рівні та засобом конспірації кримінально-протиправної діяльності організованих угруповань, а також злочинних організацій. Зауважимо, що спостереження як негласна слідча (розшукова) дія має організовуватися та виконуватися спеціально підготовленими оперативними групами, що мають досвід та вміння стежити за учасниками організованих злочинних угруповань [10].

За Кримінальним процесуальним кодексом України (далі - КПК України), а саме ч. 6 ст. 246 проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час кримінального провадження здійснюється за дорученням слідчого уповноваженими оперативними підрозділами. Право слідчого надання таких доручень конкретним оперативним підрозділам зазначено у п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України, обов'язок виконання таких доручень покладений на оперативні підрозділи відповідно до ч. 3 ст. 41 КПК України [11].

Візуальне спостереження є безпосереднім засобом виконання завдань і досягнення мети як ОРД, так і кримінального процесу. Сутність візуального спостереження, механізм його практичної реалізації та зміст результатів у межах кожної з названих систем є однаковими. Юридична форма візуального спостереження буде різною залежно від сфери застосування: в ОРД - оперативно-розшуковий захід, у кримінальному процесі - негласна слідча (розшукова) дія. Залежно від юридичної форми візуальне спостереження набуває різного статусу, що втілюється у визначенні законом різних суб'єктів ініціативи його застосування та санкціонування, різних наслідків невиконання доручень на його проведення. У КПК України доцільно передбачити, що слідчому та працівникам уповноважених оперативних підрозділів дозволяється проводити візуальне спостереження за невстановленими особами, що були виявлені в процесі негласних слідчих (розшукових) дій, з метою подальшого отримання їх

персональних даних та (або) доказів їх причетності до вчинення злочину. Таке спостереження має проводитися до моменту, коли здобутих у процесі стеження даних буде достатньо для встановлення особи оперативним шляхом або для її затримання за підозрою у вчиненні злочину, але не більше 24 годин.

Отже, аудіо- відеоконтроль особи та спостереження за особою є невід'ємною частиною оперативно-розшукової діяльності та використання інформації, отриманої в ході їх проведення має важливу доказову цінність. Від ефективності цих оперативно-розшукових заходів або слідчої (розшукової) дії залежить якість отриманої доказової бази, яка безпосередньо впливає на з'ясування обставин та подій вчиненого кримінального правопорушення, мотиви та способи його вчинення, строки проведення досудового та судового слідства, та є підґрунтям здійснення правосуддя. Подальше дослідження вищевказаної тематики є актуальною та необхідною складовою протидії злочинності.

Розглянуті нами питання носять дискусійний характер та потребують обговорення з метою їх подальшого вдосконалення в практичній діяльності щодо попередження, виявлення і припинення злочинів [12].

Література:

1. Постанова Верховного Суду від 24.05.2018 р. у справі №332/2781/15-к (провадження №51-2854км18)

URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74409389> (дата звернення 20.10.2023).

2. Постанова Верховного Суду від 09.12.2020 р. у справі

№ 756/12749/18 (провадження № 51-3483км20). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/93505778> (дата звернення 20.10.2023).

3. Case of P.G. and J.H. v. United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights from

25 September 2001. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59665> (дата звернення 20.10.2023).

4. Алексеев, О. В. Особливості правового регулювання проведення аудіо-, відеоконтролю місця підрозділами кримінальної поліції. Прикарпатський юридичний вісник. 2018. Вип. 2 (23), т. 3. С. 239-245.

5. Албул С. В. та ін. Негласні слідчі (розшукові) дії: навч. Посіб за заг. ред. С. А. Дроботова. Київ. Вістка, 2022. 470 с.

6. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є. Слідчі (розшукові) дії, як засоби інформаційного забезпечення кримінального провадження. Інформація і право. 2016. № 3 (18). С. 68–72.

7. Копилов Е.В. Матеріали Всеукраїнської науково - практичної конференції 2021р. Дніпроп. Держ. ун-т внутр. Справ 2021 - с. 35-43.

8. Лузгін І.М. Розслідування як процес пізнання: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. М.: Вища школа, 1968 р. (дата звернення: 10.05.2023).

9. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. – Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. 575 с. (дата звернення: 27.10.2023).

10. Грібов М. Л. Правове регулювання візуального спостереження. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 1. – С. 13-23. (дата звернення: 26.10.2023).

11. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 23.10.2023).

12. Копилов Е.В. Деякі аспекти здійснення прокурорського нагляду за проведенням оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції України в умовах воєнного стану. Colloquium-journal № 17 (176) 2023. С. 33-37.

УДК: 351.74

Чурило Кирило Віталійович,

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Яковлев Ярослав Едуардович,

курсант 3 курсу ФПФПКП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

[DOI: 10.24412/2520-6990-2023-30189-95-97](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-30189-95-97)**ЕТАПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ПЕРІОД ВОЄННОГО ЧАСУ****Churylo Kyrylo Vitaliyovych,**

cadet of the 3rd year of the FPFPPK

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Yakovlev Yaroslav Eduardovych,

cadet of the 3rd year of the FPFPPK

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

Kopylov Eduard Volodymyrovych

teacher of the department of operative and investigative activities

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

STAGES OF THE CRIMINAL PROCESS DURING THE WARTIME PERIOD**Анотація.**

У статті досліджено питання щодо сутності та характеристики етапів кримінального процесу у період воєнного часу. Наголошено на тому, що в умовах ведення воєнного стану у сфері кримінального процесу відбуваються суттєві трансформації у процедурах та можливостях сторін, зокрема, сторони обвинувачення отримують додаткові права, а процес стає менш важким у деяких аспектах.

Зміни в кримінальному процесі в умовах воєнного стану включає в себе як позитивні, так і негативні аспекти. Однією із позитивних сторін є введення нових механізмів для звільнення обвинувачених з-під варті, що сприяє більш гнучкому та справедливому регулюванню запобіжних заходів.

Проте не можна ігнорувати обмеження прав обвинувачених, які також супроводжують ведення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Ці обмеження можуть підняти питання про дотримання прав людини та громадянина, і, отже, потребу у балансуванні між безпекою суспільства та правами і свободами окремих осіб. Подальші зміни до Кримінального процесуального кодексу, які були введені в зв'язку з війною, повинні бути ретельно переглянуті та призначені тільки за умови, якщо вони дійсно відповідають потребам суспільства та забезпечують справедливе та ефективне кримінальне судочинство в мирний період. Розробка та реалізація таких змін повинні відповідати принципам правової держави та прав людини.

Abstract.

The article examines the issue of the essence and characteristics of the stages of the criminal process during the wartime period. It is emphasized that in the conditions of martial law in the field of criminal proceedings, there are significant transformations in the procedures and opportunities of the parties, in particular, the accused parties receive additional rights, and the process becomes less difficult in some aspects.

Changes in the criminal process under martial law include both positive and negative aspects. One of the positive aspects is the introduction of new mechanisms for the release of the accused from custody, which contributes to a more flexible and fair regulation of preventive measures. However, one cannot ignore the limitations of the accused's rights, which also accompany the conduct of criminal proceedings under martial law. These restrictions may raise questions about the observance of human and civil rights, and therefore the need to balance the security of society with the rights and freedoms of individuals. Further changes to the Criminal Procedure Code, which were introduced in connection with war, should be carefully reviewed and prescribed only if they really meet the needs of society and ensure fair and efficient criminal justice in peacetime. The development and implementation of such changes must comply with the principles of the rule of law and human rights.

Ключові слова: права, судочинство, війна, досудове розслідування, обмеження.

Keywords: rights, judiciary, war, pre-trial investigation, restrictions.

Повномасштабна війна, яка вразила серце кожного українця, кардинально перетворила життя нашої нації і зачепила всі сфери нашого суспіль-

ного і правового життя. Важко переоцінити масштаби цих змін. Ця неспокійна епоха відзначилася серйозними викликами для судів та правоохорон-

них органів. Важливо зауважити, що існуюче законодавство не передбачало вичерпних відповідей на питання, які виникали в умовах війни.

У зв'язку з цим, Верховна Рада України вимушена діяти в "турборежимі", щоб прийняти ряд законів, спрямованих на адаптацію кримінального процесу до складних реалій війни. Ці закони ставили за мету налагодити оптимальну систему правосуддя та кримінального провадження в умовах військового конфлікту.

Ці правові ініціативи були кроком вперед у важких часах, коли Україна стояла на захисті своєї незалежності та територіальної цілісності. Вони дозволили адаптувати нашу систему судової влади та правопорядку до викликів, які виникли внаслідок війни, і забезпечити ефективний захист прав і інтересів наших громадян у найважчі часи.

Насамперед, варто зазначити про те, з 1 травня 2022 року набув чинності Закон № 2201-IX [1], який вносить важливі зміни до Кримінального процесуального кодексу України, спрямовані на поліпшення порядку проведення кримінального провадження під час воєнного стану. Ці зміни стосуються не тільки суті і форми кримінального провадження в умовах воєнного стану, але й враховують загальні принципи кримінального провадження, визначені в статті 7 Кримінального процесуального кодексу, з урахуванням специфіки, яку вимагає ведення кримінального провадження в умовах війни. Однією зі значущих змін є перейменування розділу IX-1 КПК України на "Особливий режим досудового розслідування та судового розгляду в умовах воєнного стану". До того ж, стаття 615 КПК України була доповнена новими положеннями [2, с.12].

Зокрема, варто звернути увагу на наступне:

Процедура внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань, котра є першим етапом кримінального провадження, стала більш гнучкою. Якщо немає технічної можливості отримати доступ до ЄРДР, слідчий або прокурор може прийняти рішення про початок досудового розслідування, і лише пізніше подати інформацію до Єдиного реєстру, якщо це можливо.

Важливо зауважити, що інформація про реєстрацію кримінального правопорушення та початок досудового розслідування може бути підтверджена мотивованою постановою органу досудового розслідування про початок досудового розслідування, яка має містити всі необхідні відомості, визначені у статті 214 КПК України. Цей документ є важливим доказом початку досудового розслідування і підставою для розгляду справ органами досудового розслідування. Важливо відзначити, що ця нова процедура застосовується до всіх видів злочинів, не обмежуючись конкретним переліком.

Положення пункту 2 частини 1 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України відкриває широкі можливості для керівника органу прокуратури в умовах виконання статті 615 [3].

За цими змінами надається можливість прокурору приймати на себе окремі функції, які зазвичай

належать слідчому судді, у справах, пов'язаних з вирішенням важливих питань, таких як проведення обшуку (згідно зі статтею 140 КПК України), тимчасовий доступ до речей і документів (згідно зі статтями 163 та 164 КПК України), накладення арешту на майно (згідно зі статтями 170 та 173 КПК України) та інших суттєвих питань.

Необхідно відзначити, що ці розширені повноваження керівника органу прокуратури застосовуються до всіх видів злочинів, не обмежуючись конкретними категоріями. При цьому, перелік цих повноважень, який міститься у статті 615 КПК України, стосується виключно справ, де можливо застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою строком до 30 днів [4].

Згідно з частиною 3 статті 615 Кримінального процесуального кодексу України, рішення, прийняті прокурором відповідно до цієї статті, повинні бути негайно повідомлені прокурору вищого рівня та визначеному законодавством суду. Копії відповідних документів повинні бути надані не пізніше, ніж за 10 днів з моменту такого повідомлення. Отже, ця стаття вимагає, щоб прокурори, які приймають рішення, оперативного повідомляли про це свого начальника і суд, відповідно до вимог закону.

Терміни обчислення строків для надання копій рішень прокурора визначаються відповідно до статті 115 Кримінального процесуального кодексу України, з урахуванням вимог, викладених у частині 3, 5, 6 і 7 цієї статті. Скарги на рішення, дії або бездіяльність керівника органу прокуратури, які приймаються або вчиняються виключно в межах повноважень, визначених в частині 1 статті 615 КПК України, розглядаються слідчим суддею суду, в межах територіальної юрисдикції якого завершено досудове розслідування [5].

У разі неможливості для об'єктивних причин розглядати скарги відповідним судом, справу може бути передано найближчому суду, здатному розглядати справу, або іншому суду, визначеному відповідно до законодавства. Ці зміни в процедурі повідомлення суду про рішення прокурора та порядку їх оскарження спрямовані на підвищення ефективності і швидкості вирішення питань, пов'язаних з веденням кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Отже, що в умовах ведення воєнного стану у сфері кримінального провадження відбуваються суттєві трансформації у процедурах та можливостях сторін, зокрема, сторони обвинувачення отримують додаткові права, а процес стає менш важким у деяких аспектах. Аналіз Конституції України свідчить, що вищезазначені питання та їх забезпечення потребують негайного вдосконалення та уточнення [6].

Зміни в кримінальному процесі в умовах воєнного стану включає в себе як позитивні, так і негативні аспекти. Однією із позитивних сторін є введення нових механізмів для звільнення обвинувачених з-під варті, що сприяє більш гнучкому та справедливому регулюванню запобіжних заходів.

Проте не можна ігнорувати обмеження прав обвинувачених, які також супроводжують ведення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Ці обмеження можуть підняти питання про дотримання прав людини та громадянина, і, отже, потребу у балансуванні між безпекою суспільства та правами і свободами окремих осіб.

Виклики сьогодення, пов'язані з військовою агресією російської федерації вказують на необхідність зміни стандартних підходів до функцій та обов'язків окремих правоохоронних органів України. Реалії війни показали, що правоохоронна система України не була готова до такої кількості воєнних злочинів, які принесла на територію України російська федерація. Вказані обставини змусили правоохоронну систему налаштуватися на нові реалії і ключове місце, не зважаючи на підслідність воєнних злочинів, в розслідуванні воєнних злочинів посіли саме органи та підрозділи Національної поліції. Чи не малу роль щодо виявлення та фіксації фактів вчинення воєнних злочинів у вказаній системі відіграють підрозділи кримінальної поліції та органи досудового розслідування Національної поліції України. Враховуючи вказане, доцільно було б доповнити відповідні нормативні акти, які регулюють питання діяльності як органів досудового розслідування так і оперативних підрозділів визначивши відповідні функції, які вони спроможні виконувати задля швидкого і повного розслідування воєнних злочинів [7].

Важливо враховувати, що війна завершиться, і воєнний стан буде скасовано. У цей момент важливо забезпечити плавний перехід від воєнного стану до мирного життя та мирного кримінального судочинства. Подальші зміни до Кримінального процесуального кодексу, які були введені в зв'язку з війною, повинні бути ретельно переглянуті та призначені тільки за умови, якщо вони дійсно відповідають потребам суспільства та забезпечують справедливе та ефективне кримінальне судочинство в мирний період. Розробка та реалізація таких змін повинні відповідати принципам правової держави та правам людини.

Література:

1. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану» №7183 від 20.03.2022. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/T222201?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення 27.10.2023).
2. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. ДніпроЛьвів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 80 с.
3. Особливості кримінального процесу в умовах воєнного стану. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/212017_osoblivost-kriminalnogo-protsesu-v-umovakh-voennogo-stanu (дата звернення 29.10.2023).
4. Кримінальне судочинство: трансформації воєнного часу. 2023. URL: <https://www.zedsoft.com.ua/blog/?kryminalne-sudochynstvo-transformatsii-voiennoho-chasu> (дата звернення 27.10.2023).
5. Копилов Е.В. Деякі аспекти здійснення прокурорського нагляду за проведенням оперативно-розшукової діяльності підрозділами кримінальної поліції України в умовах воєнного стану. Colloquium-journal № 17 (176) 2023. С. 33-37.
6. Копилов Е.В. Формування безпекового середовища суспільства й держави в умовах сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал № 5-450 2022. С. 34-36.
7. Дараган В.В., Карповський С.В., Копилов Е.В. Стан та перспективи розвитку підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування у закладах вищої освіти МВС України. Scientific monograph. Academic Council of Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems according to the Minutes № 4 dated 2023. С. 40-53.

Colloquium-journal №30 (189), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>